Finansutskottets betänkande
1983/84: 20

om löntagarfonder (prop. 1983/84: 50)

I detta betänkande behandlar utskottet

proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder,

de med anledning av proposition 1983/84: 50 väckta motionerna

1983/84: 164 av Allan Ekström (m),
1983/84: 189 av Ivar Franzén (c) och Rolf Andersson (c),
1983/84: 190 av Nic Grönvall (m),
1983/84: 191 av Sven-Erik Nordin (c) och Martin Olsson (c),
1983/84: 204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m),
1983/84: 205 av Gösta Andersson (c) och Agne Hansson (c),
1983/84: 206 av Kerstin Andersson (c) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c),
1983/84: 207 av Gunnar Björk i Gävle (c) och Gunnel Jonäng (c),
1983/84: 208 av Gunhild Bolander (c),
1983/84: 209 av Karl Boo m. fl. (c),
1983/84: 210 av Lennart Brunander (c) och Inger Josefsson (c),
1983/84: 211 av Claes Elmstedt (c),
1983/84: 212 av Arne Fransson m. fl. (c),
1983/84: 213 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c),
1983/84: 214 av Margit Gennser (m),
1983/84: 215 av Rune Gustavsson (c) och Stina Gustavsson (c),
1983/84: 216 av Kerstin Göthberg (c),
1983/84: 217 av Ingemar Hallenius m. fl. (c),
1983/84: 218 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp),
1983/84: 219 av Rolf Rämgård m. fl. (c, m, fp),
1983/84: 220 av Tage Sundkvist (c) och Larz Johansson (c),
1983/84: 221 av Anders Svärd (c) och Britta Hammarbacken (c),
1983/84: 222 av Ulla Tillander m. fl. (c),
1983/84: 223 av Lars Werner m. fl. (vpk),
1983/84: 224 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp),

den med anledning av proposition 1983/84: 26 väckta motionen
1983/84: 34 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp), i vad avser yrkande 2.

Utskottet har inhämtat *yttranden* i ärendet från konstitutionsutskottet (KU 1983/84: 2 y), skatteutskottet (SkU 1983/84: 5 y), lagutskottet (LU 1983/84: 1 y), socialförsäkringsutskottet (SfU 1983/84: 3 y), näringsutskot-

tet (NU 1983/84: 5 y) och arbetsmarknadsutskottet (AU 1983/84: 1 y). Yttrandena återfinns som *bilagorna 1–6* till detta betänkande.

Propositionen

I propositionen har regeringen (finansdepartementet) efter föredragning av statsrådet Kjell-Olof Feldt föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om vinstdelningsskatt,
2. lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond,
3. lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370),
4. lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt,
5. lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272),
6. lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623),
7. lag om ändring i skattebrottslagen (1971: 69),
8. lag med reglemente för allmänna pensionsfonden,
9. lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
10. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
11. lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension.

Lagförslagen under 1–7, 8 såvitt avser 17, 27, 28, 31 samt 34–39 §§ och 9 har granskats av lagrådet som vidtagit vissa ändringar.

Lagförslaget under 7 om ändring i skattebrottslagen (1971: 69) har av finansutskottet överlämnats till justitieutskottet, som behandlar det i betänkande JuU 1983/84: 12.

De vid propositionen fogade lagförslagen i de delar de behandlas i detta betänkande har följande lydelse:

1 Förslag till
Lag om vinstdelningsskatt

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter skall erlägga vinstdelningsskatt enligt denna lag. Skatt skall dock inte erläggas av livförsäkringsanstalter och inte heller av bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller av företag som avses i 53 § 1 mom. första stycket d nämnda lag.

Skatten tillfaller staten och förs till allmänna pensionsfonden.

2 § Vinstdelningsskatten är 20 procent av vinstdelningsunderlaget. Detta underlag är företagets reala vinst till den del vinsten överstiger fribeloppet.

Fribeloppet är 6 procent av företagets lönekostnader (lönebaserat fribelopp) eller – om företaget så önskar – 500 000 kronor (fast fribelopp). Företag mellan vilka intressegemenskap råder (moder- och dotterföretag eller företag under i huvudsak gemensam ledning) får dock tillsammans tillgodoräknas högst ett fast fribelopp. Det fasta fribeloppet skall i första hand tillgodoräknas det företag inom gruppen som har den största reala vinsten såvida inte yrkande framställs om att fördelningen skall ske på annat sätt. Har det lönebaserade fribeloppet utnyttjats bortfaller rätten till fast fribelopp för övriga företag inom gruppen.

Med real vinst avses företagets nominella resultat sedan detta minskats med inflationsavdrag för företagets inventarier, byggnader, markanläggningar och lager enligt 4 och 5 §§ samt justerats med hänsyn till inflationseffekter på företagets monetära tillgångar och skulder enligt 6 §.

Vid tillämpning av andra och tredje styckena skall, såvitt gäller företag som redovisar inkomst av handelsbolag, hänsyn tas till så stor andel av handelsbolagets lönekostnader, tillgångar och skulder som motsvarar företagets andel av handelsbolagets inkomst.

3 § Det nominella resultatet är företagets beskattningsbara inkomst eller beräknade förlust vid taxeringen till statlig inkomstskatt sedan detta belopp minskats med beskattningsårets inkomstskatt samt, i den mån inkomsten eller förlusten påverkats av nedan angivna poster.

1. ökats med påförd kommunalskatt,
2. minskats med restituerad, avkortad eller avskriven kommunalskatt,
3. ökats med avdrag för tidigare års förlust,
4. ökats med avdrag för aktieutdelning,
5. ökats med investeringsavdrag, särskilt forskningsavdrag och exportkreditavdrag,
6. ökats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv ökat samt
7. minskats med belopp varmed lagerreserv, resultatutjämningsfond eller annan liknande reserv minskat.

Med beskattningsårets inkomstskatt avses summan av 32 procent av företagets till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst och 30 procent av företagets till kommunal inkomstskatt beskattningsbara inkomst.

4 § Inflationsavdraget för inventarier är inventariernas skattemässiga

restvärde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med det enligt 7 § fastställda inflationstalet för beskattningsåret. Med inventarier avses tillgångar som behandlas enligt bestämmelserna i punkterna 3–6 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen (1928: 370).

Inflationsavdraget för byggnader utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för byggnader som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 3 och 6 av anvisningarna till 22 §, punkterna 2 a och 4 av anvisningarna till 25 § och punkt 7 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

Inflationsavdraget för markanläggningar utgör skillnaden mellan realt beräknade värdeminsknings- och utrangeringsavdrag och de avdrag för markanläggningar som företaget tillgodoräknats enligt punkterna 4 och 6 av anvisningarna till 22 § och punkt 16 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen.

De reala avdragen beräknas genom att tillgodoräknade avdrag multipliceras med det enligt 7 § fastställda omräkningstalet avseende det beskattningsår då byggnaden eller markanläggningen anskaffades.

Inflationsavdrag enligt denna paragraf medges inte i fråga om egendom som utgör omsättningstillgång i rörelse.

5 § Inflationsavdraget för lager utgör lagrets värde vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal. Med lagrets värde avses det belopp varmed lagret och liknande omsättningstillgångar tagits upp i räkenskaperna före avsättning till lagerreserv och liknande reserv.

Inflationsavdrag enligt första stycket medges inte i fråga om lager av obligationer, lånefordringar och andra monetära tillgångar. Sådana tillgångar skall, oavsett om de utgör omsättningstillgångar eller inte, beaktas vid tillämpningen av 6 §.

6 § Vid beräkning av den reala vinsten skall det nominella resultatet

1. ökas med ett belopp motsvarande företagets monetära skulder vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal och

2. minskas med ett belopp motsvarande företagets monetära tillgångar vid beskattningsårets ingång multiplicerat med beskattningsårets inflationstal.

De monetära skulderna är

1. växel-, leverantörs- och skatteskulder,
2. upplupna kostnader och förutbetalda intäkter,
3. förskott från kunder,
4. avsättningar till pensioner,
5. avsättningar till investeringsfond enligt lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond och annan liknande fond samt
6. övriga skulder.

Som monetära skulder räknas belopp som under beskattningsåret utskiftats till företagets ägare.

De monetära tillgångarna är

1. kassa- och banktillgodohavanden,
2. obligationer, lånefordringar och liknande tillgångar,
3. växelfordringar och kundfordringar,
4. förutbetalda kostnader och upplupna intäkter,
5. förskott till leverantörer,
6. värdet av inte färdigställda byggnader, markanläggningar och inventarier som inte utgör omsättningstillgångar i rörelse samt

7. övriga fordringar.

Som monetära tillgångar räknas beskattningsårets nominella resultat om det är positivt samt vad företaget uppburit under beskattningsåret för aktier som utgetts i samband med ökning av företagets aktiekapital. Råder intressegemenskap mellan ett företag som erlagt betalning för utgivna aktier och det företag som ökat sitt aktiekapital skall det erlagda beloppet dock inte räknas som monetär tillgång. Vad nu sagts om vad som uppburits vid ökning av aktiekapital gäller också i fråga om ökning av insatskapital i ekonomisk förening.

De monetära skulderna får inte tas upp till lägre värde och de monetära tillgångarna får inte tas upp till högre värde än vad de tagits upp till vid räkenskapsårets ingång.

7 § Med beskattningsårets inflationstal avses det tal som uttrycker den allmänna prisutvecklingen sedan föregående år. Omräkningstalet anger förhållandet mellan beskattningsårets prisläge och prisläget under tidigare beskattningsår.

Beräkningen av den allmänna prisutvecklingen skall göras med ledning av en på konsumentprisindex grundad indexserie. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer fastställer årligen inflationstal och omräkningstal.

Vid beräkning av inflationstal och omräkningstal skall även ett brutet räkenskapsår anses sammanfalla med året närmast före taxeringsåret. Omfattar beskattningsåret annan tid än tolv månader eller taxeras företaget för mer än ett beskattningsår skall dock inflationstalet justeras så att det per månad motsvarar en tolftedel av det för helår fastställda talet. Motsvarande justering skall göras vid beräkning av fast fribelopp.

8 § Vinstdelningsunderlaget avrundas nedåt till helt tusental kronor.

Vinstdelningsskatt utgår i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.

Beteckningar som används i kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har samma betydelse i denna lag om inte annat anges eller framgår av sammanhanget.

9 § Ett företag som enligt 1 § skall erlägga vinstdelningsskatt är skyldigt att i sin självdeklaration lämna uppgifter till ledning för beräkning av vinstdelningsunderlag. Uppgifterna skall lämnas på blankett enligt formulär som fastställs av riksskatteverket.

10 § Bestämmelserna i taxeringslagen (1956: 623) om taxering för inkomst och förmögenhet skall gälla i fråga om bestämmande av vinstdelningsunderlaget. Bestämmelserna om särskilda avgifter i nämnda lag skall dock inte tillämpas. Ändras taxeringen till statlig inkomstskatt genom dom av länsrätt, kammarrätt eller regeringsrätten skall domstolen även besluta om den ändring av vinstdelningsunderlaget som föranleds härav.

I fråga om debitering och uppbörd av skatten gäller bestämmelserna i uppbördslagen (1953: 272). Vidare tillämpas 51 § lagen (1959: 552) om uppbörd av vissa avgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter på vinstdelningsskatten. Riksförsäkringsverket får dock som förskott tillgodoföra sig 70 procent av summan av den vinstdelningsskatt som kan beräknas bli

debiterad under året. Riksskatteverket skall före utgången av juli månad lämna riksförsäkringsverket uppgift om den beräknade skatten.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering. Därvid iakttas följande.

1. Lagen tillämpas inte vid taxering för beskattningsår som har börjat före ikraftträdandet.

2. Vid omräkning enligt 4 § skall byggnader och markanläggningar, som anskaffats före ingången av år 1973, anses anskaffade år 1973.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond[1]

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1 och 4 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Vid beräkning av nettointäkt av *jordbruksfastighet* eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening och svensk sparbank rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto.	Vid beräkning av nettointäkt av *fastighet* eller av rörelse enligt kommunalskattelagen (1928: 370) och lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt har svenskt aktiebolag, svensk ekonomisk förening, svensk sparbank och *svensk ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* rätt till avdrag enligt denna lag för belopp som i räkenskaperna har avsatts till allmän investeringsfond. Sparbank får i balansräkningen ta upp allmän investeringsfond under benämningen investeringskonto. *Bostadsföretag som avses i 24 § 3 mom. kommunalskattelagen kan inte få avdrag för avsättning till investeringsfond.*
Ett företag kan för visst beskattningsår inte få avdrag för avsättning till allmän investeringsfond i mer än en förvärvskälla.	
4 §[3]	
Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan besluta att allmän investeringsfond skall eller får tas i anspråk för ändamål som avses i 5 § första stycket. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens industriverk kan vidare besluta att belopp som framdeles avsätts till allmän investeringsfond får tas i anspråk. Beslut som nu sagts får avse endast den tid och skall förses med de villkor i övrigt som läget på arbetsmarknaden eller andra förhållanden motiverar. Beslut kan gälla samtliga företag, företag av viss beskaffenhet eller visst eller vissa företag.	
Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens	Allmän investeringsfond som har avsatts i viss förvärvskälla får tas i anspråk i samma förvärvskälla eller i annan förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet och rörelse. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, statens

[1] Senaste lydelse av 16 § 1983: 668.
[2] Senaste lydelse 1981: 299.
[3] Senaste lydelse 1983: 668.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i förvärvskälla i *inkomstslaget annan fastighet*.	industriverk kan dock, om särskilda skäl föreligger, medge att allmän investeringsfond tas i anspråk i *annan* förvärvskälla *än nu sagts*.

Företag, som ansöker om att ta allmän investeringsfond i anspråk, skall ha berett berörda arbetstagarorganisationer tillfälle att avge yttrande över ansökningen. Saknas sådana organisationer, skall i stället de anställda på lämpligt sätt beredas tillfälle att avge yttrande. Yttrandena skall fogas till ansökningen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

3 Förslag till

Lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370)

Härigenom föreskrivs i fråga om kommunalskattelagen (1928: 370)
dels att 35 § 1 mom. skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas en ny bestämmelse, 46 § 5 mom., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
35 §	
1 mom.[1] Till intäkt av tillfällig förvärvsverksamhet hänförs	
1) intäkt som skattskyldig haft av annan förvärvskälla än förut har nämnts och som inte heller utgör intäkt av kapital,	
2) sådan lotterivinst som inte är frikallad från beskattning enligt 19 §,	
3) restituerade, avkortade eller avskrivna egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, som inte utgör intäkt av jordbruksfastighet eller rörelse, i den mån avdrag har medgetts för avgifterna, *och*	3) restituerade, avkortade eller avskrivna egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, som inte utgör intäkt av jordbruksfastighet eller rörelse, i den mån avdrag har medgetts för avgifterna,
	4) restituerad, avkortad eller avskriven vinstdelningsskatt i den mån avdrag har medgetts för skatten, och,
4) vinst – i den omfattning som anges i 2–4 mom. – genom icke yrkesmässig avyttring (realisationsvinst).	5) vinst – i den omfattning som anges i 2–4 mom. – genom icke yrkesmässig avyttring (realisationsvinst).
	Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., skall restituerad, avkortad eller avskriven skatt, som enligt vad ovan sagts skulle ha utgjort skattepliktig intäkt för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen, utgöra skattepliktig intäkt för moderbolaget eller den övertagande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955: 416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och beloppet i fråga icke uppgetts till beskattning hos det överlåtande bolaget.

[1] Senaste lydelse 1981: 1150.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	46 §
	5 mom. I hemortskommunen får skattskyldig göra avdrag för vinstdelningsskatt som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. Bestämmelserna i 4 mom. gäller också i fråga om sådant avdrag.
	Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom., äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan bolagets eller den överlåtande föreningens skatt som skulle ha varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen (1955:416) om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom föreskrivs att 4 § 1 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
1 mom.[2] Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag göras för underskott i förvärvskälla. Vidare får annan skattskyldig än fysisk person, dödsbo och familjestiftelse avdrag för allmän kommunalskatt som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. I fråga om underskott i förvärvskälla iakttas att	1 mom. Från sammanlagda beloppet av den skattskyldiges inkomster från olika förvärvskällor får, med iakttagande av föreskriften i 22 §, avdrag göras för underskott i förvärvskälla. Vidare får annan skattskyldig än fysisk person, dödsbo och familjestiftelse avdrag för allmän kommunalskatt *och vinstdelningsskatt* som har påförts den skattskyldige under året före taxeringsåret. I fråga om underskott i förvärvskälla iakttas att

1) avdrag för realisationsförlust får göras endast från realisationsvinst eller lotterivinst,

2) avdrag inte får göras för underskott av fastighet eller rörelse i utlandet,

3) avdrag inte får göras för underskott på grund av avskrivning av skepp eller luftfartyg eller på köpekontrakt, som avser sådan tillgång, i vidare mån än som följer av 46 § 1 mom. kommunalskattelagen (1928: 370),

4) avdrag inte får göras för underskott i den mån hänsyn till det har tagits vid beräkning av sjömansskatt.

Skattskyldig, som har varit bosatt här i riket under hela beskattningsåret eller del av detta, får avdrag för periodiskt understöd, egenavgifter, försäkringspremier m. m. i den omfattning som anges i 46 § 2 mom. kommunalskattelagen.

Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som i 28 § 3 mom. *första eller andra stycket* kommunalskattelagen avses, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dotterbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle *hava* varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen *den 3 juni 1955* om sparbanker samt	Har sådan fusion mellan aktiebolag eller föreningar ägt rum, som avses i 28 § 3 mom. kommunalskattelagen, äger moderbolaget eller den övertagande föreningen åtnjuta avdrag för sådan dotterbolagets eller den överlåtande föreningens skatt, vilken enligt första stycket skulle *ha* varit avdragsgill för dotterbolaget eller den överlåtande föreningen. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning vid fusion mellan sparbanker enligt 78 § lagen *(1955:416)* om sparbanker samt då ett bankaktiebolags hela bankrö-

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 770.
[2] Senaste lydelse 1979: 1150.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
då ett bankaktiebolags hela bankrörelse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.	relse övertagits av ett annat bankbolag eller ett försäkringsbolags hela försäkringsbestånd övertagits av ett annat försäkringsbolag och det överlåtande bolaget avstår från att yrka avdraget i fråga.

Att avdrag icke är medgivet för underskott som uppkommit före eller i samband med vissa företagsöverlåtelser framgår av punkt 6 av anvisningarna till 20 § kommunalskattelagen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

5 Förslag till
Lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272)

Härigenom föreskrivs att 1 §, 3 § 1 mom. och 27 § 1 mom. uppbördslagen (1953: 272)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 §[2]	
Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956: 623) samt annuitet på avdikningslån.	Med skatt förstås i denna lag, om inte annat anges, statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, utskiftningsskatt, ersättningsskatt, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter enligt lagen (1981: 691) om socialavgifter, hyreshusavgift, skattetillägg och förseningsavgift enligt taxeringslagen (1956: 623) samt annuitet på avdikningslån.

Regeringen får, om särskilda omständigheter föranleder det, föreskriva att i samband med uppbörden av skatt skall uppbäras även andra avgifter än sådana som anges i första stycket. Har sådan föreskrift meddelats skall, om inte annat anges, vad i denna lag stadgas angående skatt tillämpas beträffande den avgift som avses med föreskriften.

3 §	
1 mom.[3] I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.	1 mom. I den omfattning nedan anges skall skattskyldig betala preliminär skatt med belopp, vilket så nära som möjligt kan antas motsvara i den slutliga skatten ingående statlig inkomstskatt, statlig förmögenhetsskatt, *vinstdelningsskatt*, egenavgifter, kommunal inkomstskatt, skogsvårdsavgift och hyreshusavgift.
27 §	
1 mom.[4] Vid debitering av slutlig skatt skall iakttas:	
att kommunal inkomstskatt uträknas med ledning av den skattesats som för inkomståret gäller i beskattningsorten;	
att kommunal inkomstskatt uträknas i en post, varvid skattebeloppet vid öretal över 50 avrundas uppåt och vid annat öretal avrundas nedåt till helt krontal;	
att skogsvårdsavgift uträknas enligt bestämmelserna i 1 § lagen	

[1] Lagen omtryckt 1972: 75.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 771.
[2] Senaste lydelse 1982: 1196.
[3] Senaste lydelse 1982: 1196.
[4] Senaste lydelse 1982: 1196.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
(1946:324) om skogsvårdsavgift;	
att hyreshusavgift uträknas enligt bestämmelserna i lagen (1982:1194) om hyreshusavgift;	
att kommunal inkomstskatt debiteras med belopp som har uträknats av lokal skattemyndighet i det fögderi där beskattningsorten är belägen;	
att egenavgifter debiteras *med ledning av bestämmelserna i* lagen (1981:691) om socialavgifter *och* på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som lämnas av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt	att egenavgifter *enligt* lagen (1981:691) om socialavgifter debiteras på grundval av uppgifter om försäkringsförhållanden som lämnas av den allmänna försäkringskassan, varvid öretal bortfaller; samt
att i 1 § nämnd annuitet eller, om skattskyldig har att erlägga flera annuiteter, summan av dessa påförs i helt antal kronor, varvid öretal bortfaller.	

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången i fråga om preliminär skatt för år 1984 samt slutlig skatt på grundval av 1985 års taxering.

6 Förslag till
Lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623)

Härigenom föreskrivs att 22 § 1 mom. och 68 § taxeringslagen (1956: 623)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
22 §	
1 mom.[2] Nedannämnda skattskyldiga äro, där ej annat följer av stadgandet i 3 mom., skyldiga att utan anmaning till ledning för egen taxering avlämna deklaration (*självdeklaration*), nämligen:	
1) aktiebolag, ekonomisk förening och aktiefond ävensom sådan stiftelse, fond eller inrättning som har till huvudsakligt ändamål att tillgodose viss familjs, vissa familjers eller bestämda personers ekonomiska intressen,	1) aktiebolag, ekonomisk förening, *sparbank, ömsesidig skadeförsäkringsanstalt* och aktiefond ävensom sådan stiftelse, fond eller inrättning som har till huvudsakligt ändamål att tillgodose viss familjs, vissa familjers eller bestämda personers ekonomiska intressen,
2) annan juridisk person, om dess bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått till sammanlagt minst 100 kronor,	
3) fysisk person, vilkens bruttointäkter av en eller flera förvärvskällor under beskattningsåret uppgått, om han varit här i riket bosatt under hela beskattningsåret och under denna tid icke erlagt sjömansskatt, till sammanlagt minst 6 000 kronor och eljest till sammanlagt minst 100 kronor,	
4) fysisk eller juridisk person, vilkens tillgångar av den art som anges i 3 § 1 mom. lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt, vid beskattningsårets utgång haft ett värde överstigande 400 000 kronor eller, såvitt angår sådan juridisk person som avses i 6 § 1 mom. b) nämnda lag, 25 000 kronor, samt	
5) fysisk eller juridisk person, för vilken garantibelopp för fastighet skall upptagas såsom skattepliktig inkomst.	
Vid bedömandet av fysisk eller juridisk persons deklarationsskyldighet enligt punkterna 2)–4) skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst eller förmögenhet, för vilken den fysiska eller juridiska personen icke är skattskyldig enligt kommunalskattelagen, lagen om statlig inkomstskatt eller lagen om statlig förmögenhetsskatt.	Vid bedömandet av fysisk eller juridisk persons deklarationsskyldighet enligt punkterna 2)–4) skall hänsyn icke tagas till sådan inkomst eller förmögenhet, för vilken den fysiska eller juridiska personen icke är skattskyldig enligt kommunalskattelagen *(1928: 370)*, lagen *(1947: 576)* om statlig inkomstskatt eller lagen om statlig förmögenhetsskatt.
Hava makar, som ingått äktenskap före ingången av beskattningsåret och levt tillsammans under	*Har* makar, som ingått äktenskap före ingången av beskattningsåret och levt tillsammans under större

[1] Lagen omtryckt 1971: 399.
Senaste lydelse av lagens rubrik 1974: 773.
[2] Senaste lydelse 1981: 1003.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
större delen därav, var för sig haft inkomst eller förmögenhet, skall vardera makens deklarationsskyldighet bedömas med hänsyn till makarnas *och boets* sammanlagda inkomst och förmögenhet.	delen därav, var för sig haft inkomst eller förmögenhet, skall vardera makens deklarationsskyldighet bedömas med hänsyn till makarnas sammanlagda inkomst och förmögenhet.

Skall skattskyldig enligt lagen om statlig förmögenhetsskatt taxeras för förmögenhet, som tillhör barn eller annan, skall hänsyn därtill tagas vid deklarationsskyldighetens bedömande.

Vid tillämpning av vad i första stycket vid 3) är stadgat, skall svensk medborgare, som under beskattningsåret tillhört svensk beskickning hos utländsk makt, svensk permanent delegation hos mellanstatlig organisation eller lönat svenskt konsulat eller beskickningens, delegationens eller konsulatets betjäning och som på grund av sin tjänst varit bosatt utomlands, anses ha varit bosatt här i riket. Detsamma skall gälla sådan persons make samt barn under 18 år, om de har varit svenska medborgare och har bott hos honom. Person, som under beskattningsåret tillhört främmande makts härvarande beskickning eller lönade konsulat eller beskickningens eller konsulatets betjäning och som icke varit svensk medborgare, så ock sådan persons make, barn under 18 år och enskilda tjänare, om de har bott hos honom och icke har varit svenska medborgare, anses däremot vid tillämpningen av vad i första stycket vid 3) är stadgat icke ha varit här i riket bosatta.

I fråga om deklarationsskyldighet för dödsbo efter skattskyldig, som har avlidit under beskattningsåret, skall tillämpas vad som skulle ha gällt för den avlidne.

68 §[3]

Av taxeringsnämnd beslutade taxeringar skall för varje skattskyldig införas i skattelängd.

I skattelängden antecknas särskilt

dels i avseende på statlig inkomstskatt inkomst av olika förvärvskällor med angivande tillika i fråga om skattskyldiga som avses i 11 § 3 mom. lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt huruvida inkomsten utgör A-inkomst eller B-inkomst, medgivet avdrag för underskott i förvärvskälla, sammanräknad nettoinkomst (summan av inkomsterna av olika förvärvskällor, minskad med avdrag för underskott), medgivna allmänna avdrag som inte avser underskott i förvärvskälla, taxerad och beskattningsbar inkomst samt räntetillägg och underlag för tilläggsbelopp,

dels beskattningsbar inkomst enligt 2 § lagen (1958: 295) om sjömansskatt och enligt 1 § 2 mom. nämnda lag skattepliktig dagpenning samt det antal perioder om trettio dagar för vilka den skattskyldige har uppburit sådan inkomst under beskattningsåret, samt sjömansskattenämndens beslut om jämkning enligt 12 § 4 mom. lagen om sjömansskatt,

dels i avseende på kommunal inkomstskatt taxerad och beskattningsbar inkomst,

dels beslut i övrigt, som avser förutsättning för avdrag enligt 48 § 2 och 3 mom. kommunalskattelagen (1928: 370) eller för skattereduktion enligt 2 § 4 mom. uppbördslagen (1953: 272),

[3] Senaste lydelse 1983: 444.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

dels beslut, som avser förutsättning för skattereduktion enligt 2 § lagen (1978: 423) om skattelättnader för vissa sparformer,

dels beslut om avräkning av utländsk skatt eller tillämpning av progressionsbestämmelser enligt avtal för undvikande av dubbelbeskattning,

dels uppgift om underlag, varpå skogsvårdsavgift skall beräknas,

dels uppgift om underlag, varpå hyreshusavgift skall beräknas,

dels vinstdelningsunderlag,

dels skattepliktig och beskattningsbar förmögenhet, om skatt skall utgå enligt 11 § lagen (1947: 577) om statlig förmögenhetsskatt.

Uppgår den enligt lagen om statlig inkomstskatt beräknade taxerade inkomsten till minst 6 000 kronor för ensamstående och till sammanlagt minst 6 000 kronor för makar, som varit gifta vid ingången av beskattningsåret och under detta år levt tillsammans, skall den beräknade taxerade inkomsten införas, även om beskattningsbar inkomst icke uppkommer.

Skattelängden skall underskrivas av lokal skattemyndighet. Den skall därefter såvitt gäller den årliga taxeringen anses innefatta taxeringsnämndens beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984 och tillämpas första gången vid 1985 års taxering.

8 Förslag till

Lag med reglemente för allmänna pensionsfonden

Härigenom föreskrivs följande.

I Inledande bestämmelse

1 § De penningmedel, som enligt 4 kap. 3 § lagen (1981: 691) om socialavgifter, 1 § lagen (1983: 219) om tillfällig vinstskatt samt 1 § lagen (1983: 000) om vinstdelningsskatt skall ingå till allmänna pensionsfonden, skall förvaltas av nio styrelser, nämligen första–fjärde fondstyrelserna samt första–femte löntagarfondstyrelserna.

Bestämmelser om första–tredje fondstyrelserna finns i 2–25 §§ samt om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna i 26–43 §§.

II Första–tredje fondstyrelserna

Medelstilldelning

2 § Riksförsäkringsverket skall varje år överföra

1. till första fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av staten, kommuner och därmed jämförliga samfälligheter samt av bolag, föreningar och stiftelser, i vilka staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter har ett bestämmande inflytande,

2. till andra fondstyrelsens förvaltning tilläggspensionsavgifter som erläggs av andra arbetsgivare än som har nämnts under 1 och som debiterats på grundval av ett avgiftsunderlag som överstiger 225 gånger det basbelopp som gäller enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring,

3. till tredje fondstyrelsens förvaltning övriga tilläggspensionsavgifter samt

4. till varje fondstyrelses förvaltning en tredjedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten.

Vad som sägs i första stycket 1–4 gäller med den begränsning som följer av bestämmelserna i 26 och 27 §§ om fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas rätt att rekvirera medel hos riksförsäkringsverket.

Till varje fondstyrelses förvaltning skall också hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

Pensionsutbetalningar m. m.

3 § Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra utgifter avseende försäkringen för tilläggspension skall, i den mån andra medel inte står till förfogande, betalas genom tillskott som riksförsäkringsverket erhåller från fondstyrelserna. De medel som behövs för ett kalenderår skall tillskjutas av varje fondstyrelse i förhållande till de avgifter som under det närmast föregående året har överförts till dess förvaltning.

Varje fondstyrelse skall med de medel som den förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revision av dess förvaltning.

Organisation

4 § Varje fondstyrelse skall bestå av nio ledamöter, som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses

i första fondstyrelsen tre efter förslag av sammanslutningar, som företräder kommunerna och landstingskommunerna, och tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare,

i andra fondstyrelsen tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, en efter förslag av sammanslutningar som företräder konsumentkooperationen och fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare samt

i tredje fondstyrelsen två efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare, fyra efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare och två efter förslag av sammanslutningar som företräder personer vilka erlägger egenavgifter för tilläggspension.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

5 § Ledamöter och suppleanter förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Regeringen får entlediga en ledamot eller suppleant även om den tid för vilken han är förordnad inte har gått ut.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han förordnats, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 4 §.

6 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i första fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande. I andra och tredje fondstyrelserna skall den utan förslag utsedde ledamoten vara ordförande. Varje fondstyrelse väljer inom sig vice ordförande.

7 § En fondstyrelse sammanträder på kallelse av ordföranden. Styrelsen skall också kallas samman om en ledamot begär det.

Styrelsen är beslutför om de närvarande vid sammanträdet är fler än hälften av antalet ledamöter. Ett ärende får dock inte tas upp till behandling om inte såvitt möjligt samtliga ledamöter eller, vid förfall för någon av dem, en suppleant för denne har fått tillfälle att delta i ärendets behandling.

Som styrelsens beslut gäller den mening som de flesta förenar sig om. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Vid styrelsesammanträden skall protokoll föras. Om någon ledamot i samband med beslutet anmäler skiljaktig mening, skall denna antecknas i protokollet.

8 § Varje fondstyrelse får uppdra åt enskilda ledamöter eller tjänstemän hos styrelsen att var för sig eller två eller flera i förening avgöra ärenden som annars ankommer på styrelsens egen prövning. Det åligger styrelsen att meddela föreskrifter om den befogenhet som ett sådant uppdrag medför. Om uppdraget avser beviljande av lån skall grunderna för långivningen fastställas.

Uppdrag enligt första stycket får när som helst återkallas eller inskränkas. Utan hinder av sådant uppdrag får styrelsen själv avgöra ärenden av varje slag.

9 § Fondstyrelsen får anställa de tjänstemän som behövs samt bestämma deras löner och övriga anställningsvillkor.

10 § Regeringen bestämmer arvoden och andra ersättningar till ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna.

Förvaltning

11 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken och med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel på sådant sätt att de blir till största möjliga gagn för försäkringen för tilläggspension.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, tillfredsställande betalningsberedskap och betryggande säkerhet tillgodoses.

12 § Varje fondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i obligationer utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan eller Skeppsfartens sekundärlånekassa eller av kreditaktiebolag som står under tillsyn av bankinspektionen,
2. i obligationer garanterade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter,
3. i obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda skuldförbindelser som har offentligen utbjudits av svenska bankaktiebolag, Sveriges investeringsbank aktiebolag eller Nordiska investeringsbanken med undantag av konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och sådana obligationer med längre löptid än ett år, som har utfärdats av bankaktiebolag, sparbanker eller centralkassor för jordbrukskredit,
4. i andra skuldförbindelser utfärdade av staten, kommuner eller därmed jämförliga samfälligheter, riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit eller andra kreditinrättningar som regeringen godkänner, eller av bolag, föreningar eller stiftelser som i 2 § första stycket 1 sägs, såvida staten, en kommun eller en därmed jämförlig samfällighet har iklätt sig borgen för förbindelserna,
5. i skuldförbindelser utfärdade av en annan fondstyrelse samt
6. i fordringar hos kreditinrättningar i enlighet med bestämmelserna om återlån.

13 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot.

14 § Om det är uppenbart att allmänna pensionsfonden annars skulle lida en avsevärd förlust får en fondstyrelse, i avsikt att skydda en fordran, på offentlig auktion eller fondbörs köpa in egendom som är utmätt eller pantsatt för fordringen eller överta egendom som betalning för fordringen. Egendom som förvärvats på detta sätt skall avyttras så snart det är lämpligt och senast då det kan ske utan förlust.

15 § För att tillgodose ett tillfälligt penningbehov får varje fondstyrelse ta upp kredit hos en kreditinrättning eller hos en annan fondstyrelse.

16 § Fondstyrelsernas räkenskapsår är kalenderår.

Varje fondstyrelse skall före den 1 februari varje år redovisa för sin förvaltning under föregående räkenskapsår genom att lämna förvaltningsberättelse med resultaträkning samt balansräkning avseende ställningen vid årets utgång.

I balansräkningen skall tillgångarna tas upp till anskaffningskostnaden.

En osäker fordran skall dock tas upp till det belopp som kan beräknas komma att inflyta. En värdelös fordran får inte tas upp som tillgång.

17 § Första–tredje fondstyrelserna skall årligen gemensamt göra en sammanställning av övriga fondstyrelsers verksamhetsberättelser. Sammanställningen skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Återlån

18 § Riksbanken, bankaktiebolag, sparbanker, centralkassor för jordbrukskredit, Sveriges allmänna hypoteksbank, Svenska skeppshypotekskassan och andra kreditinrättningar som regeringen godkänner får varje år mot bevis om fullgjord avgiftsbetalning bevilja den som erlagt avgift till försäkringen för tilläggspension enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring återlån. Detta får ske med högst hälften av de avgifter som erlagts

1. under det närmast föregående året eller
2. under de fem närmast föregående åren, i den mån avgiftsbetalningarna inte redan utnyttjats som underlag för återlån.

Återlån får inte beviljas, om lånebeloppet skulle understiga femtiotusen kronor. Återlån enligt första stycket 2 får uppgå till högst femhundratusen kronor.

19 § En kreditinrättning, som har lämnat återlån enligt 18 §, får i samband därmed till motsvarande belopp erhålla lån från en fondstyrelse. Lånet skall lämnas av den fondstyrelse som enligt 2 § har att förvalta de avgifter eller större delen av de avgifter för vilka återlånet beviljats. De lån som kreditinrättningar erhåller under ett kalenderår på grund av återlån till kommuner och landstingskommuner får uppgå till sammanlagt högst etthundra miljoner kronor.

Räntesatsen för lån från fondstyrelser till kreditinrättningar enligt första stycket skall motsvara räntesatsen för det senaste i Sverige utgivna långfristiga statsobligationslånet, om inte regeringen har fastställt en annan räntesats. Räntesatsen för lånet skall omprövas vart femte år under dess löptid. En fondstyrelse och en kreditinrättning kan komma överens om att den nya räntesatsen skall gälla även för övriga lån vilkas räntesats skall omprövas under samma kalenderår.

20 § Amortering skall varje år göras på återlån, som inte i sin helhet återbetalas inom ett år från utlämnandet. Varje amortering skall göras med minst en tiondedel eller, såvitt avser återlån som beviljats med högre belopp än hälften av närmast föregående års avgifter, minst en femtondedel av lånesumman.

Det lån som en kreditinrättning erhållit från en fondstyrelse enligt 19 § skall återbetalas i samma takt som återlånet. Återbetalningen får dock inte ske långsammare än som föreskrivits i villkoren för återlånet. Har ett återlån sagts upp till betalning får kreditinrättningens lån hos fondstyrelsen ändå, till den del det motsvarar obetald återlåneskuld, återbetalas på de villkor som gällde före uppsägningen.

Om långivaren och låntagaren är överens får ett återlån överföras till en annan kreditinrättning som har rätt att bevilja sådana lån.

Revision

21 § För varje fondstyrelse förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankin-

spektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 4 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen. De revisorer som utses utan samråd skall vara gemensamma.

Den revisor som utsetts utan förslag eller samråd skall som ordförande leda revisionen.

Revisorerna får vid fullgörandet av sitt uppdrag anlita biträde.

22 § Revisorerna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts nästa gång.

Regeringen får entlediga en revisor, även om den tid för vilken han blivit utsedd inte har gått ut.

Om en revisor entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit utsedd, skall för den återstående tiden en ny revisor förordnas i hans ställe.

23 § Regeringen beslutar om arvoden och andra ersättningar till revisorerna.

24 § För varje kalenderår skall revisorerna avge en revisionsberättelse, som skall överlämnas till fondstyrelsen inom en månad efter det att förvaltningsberättelsen enligt 16 § har kommit revisorerna till handa.

Revisionsberättelsen skall innehålla en redogörelse för omfattningen och resultatet av revisorernas granskning och inventering av de under styrelsens förvaltning stående tillgångarna samt uppgift om anmärkning föreligger mot förvaltningsberättelsen med resultaträkning, mot balansräkningen, mot fondstyrelsens bokföring eller i övrigt mot fondstyrelsens förvaltning. Om det föreligger anledning till anmärkning skall den anges i revisionsberättelsen. Revisorerna får också meddela de erinringar i berättelsen som de anser påkallade.

En revisor som är av skiljaktig mening eller i övrigt finner särskilt uttalande påkallat får ange detta i revisionsberättelsen, om han inte avger en särskild sådan berättelse.

25 § Sedan revisionsberättelsen har kommit fondstyrelsen till handa, skall styrelsen genast överlämna förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen till regeringen, som före den 1 maj samma år skall avgöra frågan om fastställelse av balansräkningen.

III Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna

Medelstilldelning

26 § Riksförsäkringsverket skall till fjärde fondstyrelsens förvaltning överföra de medel, som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräknas på de medel som belöper på första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till kapitalbehållningarna enligt dessa styrelsers balansräkningar avseende ställningen vid utgången av närmast föregående år.

Till fondstyrelsens förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

De medel som överförs till fondstyrelsens förvaltning får uppgå till högst 1 850 miljoner kronor.

27 § Riksförsäkringsverket skall till varje löntagarfondstyrelses förvaltning överföra de medel som styrelsen rekvirerar hos verket. Medlen avräk-

nas på de medel som riksförsäkringsverket enligt 2 § första stycket 1–4 skall överföra till första, andra och tredje fondstyrelserna med lika fördelning mellan dessa styrelser.

Till en löntagarfondstyrelses förvaltning får överföras dels en femtedel av vinstskatten och av vinstdelningsskatten, dels av tilläggspensionsavgifterna ett belopp motsvarande 0,04 enheter av procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift. Summan av de medel som överförs till en löntagarfondstyrelses förvaltning får dock inte överskrida den medelsram som anges i fjärde stycket.

Till varje löntagarfondstyrelses förvaltning skall också, med den begränsning som följer av 28 §, hänföras avkastningen av de medel som styrelsen förvaltar.

För varje löntagarfondstyrelse är medelsramen 400 miljoner kronor år 1984 och ökar därefter årligen till och med år 1990 med ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp för respektive år enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Avkastning m. m.

28 § Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra en avkastning för närmast föregående räkenskapsår beräknad till tre procent av nuvärdet av förvaltade medel. Med nuvärdet av förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex som skett från det medlen tillställdes styrelsen och fram till räkenskapsårets slut.

För medel som en fondstyrelse förvaltat under endast en del av räkenskapsåret skall den enligt första stycket beräknade avkastningen minskas i motsvarande mån.

Avkastningen från fjärde fondstyrelsen skall fördelas mellan första, andra och tredje fondstyrelserna i förhållande till de avräkningar som har skett enligt 26 § första stycket till och med det år som avkastningen avser. Avkastningen från löntagarfondstyrelserna skall fördelas lika mellan första, andra och tredje fondstyrelserna.

29 § Envar av fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall med de medel som styrelsen förvaltar betala kostnaderna för dess verksamhet och för revisionen av dess förvaltning.

Organisation

30 § Fjärde fondstyrelsen skall bestå av tolv ledamöter som förordnas av regeringen. Av ledamöterna utses två efter förslag av sammanslutningar som företräder kommunerna, tre efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och fem efter förslag av rikssammanslutningar av arbetstagare.

Om förslag inte avges, förordnar regeringen ledamöter ändå.

För varje ledamot utses i samma ordning en suppleant.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och här i riket bosatta svenska medborgare.

31 § Varje löntagarfondstyrelse skall bestå av nio ledamöter. För ledamöterna skall finnas fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och suppleanter skall vara myndiga och bosatta här i riket. Av ledamöterna skall minst fem och av suppleanterna minst två företräda löntagarintressen. Vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall det tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning.

32 § Ledamöter och suppleanter i fjärde fondstyrelsen förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under tredje året efter det då förordnandet meddelades.

Ledamöter och suppleanter i löntagarfondstyrelserna förordnas för tiden intill dess balansräkning har fastställts under året efter det då förordnandet meddelades.

Om en ledamot eller suppleant entledigas eller avlider eller om hans uppdrag av annat skäl upphör under den tid för vilken han blivit förordnad, skall för den återstående tiden i hans ställe en ny ledamot respektive suppleant förordnas i den ordning som anges i 30 och 31 §§.

33 § Av de utan förslag utsedda ledamöterna i fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen en till ordförande och en till vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

Förvaltning

34 § Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden. Placeringarna skall syfta till att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

35 § Fjärde fondstyrelsen får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag med undantag av aktiebolag som driver bank- eller försäkringsrörelse,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. i aktier i utländska aktiebolag samt i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av utländska aktiebolag.

Fondstyrelsen får inte förvärva värdepapper enligt första stycket 3 i sådan omfattning att värdepapperens sammanlagda värde kommer att överstiga en procent av värdet av de medel som styrelsen förvaltar.

36 § En löntagarfondstyrelse får placera de medel som styrelsen förvaltar

1. i aktier i svenska aktiebolag,
2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 samt
3. som riskkapital i svenska ekonomiska föreningar.

37 § Fjärde fondstyrelsen får inte förvärva mer än tio procent av aktierna i ett aktiebolag, om aktierna är inregistrerade vid Stockholms fondbörs. Har aktierna olika röstvärde, får fondstyrelsen inte förvärva större antal än

att röstetalet för aktierna utgör högst tio procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva så många vid fondbörsen inregistrerade aktier i ett aktiebolag att dessa uppgår till åtta procent eller mer av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till åtta procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

38 § En löntagarfondstyrelse skall på begäran av en lokal facklig organisation vid ett aktiebolag i vilket fondstyrelsen har förvärvat aktier eller, om bolaget ingår som moderbolag i en koncern, dess svenska dotterbolag överlåta åt organisationen att för högst ett år i sänder utöva rösträtt för hälften av aktiernas röstetal.

Om flera lokala fackliga organisationer vid ett bolag eller inom en koncern begär att få utöva rösträtt för aktier skall löntagarfondstyrelsen överlåta åt organisationerna att var för sig för högst ett år i sänder utöva rösträtt för sammanlagt hälften av aktiernas röstetal. Styrelsen skall därvid fördela rösträtten i enlighet med vad som överenskommits mellan organisationerna. Om någon överenskommelse inte har träffats, skall styrelsen fördela rösträtten med ledning av det antal medlemmar i respektive organisation som är anställda i bolaget och dess svenska dotterbolag.

39 § Om det behövs för en tillfredsställande betalningsberedskap eller för att tillgodose kravet på ändamålsenlig förvaltning får fondmedel placeras hos riksbanken, annan bank eller postgirot. I samma syfte får fondmedel placeras i statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och företagscertifikat.

Revision

40 § För fjärde fondstyrelsen förordnar regeringen fyra revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen och två efter samråd med de sammanslutningar som enligt 30 § får föreslå ledamöter i fondstyrelsen.

Om ordförande och om rätt att anlita biträde gäller vad som föreskrivs i 21 §.

41 § För varje löntagarfondstyrelse förordnar regeringen tre revisorer att granska styrelsens förvaltning. Av revisorerna utses en på förslag av bankinspektionen. Revisorer får vara gemensamma för fjärde fondstyrelsen och en eller flera löntagarfondstyrelser.

För varje löntagarfondstyrelse utser regeringen en av de utan förslag utsedda revisorerna att som ordförande leda revisionen.

42 § Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket skall årligen avge utlåtande över fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas förvaltning av medel. Utlåtandena skall överlämnas till regeringen före den 1 april året efter räkenskapsåret.

Gemensamma bestämmelser

43 § Föreskrifterna i 5 § andra stycket, 7–10 och 14–16 §§ samt 22–25 §§ gäller också i fråga om fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Genom lagen upphävs reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

2. Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i lagen (1983: 000) med reglemente för allmänna pensionsfonden, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. I samband med att regeringen utser ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse bestämmer regeringen vid vilken tidpunkt under år 1984 som styrelsen skall starta sin verksamhet.

4. I fråga om återlån, som avser avgifter betalda före den 1 januari 1978 eller som har beviljats före den 1 januari 1980, och lån till kreditinrättning som har beviljat återlånet gäller fortfarande 14–16 §§ reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 januari 1980 gällande lydelse. I fråga om lån som kreditinrättning har erhållit enligt nu angivna 15 § första stycket får dock avtal träffas om tillämpning av 19 § andra stycket i den nya lagen.

5. I fråga om sådana lån från en fondstyrelse till en kreditinrättning, som hänför sig till återlån beviljade före den 11 april 1981, gäller fortfarande 15 § andra stycket första meningen reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning i sin närmast före den 1 april 1981 gällande lydelse.

6. I andra fall än som avses i 4 och 5 gäller bestämmelserna i den nya lagen i fråga om återlån och lån till kreditinrättning på grund av återlån som har beviljats eller sökts före ikraftträdandet.

7. Summan av de medel som enligt 27 § andra stycket första meningen får överföras till en löntagarfondstyrelses förvaltning skall för år 1984 minskas med ett belopp om 20 miljoner kronor.

8. Bestämmelserna i 28 § skall tillämpas första gången för räkenskapsåret 1984.

9. Vid tillämpningen av 28 § skall de medel som tidigare överförts till fjärde fondstyrelsens förvaltning beräknas till ett nuvärde för augusti 1983 av 3 042 miljoner kronor.

10. Innehar fjärde fondstyrelsen den 1 januari 1984 aktier i något eller några aktiebolag utöver vad som medges i 37 §, får fondstyrelsen även i fortsättningen inneha högst samma andel av aktierna.

9 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs att i lagen (1962: 381) om allmän försäkring skall införas en ny paragraf, 19 kap. 3 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 kap.
	3 a §
	Försäkringen för tilläggspension finansieras, förutom genom avgifter som avses i 1 §, av vinstskatt enligt lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt samt vinstdelningsskatt enligt lagen (1983:000) om vinstdelningsskatt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

10 Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 2 och 3 §§ aktiebolagslagen (1975: 1385)[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 kap.	
2 §	
Aktieägares rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.	
Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde.	
Innehar i enlighet med reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning fjärde fondstyrelsen aktier i visst aktiebolag, får efter fondstyrelsens bemyndigande rösträtt för aktieinnehavet utövas genom ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.	*Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar. En fondstyrelse får för högst ett år i sänder överlåta åt en eller flera fackliga organisationer med medlemmar anställda hos bolaget och, om bolaget är moderbolag i en koncern, hos dess dotterbolag att var för sig utöva rösträtt för aktier som styrelsen förvaltar.*
3 §	
Ingen kan rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen.	
Aktieägare får icke själv eller genom ombud rösta i fråga om	
1. talan mot honom,	
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller	
3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.	
Bestämmelserna i första och andra styckena om aktieägare äger motsvarande tillämpning på ombud för aktieägare.	
	Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag, anses varje styrelse för sig som aktieägare vid tillämpning av första och tredje styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

[1] Lagen omtryckt 1982: 739.

11 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension

Härigenom föreskrivs att lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension[1] skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Enligt riksdagens beslut föreskrivs, att procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift skall utgöra 12,00 procent för år 1980, 12,25 procent för år 1981, 9,40 procent för år 1982, 9,60 procent för år 1983 och *9,80* procent för år 1984.	Enligt riksdagens beslut föreskrivs, att procentsatsen för uttag av tilläggspensionsavgift skall utgöra 12,00 procent för år 1980, 12,25 procent för år 1981, 9,40 procent för år 1982, 9,60 procent för år 1983 och *10,00* procent för år 1984.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om avgifter som avser tid före ikraftträdandet.

[1] Senaste lydelse 1981: 700.

Sammanfattning av förslaget till löntagarfonder

I propositionen föreslås att fem nya fondstyrelser, benämnda löntagarfondstyrelser, inrättas inom ramen för allmänna pensionsfonden. Styrelsernas uppgift blir att förvalta en del av den allmänna pensionsfondens medel.

Löntagarfondstyrelserna, var och en bestående av nio ledamöter och fyra suppleanter, tillsätts av regeringen. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. Styrelsernas sammansättning skall återspegla en regional förankring. Styrelserna skall vara oberoende av varandra och var och en ha eget kansli.

Enligt förslaget skall löntagarfondstyrelserna i första hand använda medlen för köp av aktier i svenska företag. Möjlighet skapas dock för fondstyrelserna att tillskjuta riskkapital även till ekonomiska föreningar. Fondernas placeringskapacitet blir av storleksordningen 2 miljarder kronor per år. När det gäller fondernas placeringspolitik framhålls att förvärven i första hand bör avse företag med produktionskaraktär. När det gäller de stora, börsnoterade företagen bör placeringarna huvudsakligen göras i form av aktieförvärv direkt i dessa företag. Vad gäller kapitalengagemang i de mindre och medelstora företagen torde det däremot i många fall vara mest ändamålsenligt att gå via investmentföretag av typ tillväxtföretag, venturecapitalföretag o. d. Fjärde fondstyrelsens principer för placeringspolitiken bör kunna tjäna som vägledning.

De fem löntagarfondstyrelserna skall enligt propositionen dela lika på de medel som inflyter dels från vinstdelning (inkl. den tillfälliga vinstskatten), dels från en särskild del av tilläggspensionsavgiften. Denna avgift höjs därför fr. o. m. år 1984 med 0,2 procentenheter. För varje styrelse finns ett övre tak för medelstilldelningen. Taket är för år 1984 satt till 400 milj. kr. och justeras sedan upp med 20000 basbelopp, motsvarande f. n. ca 400 milj. kr., varje år fram t. o. m. år 1990.

Löntagarfondstyrelserna skall varje år överföra avkastning på det förvaltade kapitalet till de pensionsutbetalande fondstyrelserna (första–tredje styrelserna). Avkastningen skall motsvara 3% real förräntning, vilket innebär att löntagarfondstyrelserna skall överföra 3% räknat på det förvaltade kapitalet sedan detta uppräknats med hänsyn till inflationen.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva aktier i ett börsnoterat aktiebolag om förvärvet medför att fonden får ett röstinflytande i bolaget som uppgår till 8% eller mer.

Om de lokala fackliga organisationerna i ett aktiebolag begär det, skall en löntagarfondstyrelse till organisationerna överföra 50% av rösträtten för de aktier i bolaget som styrelsen förvaltar.

De tre pensionsutbetalande fondstyrelserna får enligt förslaget i uppgift att årligen göra en sammanställning av löntagarfondstyrelsernas verksamhet. Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket åläggs att var för sig göra en utvärdering.

Den föreslagna vinstdelningen är utformad som en särskild skatt och omfattar aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter. Underlaget för vinstdelningsskatten beräknas för varje företag för sig och bestäms av taxeringsnämnden i samband med den årliga inkomsttaxeringen.

Vid beräkningen av underlaget för vinstdelningsskatten tas hänsyn till inflationen. Avdrag medges för årets inkomstskatt och för avsättning till investeringsfond men inte för ökning av lagerreserv och liknande reserveringar.

I propositionen föreslås att mindre vinster skall undantas från vinstdelningen. Vid fastställande av underlaget för vinstdelningen medges därför ett avdrag (fribelopp) på antingen 6% av företagets lönesumma eller 500 000 kr. Företaget får självt välja mellan det fasta och det lönebaserade fribeloppet. Närstående företag, t. ex. företag som tillhör samma koncern, betraktas som ett företag vid beräkning av det fasta fribeloppet.

Vinstdelningsskatten utgör 20% av underlaget. Skatten är avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering.

De föreslagna reglerna om löntagarfonderna skall i princip träda i kraft den 1 januari 1984. Vinstdelningsskatten kommer enligt förslaget att tas ut fr. o. m. 1985 års taxering eller – såvitt gäller företag med brutna räkenskapsår – fr. o. m. 1986 års taxering.

Den ekonomiska bakgrunden

I propositionen konstateras att det stabiliseringspolitiska problemet i dag är mer konfliktfyllt och mer komplicerat än det var under den snabba tillväxtens epok. Den internationella utvecklingen under det senaste decenniet kan ses som ett uttryck för en gradvis kapitulation inför den allt svårare stabiliseringspolitiska uppgiften – och som en ovilja att pröva nya medel för att lösa upp motsättningarna i politiken.

Denna kapitulation kan schematiskt sägas äga rum i tre steg. I ett första skede koncentreras politiken mer och mer på att få upp vinsterna och samtidigt hålla tillbaka lönekostnaderna. I nästa skede uppges ambitionerna vad gäller arbetslösheten och fördelningen; dessa får bli vad de blir, när man skall skapa bästa möjliga förutsättningar för låga kostnader och höga vinster. I det tredje skedet används aktivt en hög arbetslöshet som medel för att få acceptans för höga vinster och låga löneökningar. Med några få undantag befinner sig samtliga OECD-länder i olika faser av denna utveckling.

I propositionen understryks att det är utomordentligt angeläget att undvika att också Sverige skulle slå in på en utveckling, där den logiska slutstationen är att arbetslösheten används som ett vapen mot inflationen. Det skulle skapa en växande arbetslöshet, med all den sociala misär och det konfrontationsklimat som följer med en sådan. Det skulle slå sönder

hela den samförståndsanda som tidigare under så många decennier varit en bidragande orsak till vårt välstånd.

Regeringen inledde det ekonomiska rekonstruktionsarbetet med en rad åtgärder under hösten 1982 i syfte att höja kapacitetsutnyttjandet i näringslivet. Genom devalveringen förbättrades förutsättningarna för avsättningen av svenska varor och tjänster såväl på export som inom landet i konkurrens med utländska producenter. Vidare genomfördes ett omfattande investeringsprogram med tyngdpunkten i energiförsörjning, byggande och transportväsende, samtidigt som åtgärder sattes in mot arbetslösheten.

Sammantaget utgjorde dessa åtgärder under hösten och vintern 1982/83 *det första steget* i arbetet med att rekonstruera den svenska ekonomin.

Rekonstruktionsarbetets *andra steg*, vilket inleddes våren 1983, har inriktats på att bryta senare års snabba inflation.

Med dessa båda steg jämnas vägen mot det primära målet för de ekonomisk-politiska ansträngningarna – en varaktig tillväxt av sysselsättning, produktion och export.

Förutom en tillfredsställande kostnads-och lönsamhetsutveckling måste ytterligare två förutsättningar vara uppfyllda om en sådan varaktig industriell tillväxt skall kunna säkerställas:

- Såväl de nödvändiga bördorna och uppoffringarna som de positiva resultaten av gjorda satsningar måste fördelas rättvist mellan olika medborgargrupper. Endast en rättvis fördelning kan skapa en anda av delaktighet och gemensamt ansvar, där hela folket får visa sitt engagemang i uppgiften att stärka svenskt näringsliv.
- En varaktig industriell tillväxt förutsätter ett stabilt utbud av riskvilligt investeringskapital. Huvuddelen av kapitalet bör ha en långsiktig inriktning, ha ett nationellt ursprung samt riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv.

  Löntagarfondernas väsentligaste uppgift i detta sammanhang är att medverka till att skapa en fördelningspolitiskt acceptabel tillväxt- och stabiliseringspolitik.
- Löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska motsättningarna och därmed ge löntagarnas organisationer bättre förutsättningar att medverka till att bevara en hög lönsamhet i näringslivet.
- Fonderna kan, i första hand genom sin vinstdelning, bidra till att bryta den onda cirkel som består i att höga vinster alltid tenderar att följas av kraftig löneglidning, vilket i sin tur leder till högre inflation och försämrad tillväxtkraft.
- Fondernas inträde på aktiemarknaden kan motverka att en ökad efterfrågan på riskkapital verkar uppressande på kapitalavkastningskravet, vilket skulle hämma företagens expansionsförmåga.
- Fonderna innebär att löntagarna ges ett direkt ansvar för riskkapitalets användning och allokering samtidigt som de får del i framtida vinster

och ett ökat inflytande i företagen. Detta bör kunna medverka till en utveckling som kan överbrygga vissa av de starka motsättningar som i dag finns mellan kapital och arbete.

Löntagarfonderna och marknadsekonomin

Debatten om löntagarfonder har i stor utsträckning handlat om fondernas eventuella effekter på den samhällsordning och det ekonomiska system vi i dag har. Framför allt har därvid under senare tid framförts uppfattningen att löntagarfonder innebär att marknadsekonomin skulle komma att successivt ersättas med en planekonomi. I förlängningen har t. o. m. utmålats farhågor för ett centralstyrt byråkratiserat samhälle som rent av skulle innebära risker för den politiska demokratin.

I propositionen avvisas de här återgivna synpunkterna.

En angreppslinje i debatten har varit att hävda att löntagarfonderna skulle komma att utvecklas till den helt dominerande ägargruppen i de svenska börsföretagen. En annan angreppslinje har varit att utmåla löntagarfondsreformen som ett hot mot marknadsekonomin.

I propositionen framhålls att löntagarfonderna kommer, när de nått sin maximala storlek, att sammanlagt inneha 5–10% i de svenska börsnoterade företagen. Förvisso bör detta innebära en ägarposition som ger dem möjlighet att uppfylla en väsentlig roll som delägare i många av de svenska produktionsföretagen. De skall dock inte kunna dominera över alla övriga ägare. Detta omöjliggörs också av de instruktioner och genom den medelsram som de tilldelas. Löntagarfonderna skall ta sitt ansvar och utöva sin ägarroll i samverkan med andra ägare och ägargrupper.

Vidare understryks i propositionen att det är uppenbart att en ekonomi som inte inbegriper de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna är oförenlig med en politisk demokrati av vår typ. Inte minst utgör de östeuropeiska ekonomierna talande bevis för detta.

Löntagarfonderna förutsätter ett marknadssystem. Utan en öppen och livaktig marknad kan de inte fungera.

I detta sammanhang framhålls i propositionen att det allvarligaste hotet mot marknadsekonomin är det som finns inbyggt i marknadsekonomins eget sätt att fungera, nämligen marknadskrafternas oförmåga att ta sociala och mänskliga hänsyn. Denna inneboende konflikt har inte minst under 1970-talet kommit klart till uttryck också i vårt samhälle. Det är i detta perspektiv som man bör bedöma frågan om löntagarfonderna och marknadsekonomin.

I all den utsträckning som löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska konflikterna kommer den också att stärka marknadssystemets ställning.

I all den utsträckning de kan motverka maktkoncentrationen och göra nya grupper delaktiga i de ekonomiska besluten blir effekten densamma.

I all den utsträckning de kan bredda förståelse för en sund och rationell kapitalanvändning, öka utbudet och mångfalden på riskkapitalmarknaden samt motverka spekulation och stärka näringslivets inriktning mot produktion och sysselsättning kommer utvecklingen mot en till människornas krav anpassad marknadsekonomi att förstärkas.

Motionerna

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motionsyrkanden

beträffande *regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder*

164 av Allan Ekström (m) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari hemställs
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ärendets otillfredsställande beredning i regeringskansliet,

219 av Rolf Rämgård m. fl. (c, m, fp) vari hemställs att riksdagen begär en förutsättningslös grundlig utredning av de konstitutionella frågorna som löntagarfondsförslaget reser innan proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder behandlas av riksdagen,

beträffande *löntagarfonderna och deras allmänna effekter*

34 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari hemställs
2. att riksdagen uttalar att kollektiva löntagarfonder är oförenliga med vår socialt inriktade marknadsekonomi,

204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari hemställs
1. att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om effekterna av löntagarfonder på sysselsättningen,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om löntagarfondernas effekter på näringslivets utveckling,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om effekterna av löntagarfonder på ATP-systemet,

213 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder,

214 av Margit Gennser (m) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

218 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) vari hemställs att riksdagen avslår regeringens proposition 1983/84:50,

223 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen beslutar
1. att uttala sig för vad som i motionen anförs om fonder som ett medel att bryta kapitalets maktkoncentration och utveckla demokratin,
2. att godkänna vad som i motionen anförs om samhällsfonder och hos regeringen hemställa om förslag i enlighet därmed,
3. att godkänna vad som i motionen anförs om lokala fackliga investeringsfonder och hos regeringen hemställa om förslag i enlighet därmed,

224 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari hemställs
1. att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

beträffande *löntagarfondernas regionala effekter och konsekvenser för den kommunala ekonomin*

189 av Ivar Franzén (c) och Rolf Andersson (c) vari hemställs att riksdagen beslutar att avslå proposition 1983/84:50,

191 av Sven-Erik Nordin (c) och Martin Olsson (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50,

204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari hemställs
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen tillkänna vad som anförts om löntagarfondernas effekter på den kommunala ekonomin,

205 av Gösta Andersson (c) och Agne Hansson (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder,

206 av Kerstin Andersson (c) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

207 av Gunnar Björk i Gävle (c) och Gunnel Jonäng (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50,

208 av Gunhild Bolander (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

209 av Karl Boo m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder,

210 av Lennart Brunander (c) och Inger Josefsson (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

211 av Claes Elmstedt (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50,

212 av Arne Fransson m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50,

215 av Rune Gustavsson (c) och Stina Gustavsson (c) vari hemställs att riksdagen avslår regeringens proposition 1983/84:50 angående införande av ett system med löntagarfonder,

216 av Kerstin Göthberg (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

217 av Ingemar Hallenius m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder,

220 av Tage Sundkvist (c) och Larz Johansson (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50 angående löntagarfonder,

221 av Anders Svärd (c) och Britta Hammarbacken (c) vari hemställs att riksdagen avslår regeringens förslag beträffande införande av löntagarfonder,

222 av Ulla Tillander m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen avslår proposition 1983/84:50,

beträffande *löntagarfonderna och anknytningen till allmänna pensionsfonden*

190 av Nic Grönvall (m) vari hemställs att riksdagen avslår regeringens proposition 1983/84:50,

223 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen beslutar

4. att beträffande en utvidgning av AP-fondsystemet med ytterligare fem fonder godkänna vad som därom anförs i motionen, innebärande att dessa för att förskjuta kraftförhållandena i samhället till de arbetandes fördel skall

a) användas för att främja samhällsekonomiska målsättningar,

b) användas för att främja regional balans,

c) kunna användas för att stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier, som ett komplement till samhällsfonderna enligt ovan,

d) användas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning,

e) t. v. ges styrelser som utses av riksdagen och som skall ha en majoritet av löntagarföreträdare,

f) byggas upp oberoende av avtalsrörelserna,

5. att under förutsättning av ett bifall till punkt 4 godkänna förslaget i proposition 1983/84:50 till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden med de förändringar däri som föranleds av ett bifall till punkt 4 ovan,

beträffande *åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier m. m.*

204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) vari hemställs

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om skattefondssparandet,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om företagsanknutna vinstandelssystem,

5. att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till åtgärder för att underlätta ett personligt ägande av aktier i enlighet med vad som anförts i motionen,

224 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari hemställs

2. att riksdagen återinför skattereduktionen för aktieutdelningar,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av dubbelbeskattningen på aktier,

4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till skattelättnader för andel-i-vinst-system enligt vad som anförts i motionen,

5. att riksdagen beslutar avskaffa den graderade rösträtten för nya börsaktier enligt vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen beslutar avskaffa förmögenhetsskatten på arbetande kapital i mindre och medelstora företag enligt vad som anförts i motionen.

I **motion 204** (m) framhålls att flera olika förslag till löntagarfonder har framförts av socialdemokraterna under årens lopp. Deras angivna syften har skiftat lika snabbt som de tekniska konstruktionerna. Motiven har bl. a. varit: dämpad lönekostnadsutveckling och stöd för den solidariska lönepolitiken, jämnare förmögenhetsfördelning och stärkt löntagarinflytande, förbättrad riskkapitalförsörjning, tryggade pensioner, tryggad sysselsättning och minskad spekulation. Alla dessa motiv har vid en närmare granskning visat sig ohållbara.

Det nu aktuella förslaget har samma innebörd som tidigare löntagarfondsförslag. Företagen skall via en särskild vinstskatt, kombinerad med löneskatt, finansiera fackligt och politiskt styrda fonders socialisering av de svenska företagen. Men fonderna innebär inte bara att det ekonomiska systemet ändras. Genom socialdemokraternas starka inflytande i ledningen för LO och TCO tillförsäkrar de sig i praktiken ett avgörande inflytande över näringslivet oavsett den politiska majoriteten.

Det är, sägs det i motionen, ansvarslöst av regeringen att i nuvarande ekonomiska kris splittra nationen genom löntagarfondsförslaget. Regeringen åstadkommer inte bara en djup klyfta mellan socialdemokraterna och det privata näringslivet utan omöjliggör också ett samarbete kring en ekonomisk politik som skulle kunna föra landet ut ur krisen.

Motionärerna förespråkar som alternativ till löntagarfonder en spridning

av aktieägandet på ett sätt som stärker marknadsekonomin. Genom de framgångsrika aktiesparfonderna har aktiesparandet tillförts 380 000 nya aktieägare på bara fem år. Fortsatt utvidgning av detta sparsystem kan öka aktieägandet ytterligare. Modellen med företagsanknutna vinstandelssystem förordas som ett sätt att sprida aktieägandet och öka förståelsen för näringslivets villkor.

I motionen kommenteras motiven för införandet av löntagarfonder på följande sätt:

- Dämpa löneutvecklingen och stödja den solidariska lönepolitiken.

Det finns varken teoretiskt eller empiriskt stöd för att en extra vinstskatt ger lägre lönekrav vare sig lokalt eller centralt. Det är inte trovärdigt att medlemmarna i de fackliga organisationerna skulle vara beredda att sänka sina löneanspråk för att facket och politikerna skall få disponera över fondmedel för aktieköp.

Vad gäller löntagarfondernas påstådda stöd för den solidariska lönepolitiken faller även detta argument i och med att vinstskatten inte påverkar löneglidningen.

- Bidra till jämnare förmögenhetsfördelning.

Kollektiva löntagarfonder sprider inget ägande och bygger inte upp någon förmögenhet hos enskilda löntagare. I stället centraliseras ägandet till anonyma institutioner, som styrs av fackliga ombudsmän och politiker.

- Stärka löntagarinflytandet.

Löntagarfondsförslaget handlar inte om att den enskilde löntagaren skall få ett bättre inflytande i företagen utan om att fackliga ombudsmän och politiker får mer makt över näringslivet.

Fondförslaget innebär att facket även blir arbetsgivare. Därmed skapas en omöjlig dubbelroll som endast har sin motsvarighet i de östeuropeiska staterna.

- Förbättra kapitalförsörjningen.

Löntagarfondsförespråkarna har heller inte kunnat peka på ett enda lönsamt projekt som omöjliggjorts på grund av brist på pengar. Löntagarfonderna innebär inte någon ökning av riskkapitalsparandet, eftersom fonderna huvudsakligen skall finansieras genom beskattning av företagens riskkapital.

- Stärka ATP-systemet.

ATP-systemet är ett fördelningssystem. Ett års pensioner skall i princip täckas av samma års pensionsavgifter. Även om så inte sker, betalas pensionerna alltid ut enligt det fastställda systemet. Pensionerna är inte beroende av avkastningen från AP- fonden. Genomförs löntagarfondsför-

slaget urholkas i själva verket ATP-systemet genom de negativa konsekvenser som följer av förslaget vad gäller den ekonomiska utvecklingen. Löntagarfonderna kommer att bidra med maximalt 0,14% av dagens avgiftsunderlag.

○ Trygga sysselsättningen.

Tryggad sysselsättning baseras på företagens möjligheter och vilja att ständigt skapa och utveckla produkter och marknader. En ökad beskattning av näringslivet kommer att minska företagens vilja och förmåga att öka produktion och sysselsättning.

○ Motverka spekulation.

Det finns inte någon anledning att tro att löntagarfonderna i mindre utsträckning än andra börsaktörer kommer att göra så kallade börsklipp. För att kunna uppnå 3% realavkastning på riskkapitalet är löntagarfonderna tvingade att köpa och sälja aktier för att erhålla största möjliga vinst. Att fonderna skall motverka spekulation är ett skenargument som endast syftar till att dra fördel av den debatt om stora aktieaffärer som pågått under senare tid.

Vad gäller handläggningen av löntagarfondsförslaget anförs i motionen att regeringens förslag om kollektiva löntagarfonder inte beretts på ett godtagbart sätt. Bristerna i handläggningen är desto mer anmärkningsvärda som den åsyftade förändringen är av djupgående karaktär. Frågan gäller om Sverige skall byta ekonomiskt – och därmed i förlängningen även politiskt – system. Utformningen av förslaget har inte penetrerats i detalj, och dess följder har inte tillräckligt analyserats. Propositionen har utformats utan rimligt hänsynstagande till remissinstansernas synpunkter. Denna grundläggande kritik mot regeringens förfaringssätt bör enligt motionärerna riksdagen ge regeringen till känna.

I motionen understryks slutligen att moderata samlingspartiet alltid har och alltid kommer att bekämpa alla socialiseringsförslag av det slag som löntagarfonder är ett exempel på. Om fonderna skulle genomföras, kommer partiet därför att arbeta för deras avskaffande.

I **motion 213** (c) anförs att ett av de mest karakteristiska dragen i hela den nu drygt 10-åriga löntagarfondsdebatten har varit att argumenten för fonder har skiftat allteftersom vad som för tillfället varit mest aktuellt i den ekonomisk-politiska debatten. Detta tyder antingen på att det inte finns några bärande argument för fonderna, eller att det avgörande argumentet är sådant att man av politiska skäl anser det nödvändigt att omge det med diverse rökridåer.

Utan tvekan skulle maktkoncentration till fackföreningsrörelsen, som

löntagarfonderna successivt kommer att leda till, påtagligt förändra vårt ekonomiska system i centralistisk, kollektivistisk och socialistisk riktning. LO har redan den helt dominerande fackliga makten i Sverige. I motionen framhålls att skulle också makten över företagen koncentreras till samma maktcentrum reser sig obönhörligt ett antal allvarliga frågor:

- Hur går det med konkurrensen i näringslivet om ägarkontrollen av de flesta storföretagen ligger i ett och samma maktcentrum?
- Får vi ett producentstyrt i stället för konsumentstyrt ekonomiskt system?
- Kommer nya företag att tillåtas konkurrera om det hotar de fackföreningskontrollerade storföretagen?
- Vem vågar kritisera den helt dominerande ägaren av näringslivet, om denne samtidigt är fackföreningsorganisation?
- Kan en av folkmajoriteten vald regering föra en ekonomisk politik som inte godkänts av landets dominerande både arbetsgivare och fackförening?

Olika utredningar har enligt motionärerna visat att med en målmedveten politik när det gäller aktieköp kan löntagarfonderna redan år 1990 ha tagit över centrala delar av svenskt näringsliv. Om övertagande definieras som ett ägande av minst 49 % eller minst lika mycket som de i dag fem största ägarna har tillsammans kan flera av Sveriges stora företag år 1990 vara löntagarfondstyrda. Om fonderna nöjer sig med att försöka bli största delägare kan man år 1990 ha hunnit uppnå detta i 75 börsföretag med tillsammans över 700 000 anställda.

Centerpartiet har emellertid sedan länge påtalat behovet av en minskad maktkoncentration inom näringslivet och har anvisat flera vägar för detta, t. ex.

- Satsning på de mindre företagen.
- Förbättrade förutsättningar för kooperativt ägande.
- Aktiesparfonderna som snart gett en halv miljon nya aktieägare här i landet.
- Företagsanknuten individuell vinstdelning som länge funnits t. ex. på Åkermans i Eslöv och numera också finns bl. a. på Volvo och i Handelsbanken.
- De i mitten av 1970-talet antagna arbetsrättsliga lagarna som styrelserepresentation och MBL.
- Inrättande av privata investeringskonton.

Effekterna på sysselsättning, kapitaltillförsel, inflation och löner samt på ATP-systemet av att införa löntagarfonder kommenteras i motionen på följande sätt.

"Trygga jobben" har varit ett av slagorden för fonder. Men erfarenheten visar att företag styrda av fackföreningsledare och politiker haft svårare att klara konkurrensen i näringslivet. I värsta fall kan fonderna bli ett system för att slussa pengar från framgångsrika företag med expansionsmöjlighe-

ter till kroniska förlustföretag där sysselsättningen i längden aldrig kan bevaras.

Ett argument som lyftes fram mycket under åren 1978–1980 var att fonderna skulle tillföra näringslivet riskvilligt kapital. Sedan aktiesparfonderna inrättats och åren 1981–1982 blivit en succé som varje år tillfört börsen ca 2 miljarder kronor i friska pengar har det argumentet förts mer i bakgrunden. För övrigt har löntagarfondsföreträdarna inte kunnat peka på ett enda lönsamt projekt som omöjliggjorts på grund av brist på pengar.

Det för dagen populäraste argumentet för löntagarfonder är, sägs det vidare i motionen, att det skulle medverka till att hålla pris- och löneutvecklingen i schack. Men samma dag som löntagarfondspropositionen lades på riksdagens bord presenterade LO lönekrav för 1984 på 7% vilket tillsammans med överhäng och löneglidning lär leda till en lönekostnadsökning nästa år på 10–11%.

Ett relativt nytt argument är att löntagarfonderna skall trygga ATP-pensionerna. Någon reell förstärkning av AP-fondernas förmåga att betala ut pensioner kommer emellertid löntagarfonderna inte att få. Det föreslagna avkastningskravet (3% realt) kommer bara att tillföra fonderna ca 5 miljarder kronor fram till år 1990 samtidigt som pensionsutbetalningarna är nästan 400 miljarder kronor. Däremot kan fonderna undergräva pensionsbetalningsförmågan genom att de leder till en förstelning av det svenska näringslivet i stort.

Centerpartiet kritiserar starkt regeringens handläggning av löntagarfondsfrågan. Trots att bl. a. statsministern flera gånger upprepat vikten av en bred förankring för löntagarfondsförslaget har såväl utredningarna som remissförfarandet blivit rena hastverk. Lagrådet har ställt "sig kritiskt till att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett."

Även konstitutionella frågor tas upp i motionen. En av dem gäller om fondförslaget står i överensstämmelse med konstitutionens regler om expropriation (RF 2:18). Förslaget innebär ju att medel tvångsvis överförs från privata företag till löntagarfonder, medel som dessa fonder sedan skall använda för inköp av aktier delvis i samma företag. Detta medför i realiteten att företagen tvingas finansiera sin egen socialisering. Enligt motionärernas uppfattning finns det därför skäl för riksdagens konstitutionsutskott att noga överväga fondförslaget ur konstitutionell synvinkel.

I **motion 224** (fp) anförs inledningsvis att fondförslaget betyder en socialisering och kollektivisering av ägandet och en förändring av vårt ekonomiska system. Detta är enligt motionärerna logiskt för socialdemokraterna, men naturligtvis helt oacceptabelt för folkpartiet, som bygger sin politik på marknadsekonomi, mångfald och privat ägande. Folkpartiet säger därför nej till förslaget att införa kollektiva löntagarfonder.

I motionen framhålls emellertid att folkpartiet sedan länge har verkat för

att sprida makt och ägande i näringslivet. Den marknadsekonomi som partiet vill slå vakt om skulle fungera bättre om konkurrensen blev större och ägandet mera spritt. Därför föreslås bl. a. att stimulanser för enskilt aktiesparande återinförs liksom stimulanser för andel-i-vinst-system, dvs. individuella andelar för de anställda i det egna företaget. Den graderade rösträtten på nya börsaktier bör även avskaffas.

Vad gäller kritiken av angivna motiv för kollektiva löntagarfonder har, sägs det i motionen, LO och socialdemokraterna under de senaste tio åren fört fram en rad olika argument för de olika förslagen till kollektiva löntagarfonder.

En bättre kapitalförsörjning var länge det som starkast betonades av fondanhängarna. Fonderna skulle tillföra näringslivet riskvilligt kapital för att säkerställa den nödvändiga investeringsökningen i samhället.

I motionen sägs emellertid att detta problem har kunnat lösas utan några kollektiva fonder och allt vad dessa skulle föra med sig i fråga om grundläggande systemförändringar i ekonomin. De icke-socialistiska regeringarna introducerade det s. k. skattesparandet. Även åtgärder vidtogs, exempelvis lindringen av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar. Båda här nämnda faktorer har starkt bidragit till att den svenska börsen har börjat fungera som den skall igen.

Det ligger också i sakens natur att kapitalbildningen inte skulle förbättras med löntagarfonderna. Dessa skall ju framför allt finansieras med vinstmedel från företagen, pengar som annars skulle kunna användas till framtidssatsningar eller sparas tills tiderna blir sämre.

De i propositionen angivna stabiliseringspolitiska motiven är att löntagarfonderna skall utgöra ett stöd för den solidariska lönepolitiken och bidra till löneåterhållsamhet. Genom att dra ner på vinsterna skulle löneglidningen hållas tillbaka.

Denna tanke är enligt motionärerna emellertid fel. Det finns inte några belägg för att det finns något klart samband mellan vinster och löneglidning. Tvärtom har olika studier, både empiriska och teoretiska, visat att det inte finns ett sådant samband.

När det gäller argumentet att åstadkomma en jämnare förmögenhetsfördelning konstaterar motionärerna att aktieförmögenheterna utgör en mycket liten del av hushållens samlade förmögenheter – i storleksordningen en tjugondel. Den helt dominerande delen av hushållens förmögenheter ligger i egna hem och varaktiga konsumtionsvaror, t. ex. bilar. Även om man anser att förmögenhetsfördelningen är orättvis är det därför irrelevant att gripa sig an just aktiefördelningen.

I ett mera begränsat perspektiv kan dock hävdas att aktieägandet är snett fördelat. En mycket liten del av antalet hushåll äger en mycket stor del av aktiestocken. De kollektiva löntagarfonderna skulle emellertid inte, menar motionärerna, medföra någon spridning av aktieägandet till fler hushåll, utan tvärtom ge en ytterligare koncentration av aktieägandet till

institutioner. Om fem fonder köper aktier av hundratusentals enskilda människor ökar ägarkoncentrationen i stället för att minska.

Motivet att stödja ATP-systemet har tillkommit sent och kan enligt motionen snabbt avfärdas. Riksförsäkringsverket har i sitt remissvar om delar av löntagarfondsförslaget gjort beräkningar över det bidrag till pensionsutbetalningarna som löntagarfonderna skulle komma att ge. Löntagarfondernas tillskott till pensionsutbetalningarna blir under gynnsamma förutsättningar (3% avkastning realt) knappt 0.5 miljarder kronor per år vilket motsvarar mindre än 1% av de totala utbetalningarna.

Regeringens beredning av fondförslaget tas även upp i motionen. För att vara ett så stort ingrepp i det svenska ekonomiska systemet med innebörd att man inför helt nya rättssubjekt och helt nya skatteformer, är det, framhåller motionärerna, mycket förvånansvärt att de konstitutionella aspekterna inte har diskuterats mera ingående.

Folkpartiet finner det anmärkningsvärt att lagrådet i sitt yttrande till regeringen accepterat att göra överväganden om förslagets grundlagsenlighet med så stor tidspress. Ett mera djupgående grundlagsresonemang kring löntagarfondernas grundläggande idé, nämligen att tvinga företagen att tillhandahålla medel för vilka de sedan skall bli uppköpta, hade förtjänat ett större utrymme i lagrådets yttrande. Folkpartiet är även kritiskt mot lagrådets resonemang kring frågan huruvida förslaget strider mot Sveriges internationella åtaganden.

Det är därför, framhåller motionärerna, ett minimikrav att riksdagen, innan en knapp majoritet driver igenom ett materiellt beslut, får ta del av en grundlig genomgång av de konstitutionella aspekterna i detta ärende.

Slutligen framhålls i motionen att folkpartiet tidigare har föreslagit att de tre icke-socialistiska partierna bildar en gemensam arbetsgrupp som förbereder avvecklingen av löntagarfonderna vid en ändrad majoritet i riksdagen. Förslag om avveckling av fonderna kommer därefter att snarast presenteras för riksdagen.

I **motion 223** (vpk) anförs att när ett förslag om löntagarfonder nu läggs fram, måste man se det i ljuset av den allmänna samhälleliga situationen.

Kapitalismens kris har starkt påverkat förhållandet mellan samhällsklasserna i Sverige. Sedan en följd av år har Sverige ett växande skikt av arbetslösa och undersysselsatta. Reallönerna har fortlöpande sjunkit, samtidigt som förmögenhetsbildningen i ett fåtals händer starkt ökat.

Arbetarrörelsen borde arbeta för ett fondsystem som kan vara ett redskap för en samhällelig förändring, vägledd av jämlikhetens och demokratins idéer. Men socialdemokratins ledning tenderar att se fonderna utifrån systembevarande idéer, vilka döljer klasskonfliktens verkliga natur. Med en sådan utgångspunkt kan fonderna bli ett medel att ytterligare underordna de breda löntagarskikten systemets hårdnande krav, storföretagens ledarfilosofier och styrmetoder samt en borgerligt inspirerad krispolitik.

Förändringen av socialdemokratins argumentation för löntagarfonder har gått mycket långt, när fonddebatten utmynnat i regeringsförslag. I proposition 50 har fondfrågans maktaspekt, att låta de anställda "vara med och bestämma", reducerats till en "delaktighet i förmögenhetstillväxten" som ersättning för fortsatta reallönesänkningar.

I motionen konstateras att de förhoppningar som en gång skapats bland de arbetande, att löntagarfonder skall minska maktkoncentrationen och ge de arbetande ökad makt i samhället, att de skall bli ett effektivt medel i kampen mot arbetslösheten, att de skall bli ett viktigt medel för ekonomisk demokrati och ge möjligheter till ökad samhällelig styrning av den ekonomiska utvecklingen, kommer icke att uppfyllas av detta förslag. De fem nya AP-fonderna föreslås få en uppbyggnad och en funktion som i huvudsak överensstämmer med den fjärde AP-fondens, som vare sig inneburit ökad makt för de anställda eller att arbetslöshetens utveckling påverkats.

De föreslagna AP-fonderna kommer inte heller att spela någon påvisbar roll för den ekonomiska aktiviteten. Företagens problem är nu inte brist på kapital eller likvida tillgångar.

Vidare kommer enligt motionärerna de föreslagna fondernas fördelningspolitiska verkan långt ifrån entydigt att bli till de arbetandes fördel. Visserligen bestämmer fonderna över var tillgångarna skall investeras, men när de investerats i ett företags aktier utgör de ju en tillgång för detta företag. Om dessutom fonderna blir ett argument i avtalsrörelserna och negativt kommer att påverka löneutvecklingen, kan fonderna komma att stärka kapitalets position på de arbetandes bekostnad.

Bl. a. följande krav måste enligt motionen ställas på en fondkonstruktion. Fondernas pengar måste satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden. Detta innebär att fonderna bl. a. måste ha inte bara en regional förankring i sin sammansättning, utan att de skall ha ett uttryckligt uppdrag att främja näringslivet inom varje region.

Fondernas medel måste också kunna användas för att stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier.

Fondernas inflytande måste utnyttjas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning.

Fonderna måste också betraktas som oberoende av den löne-och fördelningspolitik som förs. Detta innebär att synen på fonderna som ett medel för att åstadkomma att de arbetande accepterar en återhållsam lönepolitik tillbakavisas. De bidrag som företagen får betala till fonderna skall inte avräknas i avtalsrörelserna.

Tills frågan om hur fondstyrelserna skall väljas är utredd bör fondernas styrelser utses av riksdagen. Majoriteten bör dock ha förankring hos löntagarna.

En utgångspunkt för hur ett fondsystem skall utformas måste vara att fonderna inte ensamma kan dominera försöken att skapa en motpol till den kapitalistiska maktstrukturen. Även storbankerna måste överföras i sam-

hällelig ägo. Det är också nödvändigt att nationalisera stiftelser och investmentbolag. Fonderna måste också kombineras med en skatte- och fördelningspolitik, som angriper de oförtjänta och spekulativa värde- och förmögenhetsökningarna, och som stärker sådana offentliga verksamheter, vilka har betydelse för de breda folklagrens levnadsförhållanden.

Mot denna bakgrund föreslår vänsterpartiet kommunisterna ett system av *samhällsfonder* kombinerade med *lokala fackliga investeringsfonder*.

Finansieringskällorna för fonderna skall vara sådana skatter och avgifter, vilka överför delar av den orättfärdiga förmögenhetsbildningen från privata och till stor del improduktiva verksamheter till produktiva och socialt nyttiga sådana under de lönarbetandes kontroll.

Samhällsfonderna skall i första hand inriktas på att genomföra ett långsiktigt program för nyindustrialisering i nationell skala.

Fonderna skall inte kopplas till någon löne- och inkomstpolitik, vars syfte är att hålla nere eller sänka reallönerna ytterligare till förmån för de privata vinsterna. Fonderna skall överflytta resurser från storkapitalet till de lönarbetande, inte tvärtom.

Fondernas investeringar skall medverka till genomförandet av en de arbetandes självständiga teknologipolitik. De skall, med andra ord, främja sådana tekniska lösningar som gynnar en humanistisk syn på människan och arbetet.

Fonderna skall ingå i en politik, som syftar till att upphäva skillnaderna mellan landets olika regioner och som bryter den koloniala karaktär ekonomin fått i de s. k. skogslänen. Fonderna skall också kunna sättas in för att rehabilitera och utveckla krisdrabbade industrier samt i förekommande fall investera i nya på orter, där de gamla industrierna faller.

De lokala fackliga organisationerna skall kunna använda medel ur samhällsfonderna för att bygga upp *lokala investeringsfonder*. Dessa skall ha till syfte att i såväl samhällsägda som privata företag garantera viktiga insatser på den lokala arbetsplatsen.

Fonderna skall byggas upp med en central fond – främst avsedd för större, övergripande satsningar på nationell nivå – och 24 länsfonder. Lokala fackliga investeringsfonder förutsätts få disponera medel ur länsfonderna.

Fondsystemet enligt av motionärerna skisserad modell förutsätts på alla nivåer styras av representanter som är demokratiskt valda och som har redovisningsskyldighet inför dem som valt dem.

Utskottet

1. Regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder

Löntagarfondsfrågan har varit föremål för omfattande utredningar och debatt under det senaste decenniet. Såväl arbetstagar- som näringslivsorganisationer har gjort utredningar och utarbetat egna förslag till fondsystem. Organisationerna liksom de politiska partierna har på olika sätt – i flertalet fall i organisationernas beslutande församlingar – tagit ställning till de frågor som löntagarfonderna aktualiserar. Även en statlig löntagarfondsutredning har arbetat under flera år. Man kunde emellertid inte enas om något förslag. Det torde finnas få frågor där medborgarna, organisationerna och de politiska partierna haft så stora möjligheter att analysera, debattera och ta ställning som just löntagarfondsfrågan. Utskottet har därför mycket liten förståelse för den kritik som riktats mot regeringen för att man drivit frågan med alltför stor skyndsamhet.

Man kan möjligen hävda att debatten fortgått för länge utan att det funnits ett konkret förslag att ta ställning till. Detta kan ha bidragit till att man i många fall tagit ställning i frågan utan att riktigt veta vilket förslag, vilken utformning av ett löntagarfondsystem man tagit ställning till. Detta medförde måhända att när förslag förelåg på försommaren 1983 var opinionerna i stor utsträckning redan låsta. Det var inte längre möjligt att få till stånd en fri och saklig debatt grundad på det framlagda förslaget. Debatten kom mer att kretsa kring andra frågor än själva förslaget.

Utskottet beklagar att utvecklingen gått därhän att en nyanserad och saklig debatt kring det nu framlagda förslaget inte har kunnat föras. I det mycket svåra ekonomiska läge som landet sedan några år tillbaka befinner sig behövs samarbete mellan olika intressen och en gemensam satsning på de möjligheter vi har. Den besvärliga ekonomiska situationen kräver genomgripande åtgärder och en stark vilja att försöka klara landet ur krisen.

Samtidigt som utskottet beklagar att debattklimatet utvecklats på det sätt som skett, gör utskottet bedömningen att en längre remisstid, bättre tid för remissbedömning inom regeringskansliet eller längre tid för behandling av regeringsförslaget i lagrådet eller i riksdagen inte skulle ha medfört någon förändring härvidlag. Denna bedömning styrks av den attityd flera näringslivsorganisationer visat vid de överläggningar regeringen inbjöd till under hösten.

I *motion 204* (m) yrkande 2 anförs att regeringens förslag om kollektiva löntagarfonder inte beretts på ett godtagbart sätt. Bristerna i handläggningen är enligt motionärerna anmärkningsvärda, eftersom den åsyftade förändringen är av djupgående karaktär. Frågan gäller om Sverige skall byta ekonomiskt – och därmed i förlängningen även politiskt – system. Utformningen av förslaget har enligt motionärerna inte penetrerats i detalj, och dess följder har inte tillräckligt analyserats. Uppsplittringen på tre

departementspromemorior och den korta remisstiden har, anser man vidare, inte gett berörda instanser de möjligheter man kan kräva för att bedöma den föreslagna förändringens innebörd. Propositionen har utformats utan rimligt hänsynstagande till remissinstansernas synpunkter. Denna grundläggande kritik mot regeringens förfaringssätt bör enligt moderata samlingspartiet ges regeringen till känna.

Att utredningsarbetet under senare delen av år 1982 och under år 1983 av praktiska skäl bedrevs i tre skilda arbetsgrupper och remissbehandlades i olika delar torde ha betytt mycket litet för remissinstansernas ställningstagande. Vid remissbehandlingen förelåg fullständiga och i detalj utformade lagförslag. Det framgår också av flera remissvar, bl. a. från LO och SAF, att man tagit ställning till förslaget till löntagarfonder som helhet.

Beträffande remisstidens längd, tre–fyra månader, vill utskottet anföra följande. Regeringen ser förslaget till löntagarfonder som en nödvändig del av en politik för att återföra Sveriges ekonomi till en balans som präglas av rättvisa och stabilitet. Arbetet att föra Sverige ur den ekonomiska krisen kommer enligt regeringen att ta större delen av 1980-talet i anspråk, och det är därför angeläget att de åtgärder som krävs vidtas så snart som möjligt. Förslaget till löntagarfonder är av sådan karaktär att det endast kan genomföras i samband med ett årsskifte. En ytterligare förlängning av remisstiden, propositionsarbetet eller riksdagsarbetet skulle därför oundvikligen leda till att åtgärderna inte skulle kunna träda i kraft förrän under år 1985. Utskottet kommer längre fram i detta betänkande att redovisa sitt ställningstagande till själva förslaget till löntagarfonder men delar regeringens uppfattning att de åtgärder som måste vidtas för att föra Sveriges ekonomi mot balans bör genomföras så snart som möjligt. Utskottet finner det därför naturligt att arbetet bedrivits i den ordning som skett.

Utskottet avstyrker motion 204 (m) yrkande 2.

Det påstås i några motioner att förslaget till löntagarfonder arbetats fram på ett sätt som inneburit att vissa konstitutionella aspekter åsidosatts.

I *motion 164* av Allan Ekström (m) anförs att löntagarfondsförslaget i korthet innebär att medel tvångsvis överförs från våra svenska företag till löntagarfondstyrelser, medel som dessa fondstyrelser därefter skall använda för inköp av aktier i samma företag. Företagen tvingas alltså att finansiera sin egen socialisering. Fonderna ställs således enligt motionären under facklig hegemoni och kan med sina företagsförvärv föra en egen regionalpolitik, industripolitik eller arbetsmarknadspolitik helt vid sidan av regering och riksdag. Fonderna blir på så sätt en stat i staten eftersom de icke blir beroende av särskilda budgetbeslut från riksdagens sida. Offentlig makt kommer därmed att kunna utövas korporativt i Sverige i strid med grundsatsen om en effektiv parlamentarisk kontroll, anför motionären.

Det är i varje fall icke visat, anser motionären, att propositionen står i

överensstämmelse med vår konstitution, tolkad med ledning av Europakonventionen. Någon bedömning av förslagets förenlighet med folkrättens grundsatser har för övrigt icke företagits av lagrådet. Redan av denna anledning bör förslaget avvisas, anser motionären.

I motionen anförs vidare att löntagarfondstyrelserna, liksom övriga fondstyrelser, ingår i den statliga förvaltningsorganisationen. Behörighetsreglerna i 11 kap. 9 § regeringsformen gäller i och med detta, innebärande att endast svensk medborgare får inneha uppdrag såsom styrelseledamot. Propositionen upptar i lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden emellertid icke någon motsvarande inskränkning för utlänning. Propositionen är därmed enligt motionären icke heller här förenlig med regeringsformen.

I *motion 219* av Rolf Rämgård m. fl. (fp, m, c) anförs med samma argumentation som i motion 164 att förslaget om löntagarfonder har utretts på ett hastigt och splittrat sätt. Förslaget har långtgående principiella konsekvenser för landets ekonomi och konstitutionella förhållanden. Förslaget innebär i korthet att medel tvångsvis överförs från våra svenska företag till statsägda löntagarfonder, medel som dessa fonder därefter skall använda för inköp av aktier i olika bolag. Sett i ett större sammanhang tvingas företagen att finansiera sin egen socialisering.

Motionärerna anför vidare att nationaliseringar i Västeuropa brukar betraktas som expropriation och ske under rättslig kontroll. Ingenting av detta återfinns i den svenska modellen för socialisering av företagen. Fonderna ställs under facklig hegemoni och kan föra en egen regionalpolitik, industripolitik eller arbetsmarknadspolitik med de företag de övertar. Fonderna blir på så sätt en stat i staten. Offentlig makt kommer därmed att kunna utövas korporativt i Sverige i strid med tankarna bakom regeringsformen.

Vidare anförs i motionen att någon konstitutionell beredning över huvud taget inte har skett av löntagarfondsproblematiken i Sverige. Med tanke på frågans ekonomiska räckvidd och utomordentligt vittgående konstitutionella konsekvenser måste från riksdagens sida krävas att en inträngande analys kommer till stånd. Motionärerna begär därför en förutsättningslös, grundlig utredning av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget reser innan förslaget behandlas av riksdagen.

Den del av yrkandet som innebär att en utredning skall företas *innan* propositionen behandlas av riksdagen vill utskottet avstyrka. Enligt regeringsformen (RF 4:3) skall ärende som väcks av regeringen före avgörandet beredas av utskott (beredningstvånget). Enligt riksdagsordningen skall proposition hänvisas till utskott för beredning (RO 4:1). Utskottet har att avge betänkande i det ärende som hänvisats till utskottet (behandlingstvånget RO 4:8). Efter det att utskottets betänkande bordlagts vid två sammanträden i kammaren skall ärendet avgöras (RO 5:1). Det är således

enligt riksdagsordningen inte möjligt för riksdagen att besluta att visst ärende inte får behandlas förrän efter det att vissa av motionärerna uppställda villkor uppfyllts. Genom särskilt beslut kan riksdagen uppskjuta behandlingen av ett ärende till närmast följande lagtima riksmöte (RO 5:10). Något sådant yrkande har emellertid inte framförts.

Beträffande frågan om en förutsättningslös, grundlig utredning av de konstitutionella frågor förslaget till löntagarfonder reser vill utskottet redovisa vad lagrådet anfört i detta hänseende.

Medlen tas ut av företagen genom statliga skatter fastställda i den ordning regeringsformen föreskriver, dvs. genom lag; även tilläggspensionsavgifterna torde få anses vara skatter. Skatterna är specialdestinerade till den allmänna pensionsfonden. Regeringsformen innehåller inga bestämmelser om begränsning av de ändamål för vilka statlig skatt får tas ut. Om användningen av statens medel bestämmer riksdagen, och huvudregeln är att detta sker genom budgetreglering. Enligt lagrådet föreligger inte något hinder att statens medel ställs till förfogande för organ, i vilka en viss grupp av medborgare har tillförsäkrats ett avgörande inflytande. Enligt lagrådets mening kan sålunda någon erinran mot det föreslagna löntagarfondsystemet inte göras från grundlagsenlig synpunkt. Likaså finner lagrådet att förslaget inte strider mot våra internationella åtaganden. Kravet att ett ingripande måste ha sin grund i "det allmännas intresse" får anses uppfyllt i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligrättsligt reglerade organ. Det förhållandet att lagförslagen även har andra syften, såsom att stärka löntagarinflytandet i näringslivet, synes inte böra leda till en annan bedömning, anför lagrådet.

Konstitutionsutskottet delar i sitt yttrande till finansutskottet (KU 1983/84:2 y) lagrådets uppfattning att förslaget inte strider mot våra internationella åtaganden och att någon erinran inte kan göras från grundlagsenlig synpunkt.

Finansutskottet vill med anledning av motionerna 164 och 219 därutöver anföra följande.

I motionerna hävdas att företagen får finansiera sin egen socialisering och att förslaget i propositionen innebär en expropriation utan att kompensation lämnas av statskassan.

Löntagarfondstyrelserna finansieras både av vinstdelningsskatt och en höjning av tilläggspensionsavgiften. De köp av aktier som löntagarfondstyrelserna skall få göra är av samma slag som fjärde fondstyrelsen gjort i närmare tio år. Köpen sker alltså på aktiemarknaden. Det finns inte något tvång att sälja aktier eller att emittera aktier till fjärde fondstyrelsen eller löntagarfondstyrelserna. Att använda ordet expropriation, som innebär en tvångsvis överföring av egendom, är således oriktigt.

Beträffande påståendena att förslaget står i strid med internationella åtaganden finner utskottet ingen anledning att ifrågasätta de klarläggan den

och konstateranden som lagrådet och konstitutionsutskottet gör. Lagrådet ger inte någon som helst anledning förmoda, vilket motionärerna påstår, att en längre beredningstid skulle kunnat innebära att lagrådet skulle gjort en annorlunda bedömning.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 219 och 164 i här berörd del.

Till frågan om utländska medborgares deltagande i löntagarfondstyrelserna återkommer utskottet längre fram.

2. Bakgrund och allmänna överväganden

Den internationella ekonomiska situationen har under slutet av 1960-talet och 1970-talet försämrats i flera avseenden. Arbetslösheten för OECD-länderna steg från ett genomsnitt på ca 3 % till en nivå som i dag ligger på drygt 11 %. Tillväxttakten i produktionen och den internationella handeln har under senare delen av 1970- talet och början av 1980-talet minskat markant. För många länder inom OECD och då främst de mindre länderna med ett starkt exportberoende har denna period inneburit stora underskott i bytesbalansen, lågt kapacitetsutnyttjande och i flera fall stora underskott i statsfinanserna.

Den industrialiserade världen är i dag inne i en konjunkturuppgång, men detta har för Europa endast inneburit en relativt svag produktionsökning med fortsatt stor arbetslöshet. En stor osäkerhet råder alltjämt angående stabiliteten i uppgången. Att under dessa yttre förutsättningar i ett litet land med stor utrikeshandelsandel åter nå balans i ekonomin ställer stora krav på utformningen av stabiliseringspolitiken.

En återställd balans i den svenska ekonomin förutsätter en betydande tillväxt i industrisektorn och en hög vinstnivå i företagen. Härtill kommer att kraven på höjd lönsamhet i industrin har förstärkts av att sparandeunderskott och inflation har höjt lönsamheten i finansiella placeringar. För att investeringarnas andel av produktionen skall öka måste tillväxten i konsumtionen hållas tillbaka. Utskottet måste därför konstatera att stabiliseringspolitiken står inför väsentligt mer komplicerade och konfliktfyllda uppgifter än någonsin tidigare under efterkrigstiden. Detta betyder att den traditionella konjunkturpolitiska medelsarsenalen måste byggas ut med nya medel. Kraven på stabiliseringspolitiken blir främst att förena en stigande vinstnivå, som bildar utgångspunkten för en successiv höjning av investeringsnivån, med en rättvis fördelning av produktionsresultatet, en lugn pris- och kostnadsutveckling och en låg arbetslöshet.

Det ekonomiska rekonstruktionsarbetet inleddes hösten 1982 med devalveringen och med det av riksdagen beslutade investeringsprogrammet som omfattade energi-, byggnads- och transportsektorn. Riktlinjerna för den fortsatta ekonomiska politiken slogs fast av riksdagen i början av mars

1983. I enlighet härmed vidtogs flera åtgärder som syftar till att bryta senare års alltför höga inflation. Ytterligare åtgärder med denna inriktning är emellertid nödvändiga för att nå de primära målen – en varaktig tillväxt av sysselsättning, produktion och export.

Två förutsättningar måste enligt utskottet vara uppfyllda för att en varaktig industriell tillväxt skall kunna säkerställas. Den ena är att såväl bördorna och uppoffringarna som de positiva resultaten av gjorda satsningar måste fördelas rättvist mellan olika medborgargrupper. Det andra villkoret är att en varaktig industriell tillväxt förutsätter en god lönsamhet och ett stabilt utbud av riskvilligt kapital.

Det ligger naturligtvis en fördelningspolitisk motsättning i dessa villkor. Det finns många exempel i vår omvärld på att regeringar i motsvarande situation kapitulerat och valt antingen den ena eller den andra vägen. Antingen satsar man på att främja företagande och förstärka marknadskrafterna för att få till stånd en ökad ekonomisk tillväxt. Det sker då till priset av ökad arbetslöshet och försvagad ekonomisk grundtrygghet för medborgarna genom uppluckring av socialförsäkringssystemet. Eller väljer man en expansionistisk linje med bortseende från de omstruktureringsproblem som finns, vilket får katastrofala följder för produktionen, de offentliga budgetunderskotten och bytesbalanserna.

Det är för svensk politik, med de värderingar varom i varje fall hittills stor enighet rått, främmande att ensidigt välja endera av dessa två vägar. Vi bör utnyttja och stärka den grundläggande intressegemenskap som länge funnits i vårt land, när det gäller synen på arbete, produktion och sparande. Detta bör enligt utskottets uppfattning vara utgångspunkten för ansträngningarna att i en svår tid finna nya fördelningspolitiska och stabiliseringspolitiska ansatser för att möta problemen och bygga vidare på välfärdssamhället. Det är mot den bakgrunden som utskottet nu tar ställning till regeringens förslag till löntagarfonder.

Förslaget i propositionen innebär att företagens vinster över en viss nivå beskattas med en särskild vinstdelningsskatt och att dessa medel tillsammans med bidrag från löntagarna genom en höjning av tilläggspensionsavgiften används för att köpa aktier i svenska företag. Därmed beräknas aktiemarknaden tillföras 2 miljarder kronor per år räknat i 1983 års priser. Aktieköpen skall göras av fem varandra oberoende fondstyrelser, som knyts till allmänna pensionsfonden. I dessa styrelser skall flertalet företräda löntagarna. Därigenom tillförsäkras löntagarna ett väsentligt inflytande på hur vinsterna över en viss nivå i företagen används. Tillsammans med de bidrag man skjuter till genom ATP-avgifter får löntagarfondstyrelserna ett kapital, som kan användas för att förse näringslivet med riskkapital. Det ligger i löntagarnas intresse att detta styrs till företag med produktionskaraktär. Löntagarna blir genom löntagarfondstyrelserna delägare i företagen, de får insyn i och inflytande över hur företagen sköts. De får del i ansvaret för företagets ekonomi och lönsamhet.

Utskottet ser positivt på att ett system skapas för att långsiktigt förse näringslivet med stabil tillförsel av riskvilligt kapital. Därigenom motverkas att efterfrågan på kapital driver upp avkastningskraven, vilket skulle hämma investeringsviljan. Det är också, som utskottet ser det, viktigt att detta kapitaltillskott sker i former, över vilka de anställda i företagen har inflytande. Därigenom kan privat förmögenhetskoncentration motverkas och den ekonomiska demokratin stärkas. Det är också nödvändigt att åtgärder vidtas, som kan underlätta möjligheterna att förena god lönsamhet med låg kostnadsutveckling.

Det är således utskottets uppfattning att det är nödvändigt att åtgärder vidtas för att åstadkomma en utveckling i den riktning som utskottet här angett. Härom har tidigare också stor enighet rått. Man har, vilket utförligt redovisas i propositionen, inom såväl de politiska partierna som näringslivs- och arbetstagarorganisationerna arbetat med att ta fram olika förslag till löntagarfonder. Det är därför beklagligt att det i motionerna inte diskuteras några alternativ till regeringens förslag. I vänsterpartiet kommunisternas motion anges riktlinjer för hur man anser att ett fondsystem bör se ut. Det sker emellertid från andra utgångspunkter och med andra syften än de utskottet här beskrivit. I de borgerliga motionerna yrkas genomgående avslag på propositionen. Moderata samlingspartiet och folkpartiet upprepar några yrkanden, som man framfört under våren och hösten 1983 och som syftar till att stimulera enskilt ägande av aktier.

Utskottet konstaterar att det omfattande arbete som bedrivits på olika håll inom de politiska partierna och näringslivsorganisationerna under flera års tid inte resulterat i ett förslag till alternativ till löntagarfonderna. Det hade enligt utskottets uppfattning kunnat vara utgångspunkten för en konstruktiv debatt.

Utskottet övergår till att redovisa och ta ställning till de olika invändningar mot regeringens förslag som framförts i motionerna.

I *partimotionerna 204* (m), *213* (c) och *224* (fp) framförs en kritik med innebörden att införandet av löntagarfonder leder till omfattande systemförändringar i vårt land. Följden antas bli en gradvis övergång till ett socialistiskt samhälle och marknadsekonomin med dess mångfald, dynamik och valfrihet skulle därvid försvinna. Även i *motion 214* av Margit Gennser (m) hävdas att ett införande av ett löntagarfondsystem medför obotliga skador på det marknadsekonomiska systemet, vilket antas innebära att en fortsatt välfärdstillväxt omöjliggörs.

I *motion 223* (vpk) framförs en motsatt uppfattning. I motionen sägs nämligen att, om fonderna som föreslås i propositionen väsentligen blir delägare med minoritetsposter och om de bedriver en placeringspolitik helt på den kapitalistiska aktiemarknadens villkor, kan de inte förändra utvecklingen i de arbetandes intresse. I stället kan fonderna bli ett medel att ytterligare underordna de breda löntagarskikten systemets hårdnande krav, storföretagens styrmetoder samt en borgerligt inspirerad krispolitik.

Finansutskottet vill med anledning härav redovisa vad som anförs i arbetsmarknadsutskottets yttrande (AU 1983/84:1 y). I det sägs att ett ekonomiskt system som inte inbegriper de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna är inte förenligt med en politisk demokrati av vår typ. Det är uppenbart att en väl fungerande marknadsekonomi är väsentlig, om man ser till möjligheterna att uppnå en stabil tillväxt i såväl produktion som sysselsättning. Det är emellertid nödvändigt att genom ett ständigt pågående reformarbete mildra de negativa effekter som skulle uppstå i en ekonomi som domineras av otyglade marknadskrafter, så att de strukturförändringar som är ofrånkomliga inslag i marknadsekonomin kan ske i socialt acceptabla former. Löntagarfonderna kan ses som en del av detta reformarbete i en tid då ökade ansträngningar måste göras för att lösa de stora sysselsättningsproblemen.

Finansutskottet delar arbetsmarknadsutskottets uppfattning att en väl fungerande marknadsekonomi är nödvändig för att åstadkomma en stabil tillväxt i såväl produktion som sysselsättning. Utskottet kan inte heller se att inrättandet av löntagarfondstyrelser skulle innebära ett hot mot marknadsekonomin. Tvärtom förutsätter löntagarfondstyrelserna en marknadsekonomi. Det föreslagna löntagarfondsystemet kan också genom att det medverkar till att minska de fördelningspolitiska konflikterna bidra till att stärka det marknadsekonomiska systemets ställning.

I *partimotionerna 204* (m), *213* (c) och *224* (fp) hävdas vidare att ett genomdrivande av löntagarfondsförslaget leder till en konfrontation som kommer att få utomordentligt allvarliga effekter på näringslivet och därför också på sysselsättningen. Det är, menar man, dessutom orealistiskt att tro att ett genomförande av fondförslaget leder till en dämpad löneutveckling och ett stöd för den solidariska lönepolitiken. I detta sammanhang hänvisas till de lönebud som hittintills lagts i den pågående avtalsrörelsen. Ej heller finns det, sägs det vidare i motionerna, i dag någon brist på riskkapital vilket enligt propositionen utgör ett viktigt motiv för införande av löntagarfonder.

I *motion 223* (vpk) framhålls däremot att det föreslagna löntagarfondsystemet inte kommer att få någon påvisbar betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Även i denna motion framhålls att någon brist på riskkapital inte föreligger. Motionärerna avvisar också tanken att löntagarfonderna bör fungera som instrument för att åstadkomma återhållsamhet i avtalsrörelsen.

Som utskottet understrukit i samband med behandlingen av proposition 1983/84:40 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (FiU 1983/84:15) är en lugn pris- och kostnadsutveckling ett nödvändigt villkor för att nå balans i den svenska ekonomin. Detta är i sin tur en förutsättning för en stabil tillväxt i produktion och sysselsättning. Utskottet vill här också erinra om att motivet för att i löntagarfondsystemet inbegripa en löneba-

serad avgift är att löntagarna – genom motsvarande avräkning i löneförhandlingarna – skall bidra till en ökad kapitalbildning. I här aktuella motioner hävdas emellertid att ett införande av ett system med löntagarfonder inte kan lämna något bidrag till en stabilisering av ekonomin. I de borgerliga motionerna understryks även att det samband mellan vinstutveckling och löneutveckling som anges i propositionen inte existerar. Den grundsyn som motionärerna ger uttryck för i detta avseende visar att de saknar vilja att föra en aktiv fördelningspolitik i samband med kraftigt förbättrade vinstlägen.

Enligt utskottet är det emellertid uppenbart att en markant ökning av företagens vinster kan utgöra ett hinder för en effektiv stabiliseringspolitik. Snabba vinstökningar kan nämligen lätt skapa instabila förhållanden för lönebildningen och påfrestningar på solidariteten mellan olika löntagargrupper. Åtgärder för att göra löntagarna delaktiga i företagens samlade vinster i kombination med ett ökat inflytande i företagen spelar därför en central roll i strävandena att överbrygga motsättningarna och därigenom skapa förutsättningar för en återhållsam kostnadsutveckling.

I *motionerna 204* (m), *213* (c) och *224* (fp) hävdas vidare att tillgången på riskkapital är säkrat utan löntagarfonder. Enligt utskottets mening är emellertid det grundläggande problemet i vår ekonomi att sparandet nu är alldeles för lågt för att långsiktigt bära upp den nödvändiga investeringsökningen under åren framöver. Utskottet delar dock motionärernas uppfattning att tillgången på riskkapital är säkrat på kort sikt. Men det väsentliga är att löntagarfonderna i ett långsiktigt perspektiv kommer att ge ett stabilt utbud av sådant kapital oberoende av kortsiktiga fluktuationer på börsen, och att de dessutom kan användas i de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv. Man bör inte heller förväxla den höga likviditeten i ekonomin med långsiktigt riskvillig kapitalbildning. Utskottet vill betona att löntagarfondernas påverkan på ekonomin i detta avseende utgör en viktig förutsättning för en höjning av investeringsnivån, en högre produktionstillväxt och därigenom en tillfredsställande sysselsättningsutveckling för resten av 1980-talet.

Vad utskottet här anfört har behandlat löntagarfondernas medverkan i den ekonomisk-politiska strategi som är nödvändig för en rekonstruktion av den svenska ekonomin. Det andra centrala motivet för ett införande av löntagarfonder är att fonderna skall utgöra en fortsättning och utveckling av 1970-talets politik när det gäller att öka löntagarinflytandet i företagen. Tidigare har de anställda givits rätt till medbestämmande över förhållanden på arbetsplatsen genom tillkomsten dels av lagen (1976:351) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, dels av lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Införandet av löntagarfonder innebär att de anställda ges möjlighet att även som ägare utöva sitt inflytande på bolagsstämman.

I *motionerna 204* (m), *213* (c) och *224* (fp) anförs att löntagarfondsförslaget inte handlar om att ge de enskilda löntagarna ett bättre inflytande utan om att ge fackliga företrädare ökad makt över näringslivet. På sikt innebär fondförslaget att dessa fackföreningsdominerade fonder tar över inflytandet i företagen. Samtidigt som detta sker skall fackföreningarna liksom hittills företräda de enskilda löntagarnas intressen vid löneförhandlingar och i andra fackliga frågor. De fackliga organisationerna kommer därmed att tvingas fullgöra en dubbelroll, som kan leda till intressekonflikter som mycket väl kan leda till minskat löntagarinflytande, anför motionärerna.

I *motion 223* (vpk) hävdas en motsatt uppfattning. Det ökade inflytandet och den fördjupade demokratin i näringslivet, som sägs vara förbundet med AP-fondernas aktieinnehav, är till stor del illusoriskt, menar motionärerna. Eftersom fonderna skall fungera som en del av aktiemarknaden med intresse av att denna utvecklas efter kapitalistiska spelregler kan detta leda till att fondernas styrelser – och representanterna för löntagarsidan i dessa – helt binds upp av det rådande systemet.

Enligt utskottets mening kommer den anställdes inflytande att ytterligare förstärkas genom att löntagarfonder införs. Det bör emellertid uppmärksammas, vilket utskottet gör mer ingående i avsnitt 4 i detta betänkande, att avsikten inte är att fondstyrelserna skall ta på sig ett fortlöpande huvudansvar för något företags förvaltning. Bl. a. av det skälet att fondstyrelserna inte skall tvingas in i en sådan situation har vissa begränsningar föreslagits i fondstyrelsernas aktieinnehav i ett och samma företag.

Det är vidare en självklarhet att löntagarna måste ha ett instrument för sin samverkan. Som arbetsmarknadsutskottet framhåller i sitt yttrande (AU 1983/84:1 y) görs i motionerna 204 (m), 213 (c) och 224 (fp) en oriktig åtskillnad mellan löntagarinflytande och inflytande utövat av fackliga organisationer. Löntagarinflytandet i fondstyrelserna behöver enligt den föreslagna organisationen inte kanaliseras genom de fackliga organisationerna. Utskottet har emellertid svårt att se att det skulle finnas ett bättre alternativ än en i demokratisk ordning vald klubbstyrelse i ett företag. I motionerna föreslås ej heller några alternativ.

När det gäller den påtalade dubbelrollen för de fackliga organisationerna som företrädare för både de anställda i företaget och ägaren kan, som framhålls i de borgerliga motionerna, det givetvis uppstå intressekonflikter. Men dessa måste enligt utskottet accepteras. Som framhålls av arbetsmarknadsutskottet är det naturligt att löntagarnas medbestämmande, efter det senaste decenniets utveckling inom detta område, nu kombineras med det ansvar som ägande genom löntagarfonder leder till.

I *motion 218* av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) avstyrks regeringens förslag på grundval av ett resonemang om väntade negativa verkningar på småföretagen om löntagarfondsförslaget genomförs. Genom löntagarfond-

styrelserna kommer, säger motionärerna, delar av makten i de större företagen att koncentreras till företrädare för de fackliga organisationerna. Detta hotar att allvarligt rubba de mindre företagens möjligheter att konkurrera, anförs det, och hotar att avsevärt försvåra nyetableringen av småföretag.

I denna motion framställs de fackliga organisationerna som närmast ett hot mot fri företagsamhet. Utskottet vill bestämt avvisa en sådan värdering av den fackliga rörelsen och avstyrker motionen.

Endast i *motion 223* (vpk) presenteras ett alternativt fondförslag. I motionen skisseras ett system av samhällsfonder kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder. Samhällsfonderna skall i första hand inriktas på att genomföra ett långsiktigt program för nyindustrialisering i nationell skala. Dessa fonder skall inte uppträda som köpare på aktiemarknaden utan främst utnyttjas för att stärka den offentligtägda och kooperativa industrin.

Utskottet ser, liksom motionärerna, fonder som "ett medel att bryta kapitalets maktkoncentration". En förutsättning för det av regeringen föreslagna löntagarfondsystemet är emellertid att fonderna får verka inom ramen för ett förbättrat marknadsekonomiskt system. Utskottet har tidigare i betänkandet deklarerat sin anslutning till marknadsekonomins principer. I likhet med vad som framförts av de socialdemokratiska ledamöterna i en avvikande mening till näringsutskottets yttrande (NU 1983/84:5 y) anser finansutskottet att vänsterpartiet kommunisternas fondförslag innebär ett steg bort från ett marknadsekonomiskt system. Finansutskottet avstyrker därför motion 223 (vpk) yrkandena 1–3.

Sammanfattningsvis vill utskottet anföra följande.

Flera länder i vår omvärld har visat hur svårt det är att bemästra kraven på en omstrukturering av produktionsapparaten och samtidigt hålla arbetslösheten på en låg nivå. Det är utskottets uppfattning att vi måste vara beredda att pröva nya vägar för att ta oss ur den ekonomiska krisen. Det system för införande av löntagarfonder som föreslås i proposition 50 bör enligt utskottets mening verksamt kunna bidra till att underlätta de svårigheter och minska de motsättningar som finns i en marknadsekonomi av vår modell.

Förslaget att införa löntagarfonder bör ses i två sammanhang. För det första gäller det fondernas anknytning till den ekonomisk-politiska strategi som skall föra Sverige ur krisen. För det andra gäller det att fortsätta 1970-talets demokratiseringsprocess och skapa delaktighet och löntagarinflytande i det ekonomiska livet samt motverka privat makt- och förmögenhetskoncentration.

Det är ofrånkomligt, när nödvändiga åtgärder vidtas som innebär att nya idéer prövas, att inte alla konsekvenser kan överblickas i förväg. Det torde därför vara en självklarhet att påstå att löntagarfondernas effekter på samhällsekonomin i vissa avseenden är osäkra. Det är emellertid utskot-

tets bestämda uppfattning att införandet av det system med löntagarfonder som föreslås i propositionen inte leder till en utveckling bort från marknadsekonomin på det sätt som utmålas i de borgerliga motionerna. Beskrivningarna är delvis absurda och innehåller flera motsägelsefulla inslag. Så t. ex. hävdas att ett flertal av de större och mest framgångsrika börsföretagen år 1990 kommer att domineras av löntagarfondstyrelserna samtidigt som en stor del av fondmedlen kommer att utnyttjas som stöd till "förlustföretag med en förstelnad struktur" (motion 213). Det är utskottets mening att en mer sansad bedömning av fondernas ovedersägliga effekter hade varit en mer konstruktiv utgångspunkt för riksdagens ställningstagande till regeringens förslag till löntagarfonder.

Det talas i flera motioner om att ett genomförande av regeringens förslag till löntagarfonder skulle splittra nationen. Utskottet känner för sin del en betydligt större oro för att den osakliga debatt som förts fjärran från det konkreta förslaget har gjort betydligt större skada. Det är emellertid utskottets övertygelse att löntagarfondstyrelserna, när de funnits en tid, kommer att vinna allmän aktning och accepteras som ett värdefullt inslag i den svenska blandekonomin.

Med det anförda tillstyrker utskottet den allmänna utformningen av systemet med löntagarfonder som föreslås i proposition 50 och avstyrker motionerna 204 (m) yrkandena 1, 6, 7 och 9, 213 (c), 214, 218, 224 (fp) yrkande 1 samt motion 34 (fp) yrkande 2.

Utskottet övergår härefter till att behandla den närmare utformningen av förslagen.

3. Finansiering av löntagarfondsystemet

Regeringen föreslår att fem löntagarfondstyrelser inrättas inom ramen för allmänna pensionsfonden. Fonderna skall förvalta medel som kommer från en speciell vinstdelningsskatt och från ATP-avgifter motsvarande ett avgiftsuttag om 0,2 %.

Vinstdelningsskattens utformning

Förslaget till vinstdelningsskatt innebär bl. a. att svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter – med vissa undantag – skall betala en skatt motsvarande 20 % av den reala vinsten över viss nivå. En viktig nyhet är att vinstdelningen skall grundas på företagens reala vinst. Denna beräknas med utgångspunkt i företagets statligt beskattningsbara inkomst. Denna inkomst ändras sedan i tre steg.

Först omvandlas den till ett belopp som bättre överensstämmer med det inkomstbelopp som i verkligheten tillfaller företagets ägare. Det sker genom att man å ena sidan minskar beloppet med beskattningsårets inkomst-

skatt och å andra sidan ökar det med påförd kommunalskatt, förlustavdrag och s.k. stimulansavdrag (avdrag för aktieutdelning, investeringsavdrag etc.). Även förändringar i lagerreserv o.d. skall beaktas.

I det *andra steget* omvandlas det sålunda framräknade nominella beloppet till ett realt resultat. Det sker genom att man gör dels ett mot årets inflation svarande avdrag på ingående lager, maskiner och andra inventarier, monetära tillgångar, årets nominella vinst och nyemitterat kapital, dels ett tillägg för årets inflationseffekter på ingående skulder inkl. avsättningar till investeringsfond.

Vid fastställande av underlaget för vinstdelningen medges i ett *tredje steg* ett avdrag (s.k. fribelopp) på antingen 6% av företagets lönekostnader (lönebaserat fribelopp) eller 500 000 kr. (fast fribelopp). Företaget får självt välja mellan det lönebaserade och det fasta fribeloppet. Företag som ingår i en koncern e.d. kan få högst ett fast fribelopp.

Vinstdelningsskatten utgör 20% av underlaget och är avdragsgill vid taxeringen året efter det den påförts.

Vinstdelningsskatten och höjningen av ATP-avgiften har i motionerna berörts endast på ett allmänt sätt. Man avstyrker införandet av skatten och avgiftshöjningen främst med hänvisning till effekterna av hela löntagarfondsystemet. Man påtalar emellertid att genom vinstdelningsskatten blir ett redan i dag invecklat och svåröverskådligt skattesystem än mer komplicerat. I ett femtontal motioner redovisas effekterna av löntagarfondernas finansiering på landstings- och kommunnivå. Förslagen i propositionen avvisas med hänsyn härtill. Utformningen eller omfattningen av vinstdelningsskatten har däremot inte berörts i motionerna.

Skatteutskottet anför (SkU 1983/84:5 y) att när det gäller val av metod för att finansiera fondsystemet torde den valda modellen med ett realt vinstbegrepp i flertalet fall leda till ett för såväl det allmänna som företagen materiellt tillfredsställande resultat.

Skatteutskottet vill inte bestrida vare sig att vinstdelningsskatten kommer att leda till merarbete för såväl myndigheter som för ett icke obetydligt antal företag eller att bestämmelserna kommer att föranleda tillämpningssvårigheter i vart fall i inledningsskedet. Dessa bör emellertid inte överdrivas, anför skatteutskottet. Från administrativ synpunkt anser skatteutskottet – i likhet med föredraganden – det vara en lämplig ordning att förfarandet i fråga om vinstdelningsskatten så nära som möjligt anknyter till inkomsttaxeringen. Från rent redovisningsmässiga synpunkter torde några svårigheter inte uppkomma vid ett genomförande av propositionsförslaget.

Vinstdelningsskattens omfattning

Flera företag och organisationer har i skrivelser och vid uppvaktningar för finans- eller skatteutskottet anfört skäl för att undanta vissa företags-

former eller företag som arbetar under särskilda förhållanden från vinstdelningsskatten. Skatteutskottet har med anledning härav närmare berört investmentbolagens och fideikommissbolagens situation. Skatteutskottet anser att en pålaga av vinstdelningsskattens natur bör gälla med så få undantag som möjligt. Förvaltningsbolagen och fideikommissbolagen bör enligt skatteutskottets mening inte undantas från vinstdelningsskatten. För motivering av ställningstagandet hänvisas till skatteutskottets yttrande (SkU 1983/84:5 y) som redovisas i bilaga 2 till betänkandet.

Sveriges hotell- och restaurangförbund (SHR) och PK-banken har redovisat vissa av vinstdelningsskattens effekter för sin egen verksamhet. De utvecklas närmare i skatteutskottets yttrande. Skatteutskottet uttrycker viss förståelse för de framförda synpunkterna men anför att det är för tidigt att nu bedöma hur reglerna i detalj kommer att slå för olika branscher och hur de kommer att påverka konkurrenssituationen mellan olika företag. Enligt skatteutskottets mening bör man avvakta de närmare erfarenheterna av bestämmelserna innan man inför dispensregler eller vidtar förändringar i systemet. Det är, framhåller skatteutskottet, naturligt att problem tas upp till förnyad prövning efter någon tids erfarenhet av reglerna.

På grund av det anförda anser skatteutskottet sig böra förorda att finansutskottet tillstyrker förslaget om vinstdelningsskatt och avstyrker de motionsyrkanden som innebär avslag på propositionen i denna del. Skatteutskottet framhåller emellertid att med hänsyn till att realbeskattning är en principiell nyhet i det svenska skattesystemet är det av naturliga skäl angeläget att regeringen uppmärksamt följer utvecklingen av de nya bestämmelserna och efter någon tids erfarenhet tar upp förslagets olika detaljer till förnyad prövning. Finansutskottet delar skatteutskottets uppfattning i denna del.

Skatteutskottet anför dessutom att enligt 11 § e) lagen (1979:609) om allmän investeringsfond skall sådan fond återföras till beskattning om företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk eller rörelse. Skatteutskottet anser att detta författningsrum bör ha samma lydelse som motsvarande bestämmelse i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto. Denna fråga bör enligt skatteutskottets mening regleras samtidigt med de nu aktuella ändringarna i lagen.

Finansutskottet har inte något att erinra mot att så sker och tillstyrker den föreslagna ändringen.

Utskottet vill därtill uppmärksamma några av de problem som vinstdelningsskatten är förknippad med för de ekonomiska föreningarnas del. Kooperativa förbundet (KF) och Lantbrukarnas riksförbund (LRF) har vid uppvaktning i finansutskottet redovisat sin syn på vinstdelningsskatten.

För att en ekonomisk förening skall anses som kooperativ måste den vara öppen och tillämpa lika rösträtt. De kooperativa föreningarna har inte något vinstsyfte i traditionell mening. De har som ändamål att tillgodose medlemmarnas ekonomiska intressen i deras egenskap av leverantörer

eller konsumenter. Uppkomna överskott delas därför i huvudsak ut i form av pristillägg (efterlikvid) eller rabatt (återbäring). I ett aktiebolag är utgångspunkten däremot att varje delägare skall få del av bolagets vinst i förhållande till sin andel av bolagets aktiekapital. Det kan inte hävdas att överskottet i den kooperativa föreningen förstärker den privata makt- och förmögenhetskoncentrationen. Mot denna bakgrund kan det enligt utskottet ifrågasättas om inte kooperativa föreningar borde undantas från vinstdelningen. I propositionen anförs att mot ett sådant undantag talar kravet på konkurrensneutralitet, möjligheter till koncernbidrag och avsättningar till investeringssystemet. Vidare bör enligt propositionen beaktas att löntagarfondstyrelserna enligt förslaget kommer att ges möjlighet att placera vinstdelningsmedel i kooperativa företag. Det anses mot den bakgrunden inte orimligt att de kooperativa föreningarna får bidra till systemets finansiering. Man har emellertid från KF och LRF anfört att kostnaderna för kooperativa företag att låna kapital från dessa fonder, med de avkastningskrav som ställs, sannolikt blir väsentligt högre än vad de blir när aktiebolag erhåller kapitaltillskott från fondstyrelserna. I sammanhanget bör också beaktas att vissa förändringar härvidlag har föreslagits i en lagrådsremiss om kooperationens kapitalförsörjning.

Utskottet anser sammanfattningsvis att skäl talar för att de ekonomiska föreningarna skall undantas från vinstdelningsskatten. Utskottet är emellertid inte berett att nu tillstyrka att så sker innan närmare erfarenhet vunnits. Det bör ankomma på regeringen att med beaktande av vad utskottet anfört följa denna fråga och eventuellt återkomma till riksdagen med förslag. Vad utskottet anfört om de ekonomiska föreningarna och vinstdelningsskatten bör ges regeringen till känna.

Det har i samband med behandlingen av förslaget till vinstdelningsskatt vid hearings i utskottet framkommit att man från företagarhåll hyst en stor oro för den ökade arbetsbelastning man kommer att drabbas av genom deklarationsförfarandet.

Utskottet vill i detta sammanhang framhålla att det totala antalet företag som förväntas komma att betala vinstdelningsskatt uppgår till ca 5000. Därtill kommer ca 5000–10000 företag som har verksamhet av sådan omfattning att de måste lämna fullständiga uppgifter för att deras skattskyldighet skall kunna kontrolleras. Det totala antalet aktiebolag uppgår till 175000. De sammanlagt berörda företagen utgör således mindre än 5% av samtliga aktiebolag. Det är alltså förhållandevis få företag som behöver lämna mer omfattande upplysningar och vilkas uppgifter måste granskas närmare av skattemyndigheterna.

Löntagarfondernas regionala effekter och konsekvenser för den kommunala ekonomin

I ett femtontal motioner redovisar företrädare för centerpartiet konsekvenserna av vinstdelningsskatten och den höjda ATP-avgiften för olika

landsting och kommuner. De områden varifrån motioner väckts är: Halland, Västernorrland, Kalmar, Norra Älvsborg, Gävleborg, Gotland, Dalarna, Sjuhäradsbygden, Blekinge, Jönköping, Kronoberg, Västmanland, Skaraborg, Södermanland, Örebro, Malmöhus och Kristianstads län. Motionärerna anser att dessa områden berövas stora resurser som kommer att användas i andra delar av landet. Detta kommer framför allt att drabba de små och medelstora företagen. Några motionärer anser att detta är ett av de mest negativa beslut som drabbat befolkningen i länet i modern tid. Eftersom löntagarna skall avstå sina löneökningar till förmån för höjda avgifter kommer också kommunerna och landstingen att få sitt beskattningsunderlag reducerat samtidigt som man får betala ökade avgifter för de anställda, anför motionärerna.

Utskottet anser att motionärerna beskriver effekterna av den höjda ATP-avgiften på ett felaktigt sätt. För det första föreslås avgiftshöjningen bli endast 40 % av den som motionärerna utgått från i sina beräkningar – 0,2 procentenheter i stället för 0,5 procentenheter. För det andra kan inte avgiften både avräknas från löneökningarna och läggas till desamma. Om avgifterna, på det sätt regeringen förutsätter, avräknas från löneutrymmet, leder detta till, allt annat oförändrat, att det kommunala beskattningsunderlaget blir lägre än vad det annars skulle ha blivit. Då kan man emellertid inte, som flera av motionärerna gör, samtidigt hävda att kommunernas lönekostnader ökar med avgifternas storlek.

Några av motionärerna lägger dessutom ihop kostnaderna för skattebortfallet med kostnaderna för avgiftshöjningen för att summera kostnaderna för regionen. Det innebär att samma kostnad räknas dubbelt. Motionärerna bortser vidare från de tillväxtstimulerande effekter löntagarfonderna kan få på samhällsekonomin. Därtill kommer att de små och medelstora företagen, enligt vad som aviseras i propositionen, skall tillföras 100 milj. kr. av de inflytande medlen. Detta avses ske via Investeringsbanken. Utskottet kan inte godta motionärernas beskrivning av konsekvenserna för skilda landsändar. Motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222 avstyrks därför.

Även i motion 204 (m) hävdas att kommuner och landsting kommer att drabbas av ett inkomstbortfall. I denna motion gör man sig också skyldig till en dubbelräkning. Man hävdar nämligen samtidigt att företagens kostnader kommer att öka till följd av finansieringsförslagen. Utskottet bedömer, som framgått, de samlade effekterna av förslaget som positiva och avstyrker därmed även motion 204 (m) yrkande 8.

4. Organisation

Anknytningen till ATP-systemet

Regeringens förslag innebär att löntagarfonderna ges en uppbyggnad och funktion som i huvudsak överensstämmer med fjärde AP-fondens styrelse. De skall sålunda ingå i AP-fonden och ges formen av särskilda styrelser.

Flera motiv anförs i propositionen för denna koppling till ATP-systemet.

Ett skäl utgår från att ett av de grundläggande motiven bakom löntagarfonderna är att öka löntagarnas inflytande i näringslivet genom medägande. En naturlig utgångspunkt vid valet av förvaltningssystem är därför enligt föredraganden att förvaltningen av fondmedlen anförtros organ som har en nära anknytning till löntagarna. Systemet bör också vara neutralt i den meningen att det inte skall gynna vissa grupper av löntagare framför andra. Enligt propositionen framstår det därför som naturligt att utnyttja ATP- systemet med dess väl beprövade organisationsform.

Utskottet delar denna uppfattning och finner den valda lösningen vara rationell även i andra avseenden. Såsom också framhålls i propositionen ges härigenom möjlighet till en viss flexibilitet i aktieplaceringarnas volym. Medel som inte tas i anspråk av löntagarfondstyrelserna kan nämligen förvaltas inom andra delar av ATP-systemet. Genom att löntagarfonderna knyts till AP-fonden kommer de medel som löntagarfondstyrelserna förvaltar att ingå i AP-fondens samlade förmögenhet. De förvaltade medlen kommer också att i sin slutliga användning kunna nyttjas för pensionsutbetalningar. Socialförsäkringsutskottet tillstyrker från sina utgångspunkter förslaget och ser den valda konstruktionen som en förstärkning av ATP-systemet (SfU 1983/84:3 y).

Fjärde fondstyrelsen

AP-fondens tillgångar är statliga medel som i lag avsatts till särskild förvaltning. Fonden förvaltas av fyra styrelser.

Till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning förs tilläggspensionsavgifter som erläggs av arbetsgivare, medan fjärde fondstyrelsen får sina medelstillskott via överföringar från de övriga fondstyrelserna.

Medan de tre första delfondstyrelserna får göra placeringar endast i vissa slag av obligationer och andra fordringar, skall fjärde fondstyrelsen i första hand göra placeringar i svenska aktier, dock inte i bank- eller försäkringsbolagsaktier. Högst 10 % av aktierna i ett bolag får förvärvas.

När fjärde fondstyrelsen inledde sin verksamhet år 1974 uppgick rambeloppet för fondstyrelsens placeringar till 500 milj. kr. Successivt har detta belopp höjts och ramen är f. n. 1 850 milj. kr.

Det samlade värdet av fjärde fondstyrelsens värdepapperstillgångar uppgick vid senaste årsskiftet till 3 654 milj. kr. I grova drag motsvarar detta 2,5 % av det samlade börsvärdet. Härtill kommer nettovärdet av fondstyrelsens likvida tillgångar som utgjorde drygt 200 milj. kr.

De förslag som regeringen nu lägger fram innehåller för fjärde fondstyrelsens del vissa nya föreskrifter, som inte har något direkt samband med löntagarfondstyrelsernas tillkomst. Det gäller bl. a. en bestämmelse som öppnar möjlighet för fondstyrelsen att göra begränsade placeringar i utländska aktier. Det gäller också ett stadgande som ger fondstyrelsen rätt till nya typer av kortfristiga placeringar av likvida medel i bl. a. skattkam-

marväxlar och statsskuldväxlar. Till denna grupp hör också förslaget att icke börsnoterade företag inte skall omfattas av den 10- procentiga begränsningsregeln.

Utskottet kan för sin del tillstyrka att fjärde fondstyrelsen på detta sätt ges utökade placeringsmöjligheter. I likhet med föredraganden anser utskottet emellertid att det finns starka skäl att vara återhållsam med placeringar i utländska värdepapper. För detta talar inte minst den omständigheten att syftet med såväl fjärde fondstyrelsens som löntagarfondstyrelsernas verksamhet är att stödja svenskt näringsliv med riskkapital. Rätten att förvärva utländska aktier och vissa andra angivna utländska värdepapper bör därför, som föreslås i propositionen, förbehållas fjärde fondstyrelsen och begränsas till 1 % av det av denna styrelse förvaltade kapitalet.

Likheter och olikheter mellan fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna

De fem föreslagna löntagarfondstyrelserna skall verka enligt samma grundläggande principer som gäller för fjärde fondstyrelsen. I likhet med vad som är föreskrivet för denna skall sålunda löntagarfondstyrelserna förvalta anförtrodda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden till gagn för svensk produktion och sysselsättning. För såväl fjärde fondstyrelsen som löntagarfondstyrelserna gäller dessutom att fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

I samtliga med anledning av proposition 50 väckta motioner utom en yrkas att regeringens förslag om löntagarfonder skall avslås. Fjärde fondstyrelsen däremot är numera en av alla riksdagspartier helt accepterad institution. Med hänsyn härtill finner utskottet det motiverat att något beröra de skillnader och de likheter som föreligger mellan denna institution och löntagarfondstyrelserna.

Skillnaderna kommer framför allt till uttryck i fondernas medelstilldelning, i sammansättningen av deras styrelser, i de mer detaljerade placeringsföreskrifterna samt i reglerna om överföring av rösträtt till fackliga organisationer.

Vad *medelstilldelningen* beträffar skall överföringar till såväl fjärde fondstyrelsen som löntagarfondstyrelserna göras från de tre första fondstyrelserna. Fjärde fondstyrelsens rekvisitioner baseras därvid på tilläggspensionsavgifter och får sammanlagt inte överstiga 1 850 milj. kr.

De medel som löntagarfondstyrelserna får rekvirera emanerar dels från den särskilda tilläggspensionsavgiften, dels från vinstdelningsskatten. Vardera löntagarfondstyrelsen får lyfta högst en femtedel av de medel som varje år flyter in på detta sätt, dock högst 400 milj. kr. år 1984 och ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp under vart och ett av de sex därpå följande åren. Efter år 1990 kommer ytterligare överföringar till löntagarfondstyrelserna inte att göras. Den totala medelstilldelningen till resp.

fondstyrelse kommer alltså att begränsas till 400 milj. kr. plus sex gånger 20000 basbelopp, eller uttryckt i dagens penningvärde ca 2800 milj. kr.

I propositionen framhålls att även om osäkerhet kan råda både om börsens samlade värdetillväxt fram t.o.m. år 1990 och om den andel av löntagarfondstyrelsernas placeringar som kommer att riktas mot börsföretagen, kan man utgå från att styrelsernas samlade ägarandel i börsföretagen kommer att understiga 10%.

De viktigaste skillnaderna i fråga om *fondstyrelsernas sammansättning* framträder bl.a. i att olikartade behörighetskrav föreslås gälla. Av löntagarfondstyrelsernas nio ledamöter skall sålunda en majoritet, dvs. minst fem, företräda löntagarintressen genom engagemang i en fackli organisation eller på annat sätt. För fjärde fondstyrelsen gäller i motsvarande hänseende att fem av dess tolv ledamöter skall utses efter förslag av rikssammanslutningar för löntagare. Antalet ledamöter i fjärde AP-fonden föreslås bli utökat till 14 i en lagrådsremiss om kooperationens kapitalförsörjning. De två nya ledamöterna skall enligt förslaget utses efter förslag av rikssammanslutning inom kooperationen. När ledamöter och suppleanter utses, skall det vidare tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning. Något sådant krav föreskrivs inte för fjärde fondstyrelsen. Ledamöterna i denna utses för en tid av tre år och måste vara svenska medborgare. För löntagarfondstyrelsernas ledamöter kommer däremot inte något krav på svenskt medborgarskap att föreligga. Dessa ledamöter kommer dessutom att förordnas för endast ett år i taget.

Propositionens förslag innebär också att något olika *placeringsprinciper* kommer att gälla för fjärde fondstyrelsen och för de fem löntagarfondstyrelserna. Utskottet har nyss berört förslaget att endast fjärde fondstyrelsen skall få rätt att i begränsad utsträckning förvärva utländska aktier. Å andra sidan föreslås löntagarfondstyrelserna få förvärva aktier i alla typer av svenska aktiebolag, således även i bank- och försäkringsaktiebolag som förblir undantagna från fjärde fondstyrelsens placeringar. Det är också bara löntagarfondstyrelserna som kommer att kunna placera medel som riskkapital i ekonomiska föreningar.

Fjärde fondstyrelsen får som nämnts inte förvärva fler aktier i ett börsnoterat bolag än vad som motsvarar 10% av röstvärdet för samtliga aktier i bolaget. För vardera löntagarfondstyrelsen föreslås att dess aktieinnehav i ett börsnoterat bolag skall understiga 8% av röstetalet. Fjärde fondstyrelsens och löntagarfondstyrelsernas samlade förvärv av aktier i ett enskilt börsnoterat bolag kan således aldrig uppgå till hälften av det totala röstvärdet i bolaget.

Enligt förslag i propositionen skall en löntagarfondstyrelse på begäran av lokal facklig organisation *överlåta rösträtten* för hälften av de aktier som fondstyrelsen förvaltar i detta bolag. Ett sådant bemyndigande föreslås kunna lämnas för högst ett år i sänder. Skyldigheten att överföra rösträtten föreslås inte omfatta fjärde fondstyrelsen.

Utskottet återkommer längre fram till denna fråga men vill redan här framhålla att det inte är något principiellt nytt att fackliga organisationer företräder AP-fondens aktier vid bolagsstämmor. På initiativ av centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna infördes år 1974 möjlighet för fjärde fondstyrelsen att bemyndiga en facklig organisation med medlemmar anställda hos ett aktiebolag att utöva rösträtt för de aktier som styrelsen innehar i bolaget. Fjärde fondstyrelsen har i betydande utsträckning lämnat sådana bemyndiganden.

Huvudlinjerna i fjärde fondstyrelsens och de fem löntagarfondstyrelsernas verksamhet kan således sammanfattas i följande punkter.

- Fjärde fondstyrelsen förvaltar aktier, vars värde motsvarar ca 2,5 % av det samlade börsvärdet. De fem löntagarfondstyrelsernas totala ägarandel i börsföretagen kommer sannolikt att understiga 10 %.
- Löntagarfondstyrelsernas medelstilldelning härrör liksom fjärde fondstyrelsens från tilläggspensionsavgifter. Dessutom kommer löntagarfondstyrelsernas verksamhet att finansieras med en vinstdelningsskatt. Uppskattningsvis 5 000 företag kommer att påföras denna skatt.
- Fjärde fondstyrelsen kan i dag förvärva högst 10 % av aktierna i ett börsnoterat aktiebolag. Trots tillkomsten av fem löntagarfondstyrelser kommer dessas och fjärde fondstyrelsens samlade innehav av aktier i ett börsnoterat företag aldrig att kunna uppgå till hälften av bolagets aktier.
- De nya reglerna för överförd rösträtt innebär att de anställda genom sina fackliga organisationer inte bara som i dag kan bemyndigas att rösta för AP-fondens aktier utan också kan begära att få företräda hälften av de aktier som löntagarfondstyrelsen förvaltar i ett aktuellt bolag.

Dessa fyra punkter markerar, som utskottet ser det, vågången i själva sakfrågan och i synen på löntagarfonder. Ty fjärde fondstyrelsen är, såsom tidigare nämnts, inte bara allmänt accepterad av samtliga riksdagspartier utan dess verksamhet har även aktivt främjats av de borgerliga partierna. På förslag av de tidigare trepartiregeringarna har sålunda rambeloppet för fondstyrelsens placeringar utökats i olika etapper. Fjärde fondstyrelsens verksamhet får ånyo ett påtagligt stöd i det yttrande som näringsutskottets borgerliga ledamöter avgivit över löntagarfondsförslaget (NU 1983/84:5 y). Man förordar där att de föreslagna bestämmelserna om fjärde fondstyrelsens utökade placeringsmöjligheter skall föras in i reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning. Visserligen ställer sig den borgerliga gruppen bakom de avslagsyrkanden som förs fram i flertalet motioner. Men mot denna del av regeringens förslag har man alltså inte några erinringar.

Mot bakgrunden av det positiva gensvar som fjärde fondstyrelsens verksamhet numera möter finner utskottet kritiken mot löntagarfonderna vara inkonsekvent. Införandet av dessa fonder kommer att ge löntagarna ett vidgat inflytande över näringslivet och är därigenom ett betydelsefullt steg

mot ökad ekonomisk demokrati. Med de formella och faktiska begränsningar som skall gälla kommer de nya löntagarfondstyrelsernas verksamhet inte att leda till några omstörtande förändringar. I likhet med vad föredragande statsrådet ger uttryck för i propositionen är det utskottets övertygelse att löntagarfondstyrelserna framdeles kommer att vinna ett allmänt förtroende och att de på ett aktivt sätt kommer att ta ansvar för och medverka till att utveckla det svenska näringslivet.

Löntagarfondernas rättsliga status

I *motion 190* av Nic Grönvall (m) yrkas avslag på propositionen med motiveringen att löntagarfondernas rättsliga status inte har utretts. Samma konstaterande görs också i motion 164 av Allan Ekström (m) som utskottet har behandlat redan i det inledande avsnittet av detta betänkande.

I motion 190 framhålls att lagrådet påpekat att löntagarfondstyrelserna erhållit en ur svensk rättsordning säregen ställning. Enligt motionären synes lagrådet mena att löntagarfondstyrelserna skall anses såsom "ställföreträdande ägare för allmänna pensionsfonden". Motionären framhåller, att något rättsligt begrepp motsvarande "ställföreträdande ägare" inte finns i svensk rätt.

Motionären anser vidare att förslaget kommer att leda till att äganderätten överförs till fondstyrelserna, vilka därefter fritt kan disponera över de medel som tillförs utan påverkan från riksdagens sida. Regeringens förslag strider i dessa delar mot regeringsformen, anser motionären.

I *motion 224* (fp) erinras om att lagrådet konstaterat att specialdestination av statsinkomster är under avveckling. Enligt motionen bör inga nya specialdestinerade skatter införas, och i den mån sådana existerar bör de successivt omprövas.

Frågan om löntagarfondernas rättsliga status har tagits upp av lagutskottet i dess yttrande (LU 1983/84: 1 y). De båda övriga frågorna har på motsvarande sätt prövats av konstitutionsutskottet.

Lagutskottet hänvisar till vad lagrådet uttalat och slår sammanfattningsvis fast att den föreslagna ordningen innebär

- att allmänna pensionsfonden blir ägare till de aktier som löntagarfondstyrelserna förvärvat,
- att fondstyrelserna är att anse som legala ställföreträdare för allmänna pensionsfonden,
- att varje fondstyrelse har att i denna egenskap självständigt utöva de funktioner som enligt aktiebolagslagen följer med äganderätten till de aktier som styrelsen förvaltar.

Enligt lagutskottets mening finns inget att invända mot den föreslagna ordningen som, påpekar utskottet, inte innebär någon nyhet, eftersom samma sak i dag gäller för tjärde fondstyrelsen.

Finansutskottet delar lagutskottets uppfattning. Detta innebär att finans-

utskottet samtidigt ställer sig bakom de klarläggande uttalanden som föredragande statsrådet gör i propositionen med anledning av lagrådets synpunkter i denna fråga (prop. 50, s. 153).

I motion 190 påstås också att förslaget strider mot regeringsformen eftersom fondstyrelserna skall tillföras medel som de därefter fritt kan förfoga över utan påverkan från riksdagens sida.

Samma fråga har redan innan propositionen lades fram prövats av lagrådet som därvid inte haft något att erinra. Konstitutionsutskottet har för sin del (KU 1983/84:2 y) instämt i denna bedömning.

Finansutskottet vill härutöver göra följande kommentar. Såsom lagrådet framhåller i sitt yttrande medger 9 kap. 2 § regeringsformen att riksdagen kan bestämma att medel får tas i anspråk i annan ordning än genom budgetregleringen. I 9 kap. 9 § föreskrivs emellertid också att riksdagen kan, i den omfattning som behövs, fastställa grunder för förvaltningen av statens egendom och förfogandet över den. Genom att anta förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden anger riksdagen en yttre ram för hur medel som flyter in i form av särskild tilläggspensionsavgift och vinstdelningsskatt skall förvaltas. Motionärens påstående att fondstyrelserna utan påverkan från riksdagens sida äger fritt disponera över de medel som tillförs dem saknar således grund. Med det anförda avstyrks motion 190.

Såsom lagrådet påpekar finns det inte något konstitutionellt hinder mot specialdestinerade skatter. Riksdagen har emellertid tidigare uttalat att specialdestination av statsinkomster bör avvecklas.

Vinstdelningsskatten och den särskilda tilläggspensionsavgiften är att betrakta som skatter, som specialdestineras till den allmänna pensionsfonden. Dessa skatter kan ses som ett komplement till de tilläggspensionsavgifter som på motsvarande sätt förts till pensionsfonden alltsedan dess tillkomst. Att löntagarfondstyrelserna nu inordnas i ATP-systemet är inte något skäl till att ompröva denna ordning. Utskottet delar inte de synpunkter som framförs i motion 224 i denna del utan tillstyrker den valda lösningen.

Röstkvotering och överföring av rösträtt

En grundläggande tanke med att tillskapa flera separata löntagarfondstyrelser är enligt propositionen att de som riskkapitalplacerare och som aktieförvaltare skall vara av varandra oberoende och sinsemellan självständiga. Eftersom det är allmänna pensionsfonden som kommer att äga de aktier som löntagarfondstyrelserna förvärvat, erfordras vissa ändringar i aktiebolagslagen för att löntagarfondstyrelserna var för sig skall kunna utöva rösträtt för de aktier som styrelserna förvaltar. Enligt ett av de aktuella lagrummen (9 kap. 3 §) får nämligen ingen rösta för flera aktier,

egna och andras, än vad som motsvarar en femtedel av de på bolagsstämman företrädda aktierna, om inte något annat följer av bolagsordningen. I propositionen föreslås, att vid tillämpningen av denna regel skall AP-fondens totala innehav av aktier inte räknas som en enhet i de fall då flera fondstyrelser förvaltar aktier i samma bolag. I stället skall var och en av styrelserna betraktas som en särskild aktieägare och varje styrelses innehav som en enhet.

Detta undantag från den s. k. röstkvotsregeln kritiseras i *motion 224* (fp). I den anförs att genom ett gemensamt agerande hos de fem fondstyrelserna kommer löntagarfonderna tillsammans att kunna inneha 40 % av aktiernas röstvärde, vilket torde komma att ge ett helt dominerande inflytande. Lagrådet har prövat den föreslagna regeln och därvid förklarat sig kunna acceptera den, eftersom förslaget är en naturlig konsekvens av fondstyrelsernas självständiga ställning.

Utskottet vill för egen del framhålla följande. Det är angeläget att fondstyrelserna inte binds till varandra genom yttre regleringar. Varje fondstyrelse bör sålunda kunna agera självständigt och inte vara avhängig övriga styrelsers bedömningar och beslut. I konsekvens härmed bör, såsom föreslås i propositionen, fondstyrelserna tilldelas egna kanslier. Skall fondstyrelserna kunna uppträda som fristående institutioner även vid bolagsstämmor, är det nödvändigt att de också i dessa sammanhang ges ställning som självständiga aktieförvaltare. Styrelserna kan naturligtvis då också rösta på olika sätt.

Den hotbild som målas upp i motion 224 rimmar enligt utskottets mening illa med de förutsättningar efter vilka fondstyrelserna kommer att verka. Hotbilden bygger nämligen helt på förutsättningen att fondstyrelserna kan göra samfällda placeringar, vilket med hänsyn till deras självständighet och olikartade regionala förankring ter sig mindre sannolikt.

Såsom tidigare berörts föreslås i propositionen att 50 % av den rösträtt som en löntagarfondstyrelses aktieinnehav i ett visst bolag ger skall på begäran av lokal facklig organisation överföras till denna. Ett sådant bemyndigande skall kunna lämnas för högst ett år i taget. Förslaget syftar till att ytterligare decentralisera ägarinflytandet och stärka de anställdas möjligheter att påverka sin egen situation.

Den föreslagna ordningen är enligt vad lagutskottet anför i sitt yttrande (LU 1983/84:1 y) ingen principiell nyhet. Fjärde fondstyrelsen har redan i betydande utsträckning överlåtit rösträtten för sina aktier till fackliga organisationer.

Finansutskottet vill för egen del tillägga att denna delegering av rösträtten har tillkommit genom ett riksdagsinitiativ föranlett av motionsyrkanden som centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna förde fram i samband med bildandet av fjärde AP-fonden. De skäl som då förebars i

t. ex. den centerpartistiska motionen var att man genom att delegera rösträtten för AP- fondsaktierna till representanter för de anställda, valda av de anställdas organisationer på arbetsplatserna, skulle främja såväl företagsdemokratin som möjligheterna att bättre anpassa företagspolitiken efter varje enskilt företags speciella förhållanden. Samma rätt föreslås nu i propositionen gälla för löntagarfondstyrelserna.

Lagutskottet har i sitt yttrande tillstyrkt de i propositionen föreslagna ändringarna av aktiebolagslagen.

Finansutskottet är inte av annan uppfattning och kan därför tillstyrka propositionens förslag i denna del. Utskottet vill emellertid göra följande förtydliganden.

Vid beräkning av röstkvot kan tillämpningssvårigheter uppstå om en fondstyrelse själv röstar för en del av sina aktier medan rösträtten för återstoden utövas av flera fackliga organisationer. Fondstyrelsen får därvid tillsammans med organisationerna inte rösta för mer än en femtedel av de på bolagsstämman företrädda aktierna. I sådant fall bör, såsom lagrådet förordat, rösträttsbegränsningen bestämmas proportionellt först mellan styrelsen och de fackliga organisationerna och därefter mellan organisationerna inbördes.

Om en lokal facklig organisation begär att få utöva rösträtten för hälften av de aktier en löntagarfondstyrelse innehar, får det vidare förutsättas att fondstyrelsen tar upp överläggning med övriga fackliga organisationer som finns företrädda vid bolaget innan fullmakt utfärdas.

Utseende av fondstyrelser

Enligt propositionens förslag skall varje löntagarfondstyrelse bestå av nio ledamöter som utses av regeringen för ett år i taget. Av ledamöterna skall minst fem företräda löntagarintressen. Även utländska medborgare bosatta i Sverige skall kunna ingå i en löntagarfondstyrelse. I propositionen aviseras också att en särskild utredning kommer att tillkallas för att överväga frågan om fondernas styrelseledamöter i framtiden bör utses genom direkta val.

I *motion 223* (vpk) anförs att fondstyrelserna bör utses av riksdagen i avvaktan på att den aviserade utredningen har slutfört sitt arbete.

I *motion 224* (fp) uttalas att det är otillfredsställande att riksdagen inte nu har möjlighet att ta ställning till hur löntagarfondernas styrelser skall utses i framtiden.

I *motion 164* av Allan Ekström (m) framhålls att löntagarfondstyrelserna ingår i den statliga förvaltningsorganisationen och att behörighetsreglerna i 11 kap. 9 § regeringsformen därmed gäller. I detta grundlagsstadgande föreskrivs bl. a. att endast den som är svensk medborgare får inneha styrelseuppdrag i myndighet som lyder direkt under riksdagen eller regeringen.

Lagrådet har i sitt yttrande över propositionen tagit upp den sistnämnda

frågan. Enligt lagrådet motiveras kravet på svenskt medborgarskap främst av hänsyn till rikets säkerhet och av önskemålet att beslut som rör enskildas rättsliga ställning skall fattas av svenska medborgare. Allmänna pensionsfonden är en unikt utformad institution. Även om fondens förvaltande organ, fondstyrelserna, skulle anses ingå i den statliga förvaltningsorganisationen, kan styrelserna enligt lagrådet inte jämställas med de förvaltningsmyndigheter som anges i grundlagsstadgandet. De motiv som ligger till grund för stadgandet talar också enligt lagrådet emot att detta skulle vara tillämpligt på fondstyrelserna. Lagrådets slutsats är att grundlagsstadgandet inte utgör hinder för utländsk medborgare att utses till ledamot i en löntagarfondstyrelse. Konstitutionsutskottet (KU 1983/84:2 y) har godtagit lagrådets uttalande på denna punkt. Även finansutskottet delar lagrådets uppfattning. Motion 164 avstyrks således i denna del.

Vad beträffar frågan om fondernas styrelser tills vidare skall utses av riksdagen har konstitutionsutskottet i sitt yttrande inte funnit anledning att nu frångå propositionens förslag. Finansutskottet är av samma uppfattning. Motion 223 avstyrks i denna del (yrkande 4 e).

Löntagarfondernas regionala anknytning m. m.

I propositionen föreslås att löntagarfondernas styrelser skall ha en regional anknytning för att bl. a. sprida inflytandet och att detta skall komma till uttryck i rekryteringen av ledamöterna. Det sägs i propositionen att detta dock inte innebär att fondstyrelserna skall tilldelas ett regionalpolitiskt ansvar eller att kapitalplaceringarna skall begränsas till vissa regioner. Däremot skall varje löntagarfondstyrelse genom sin personsammansättning ges en klar förankring i en geografiskt sammanhållen region. Ledamöter och suppleanter bör enligt förslaget genom bosättning eller på annat sätt ha anknytning till den geografiska regionen.

Någon formell geografisk avgränsning av de fem regionerna görs inte. I propositionen anförs emellertid att en region bör omfatta norra Sverige. Mellansverige bör indelas i två regioner. Västra och södra Sverige bör utgöra var sin region.

Frågan om kansliernas geografiska lokalisering skall avgöras av resp. fondstyrelse mot bakgrund av vad som kan bedömas som praktiskt möjligt och i övrigt lämpligt. I propositionen sägs dock att det framstår som önskvärt att åtminstone på några års sikt uppnå en, även i detta avseende, decentraliserad förvaltning.

Arbetsmarknadsutskottet fäster i sitt yttrande (AU 1983/84:1 y) stort avseende vid styrelsernas regionala anknytning som utskottet anser vara mycket betydelsefull. Det är enligt arbetsmarknadsutskottet riktigt att fondstyrelserna i sin placeringspolitik inte skall ha några uttalade regionalpolitiska mål. Men det betyder inte, framhåller arbetsmarknadsutskottet, att deras verksamhet saknar regionalpolitisk betydelse. Styrelsernas regionala anknytning innebär, säger utskottet, att resp. styrelse kommer att ha

särskild kunskap om utvecklingsförutsättningarna i den egna regionen. Därigenom kommer det att finnas bättre förutsättningar än vad annars skulle ha varit fallet att i en region, t. ex. i norra Sverige, finna sådana framtidsinriktade projekt som är en förutsättning för kapitalplacering.

Arbetsmarknadsutskottet erinrar om att det i propositionen anges att kapitalplacering i mindre och medelstora företag lämpligen kan ske via investmentbolag som t. ex. Tillväxtinvest. Med anledning härav framhåller arbetsmarknadsutskottet att det finns flera regionala investmentbolag och att det är naturligt om fondstyrelserna prövar möjligheterna att via dessa placera riskkapital i mindre och medelstora företag.

Finansutskottet har inget att erinra mot att löntagarfondstyrelsernas regionalpolitiska betydelse stärks genom att man prövar möjligheterna att kanalisera riskkapital via regionala investmentbolag. Såsom också arbetsmarknadsutskottet påpekar får emellertid fondstyrelsernas placeringar inte förestavas av fastställda regionalpolitiska mål. Fondstyrelserna skall sålunda inte ses som ett nytt regionalpolitiskt instrument utan deras verksamhet bör ges den allmänna inriktning som finns angiven i propositionen.

I *motion 223* (vpk) hävdas att fondernas pengar måste satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden. Detta innebär, säger motionärerna, att fonderna bl. a. måste ha inte bara en regional förankring i sin sammansättning, utan att de skall ha ett uttryckligt uppdrag att främja näringslivet inom varje region.

Fondernas medel måste också kunna användas för att stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier, framhåller motionärerna, som också anser att fonderna skall utnyttjas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning.

I motionen tillbakavisas tanken att löntagarfonderna skall fungera som ett medel för att få de lönearbetande att acceptera en återhållsam lönepolitik. De bidrag som företagen får betala till fonderna skall alltså enligt motionärerna inte avräknas i avtalsrörelserna.

Näringsutskottet har i sitt yttrande till finansutskottet (NU 1983/84:5 y) förordat att samtliga yrkanden i motion 223 (vpk) avstyrks.

De yrkanden som förs fram i motionen innebär bl. a. att riksdagen mer i detalj skall föreskriva vilken inriktning fondstyrelsernas placeringspolitik skall ha. Utskottet delar inte denna uppfattning. Enligt utskottets mening får det förutsättas att fondstyrelserna genom sin löntagardominans och sin regionala förankring är väl så skickade att göra de bedömningar som erfordras för att deras placeringar skall nå bästa samhälleliga effekt. Inget hindrar heller att en löntagarfondstyrelse, om så bedöms lämpligt i det enskilda fallet, kan stödja t. ex. löntagarkollektiva företag eller samhälleliga industrier. Utskottet avstyrker motion 223 yrkandena 4 (a, b, c, d och f) och 5.

5. Övriga motionsyrkanden

Åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier

I *motion 204* (m) ställs flera yrkanden som syftar till att underlätta personligt ägande av aktier. Sålunda begärs ett tillkännagivande av riksdagen om skattefondsparandets betydelse och om åtgärder för att underlätta tillkomsten av företagsanknutna vinstandelssystem. I *motion 224* (fp) begärs att skattereduktion för aktieutdelning återinförs, att dubbelbeskattning på aktier slopas och att förmögenhetsskatten på arbetande kapital i mindre och medelstora företag avskaffas.

Skatteutskottet anför i sitt yttrande (SkU 1983/84:5 y) att man nyligen har haft att ta ställning till likartade motionsyrkanden. Skatteutskottet hänvisar till dessa ställningstaganden (SkU 1983/84:55 och SkU 1983/84:1 y) och anför att skäl saknas att i detta sammanhang ompröva dessa frågor. Skatteutskottet anser således att finansutskottet bör avstyrka dessa motionsyrkanden.

Finansutskottet delar skatteutskottets uppfattning och avstyrker därmed motionerna 204 yrkandena 3, 4 och 5 och 224 yrkandena 2, 3, 4 och 6.

Avskaffande av den graderade rösträtten för nya börsaktier

I *motion 224* (fp) yrkas att riksdagen beslutar att avskaffa den graderade rösträtten för nya börsaktier enligt vad som anförts i motionen. Motionärerna framhåller att den faktiska maktkoncentrationen i vissa fall kan vara större än ägandekoncentrationen, beroende på systemet med A- och B-aktier med olika röstvärde på bolagsstämman. Ett relativt litet aktieinnehav och följaktligen liten kapitalinsats kan genom den graderade rösträtten ges ett oproportionellt stort inflytande. Motionärerna framhåller att den graderade rösträtten för nya aktier på A 1- och A 2-listorna på börsen bör tas bort. För familjeföretag, som går in på OTC-listan, finns det enligt motionärernas uppfattning stort skäl att behålla gällande bestämmelser.

Lagutskottet påpekar i sitt yttrande (LU 1983/84:1 y) att aktiebolagslagens bestämmelser om olika röstvärde för aktier måste ses mot bakgrund av de regler som sedan länge gällt beträffande utlännings förvärv av aktier i svenskt aktiebolag och fast egendom i Sverige. Dessa regler har nyligen setts över. Översynsarbetet har resulterat i två nya lagar som trätt i kraft den 1 januari 1983. Enligt den ena lagen (1982:617), som rör utländska förvärv av svenska företag m. m., får s. k. kontrollsubjekt inte utan särskilt tillstånd förvärva så många aktier i svenskt aktiebolag att hans andel av aktiekapitalet eller av röstetalet för samtliga aktier i bolaget överstiger vissa gränsvärden. I den andra lagen (1982:618), som omfattar utländska förvärv av fast egendom m. m., stadgas förbud för kontrollsubjekten att utan tillstånd förvärva fast egendom m. m.

Kontrollsubjekt är inte bara utländska medborgare och andra utländska rättssubjekt utan också vissa svenska juridiska personer, bl. a. aktiebolag som saknar s. k. utlänningsförbehåll i bolagsordningen.

Lagutskottet har vid ett flertal tillfällen prövat frågan om den graderade rösträtten. När lagutskottet senast behandlade frågan (LU 1982/83:36), förklarade sig utskottet i och för sig dela de då aktuella motionärernas uppfattning att huvudprincipen borde vara att varje aktie skall ha en röst. Eftersom frågan om sambandet mellan bestämmelserna i aktiebolagslagen och reglerna om tillståndspliktiga förvärv nyligen hade prövats, avstyrkte emellertid lagutskottet bifall till motionen. Riksdagen följde lagutskottets hemställan.

Riksdagen har nyligen efter förslag från finansutskottet (FiU 1983/84:1) givit regeringen i uppdrag att utreda om ett bättre täckande skydd mot utländskt inflytande i svenska företag kan ske genom en utvidgning av 1982 års lag om utländska förvärv av svenska företag m. m.

Finansminister Kjell-Olof Feldt har därefter i ett interpellationssvar den 24 oktober 1983 upplyst om att man inom regeringskansliet diskuterat en mjuk övergång från nuvarande system till en ordning där röstvärdesdifferentieringen successivt minskar i bolagen. Det är med den inriktningen som frågan nu prövas, framhöll finansministern.

Finansutskottet har samma uppfattning som lagutskottet och anser således att huvudprincipen bör vara att varje aktie skall ha en röst. Som framgår av det anförda är frågan om avskaffande av den graderade rösträtten redan föremål för prövning. Någon åtgärd från riksdagens sida är därför inte påkallad. Motion 224 avstyrks i denna del (yrkande 5).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 164 i motsvarande del, 1983/84: 204 yrkande 2 och 1983/84: 219,
2. beträffande *inrättande av fem löntagarfondstyrelser m. m.*
   att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 34 yrkande 2, 1983/84: 164 i motsvarande del, 1983/84: 189, 190, 191, 204 yrkandena 1 och 6–9, 1983/84: 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222, 223 yrkandena 4 och 5 samt 1983/84: 224 yrkande 1 antar i proposition 1983/84: 50 framlagda
   a) förslag till lag om vinstdelningsskatt samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om vinstdelningsskattens tillämpning beträffande de ekonomiska föreningarna,
   b) förslag till lag om ändring i lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond med den ändringen att ingressen och 11 § e) erhåller följande som utskottets förslag betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1 och 4 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Utskottets förslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979: 609) om allmän investeringsfond

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1, 4 och *11* §§ skall ha nedan angivna lydelse.

11 §

Allmän investeringsfond – – – – – – – – – – – – – – – – för investering.

e) företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk eller rörelse,

e) företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk, *skogsbruk, fastighetsförvaltning* eller rörelse,

f) företaget genom – sådan fond.

c) förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370),

d) förslag till lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt,

e) förslag till lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272),

f) förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623),

g) förslag till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden,

h) förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,

i) förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),

j) förslag till lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension,

3. beträffande *samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder*

   att riksdagen avslår motion 1983/84: 223 yrkandena 1, 2 och 3,

4. beträffande *åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier*

   att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 204 yrkandena 3, 4 och 5 samt 1983/84: 224 yrkandena 2, 3, 4 och 6,

5. beträffande *avskaffande av den graderade rösträtten för nya börsaktier*

   att riksdagen avslår motion 1983/84: 224 yrkande 5.

Stockholm den 13 december 1983

På finansutskottets vägnar
ARNE GADD

Närvarande: Arne Gadd (s), Björn Molin (fp), Lars Tobisson (m), Paul Jansson (s), Nils Åsling (c), Per-Axel Nilsson (s), Lennart Blom (m), Roland Sundgren (s), Christer Nilsson (s), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c), Torsten Karlsson (s), Hugo Hegeland (m), Carl-Henrik Hermansson (vpk) och Gunnar Nilsson i Eslöv (s).

Reservationer

1. Regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder

Björn Molin (fp), Lars Tobisson (m), Nils Åsling (c), Lennart Blom (m), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c) och Hugo Hegeland (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 46 börjar med "Löntagarfondsfrågan har" och på s. 50 slutar med "längre fram" bort ha följande lydelse:

I flera motioner väckta med anledning av propositionen om löntagarfonder anförs kritik mot det sätt på vilket propositionen arbetats fram och mot att det inte helt klarlagts om förslagen i propositionen står i överensstämmelse med grundlagen.

I *motion 204* (m) yrkande 2 anförs att regeringens förslag om kollektiva löntagarfonder inte beretts på ett godtagbart sätt. Bristerna i handläggningen är enligt motionärerna anmärkningsvärda, eftersom den åsyftade förändringen är av djupgående karaktär. Frågan gäller om Sverige skall byta ekonomiskt – och därmed i förlängningen även politiskt – system. Utformningen av förslaget har enligt motionärerna inte penetrerats i detalj, och dess följder har inte tillräckligt analyserats. Uppsplittringen på tre departementspromemorior och den korta remisstiden har, anser man vidare, inte givit berörda instanser de möjligheter man kan kräva för att bedöma den föreslagna förändringens innebörd. Propositionen har utformats utan rimligt hänsynstagande till remissinstansernas synpunkter. Denna grundläggande kritik mot regeringens förfaringssätt bör enligt moderata samlingspartiet ges regeringen till känna.

I *motion 164* av Allan Ekström (m) anförs att löntagarfondsförslaget i korthet innebär att medel tvångsvis överförs från våra svenska företag till löntagarfondstyrelser, medel som dessa fondstyrelser därefter skall använda för inköp av aktier i samma företag. Företagen tvingas alltså att finansiera sin egen socialisering. Fonderna ställs således enligt motionären under facklig hegemoni och kan med sina företagsförvärv föra en egen regionalpolitik, industripolitik eller arbetsmarknadspolitik helt vid sidan av regering och riksdag. Fonderna blir på så sätt en stat i staten eftersom de icke blir beroende av särskilda budgetbeslut från riksdagens sida. Offentlig makt kommer därmed att kunna utövas korporativt i Sverige i strid med grundsatsen om en effektiv parlamentarisk kontroll, anför motionären.

Det är i varje fall icke visat, anser motionären, att propositionen står i överensstämmelse med vår konstitution, tolkad med ledning av Europakonventionen. Någon bedömning av förslagets förenlighet med folkrättens grundsatser har för övrigt icke företagits av lagrådet. Redan av denna anledning bör förslaget avvisas, anser motionären.

I motionen anförs vidare att löntagarfondstyrelserna, liksom övriga fondstyrelser, ingår i den statliga förvaltningsorganisationen. Behörighetsreglerna i 11 kap. 9 § regeringsformen gäller i och med detta, innebärande att endast svensk medborgare får inneha uppdrag såsom styrelseledamot. Propositionen upptar i lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden emellertid icke någon motsvarande inskränkning för utlänning. Propositionen är därmed enligt motionären icke heller här förenlig med regeringsformen.

I *motion 219* av Rolf Rämgård m.fl. (c, m, fp) anförs att förslaget om löntagarfonder har utretts på ett hastigt och splittrat sätt. Förslaget har långtgående principiella konsekvenser för landets ekonomi och konstitutionella förhållanden. Förslaget innebär i korthet att medel tvångsvis överförs från våra svenska företag till statsägda löntagarfonder, medel som dessa fonder därefter skall använda för inköp av aktier i olika bolag. Sett i ett större sammanhang tvingas företagen att finansiera sin egen socialisering.

Motionärerna anför vidare att nationaliseringar i Västeuropa brukar betraktas som expropriation och ske under rättslig kontroll. Ingenting av denna kontroll återfinns i den svenska modellen för socialisering av företagen. Fonderna ställs under facklig hegemoni och kan föra en egen regionalpolitik, industripolitik eller arbetsmarknadspolitik med de företag de övertar. Fonderna blir på så sätt en stat i staten. Offentlig makt kommer därmed att kunna utövas korporativt i Sverige i strid med tankarna bakom regeringsformen.

Vidare anförs i motionen att någon konstitutionell beredning över huvud taget inte har skett av löntagarfondsproblematiken i Sverige. Med tanke på frågans ekonomiska räckvidd och utomordentligt vittgående konstitutionella konsekvenser måste från riksdagens sida krävas att en inträngande analys kommer till stånd. Motionärerna begär därför en förutsättningslös, grundlig utredning av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget reser innan förslaget behandlas av riksdagen.

Även i andra motioner har liknande kritik framförts men utan yrkanden i dessa hänseenden.

Som framgår av de lämnade redovisningarna riktas i flertalet motioner skarp kritik mot regeringens beredning av löntagarfondsfrågan. Remisstiden har varit för kort. Myndigheter och sammanslutningar har inte beretts tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst och samlat förslag till löntagarfonder. De konstitutionella aspekter som förslagen reser har inte tillräckligt analyserats innan propositionen lades fram för riksdagen etc. Även lagrådet har i sitt yttrande över förslagen fört fram mycket kritiska synpunkter vad gäller handläggningen av löntagarfondsfrågan. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen skett har inverkat menligt

på lagrådets möjligheter att fullgöra den granskning grundlagen föreskriver.

I konstitutionsutskottets yttrande (KU 1983/84:2 y) anför företrädarna för moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet i en avvikande mening att man delar den uppfattning som kommit till uttryck i motionerna och lagrådsyttrandet i fråga om den bristfälliga handläggningen av ärendet. Den ekonomisk-politiska fråga saken rör är av djupgående karaktär. I en motion uttalas sålunda, att frågan ytterst gäller om Sverige skall i grunden ändra sitt hittillsvarande ekonomiska system och i förlängningen även det politiska systemet. Mot denna bakgrund inger de påtalade bristerna i beredningen av ärendet allvarliga betänkligheter från konstitutionell synpunkt.

De borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet pekar vidare på några konstitutionella frågeställningar som löntagarfondsärendet aktualiserat. En viktig sådan fråga är om fondförslaget står i överensstämmelse med regeringsformens regler om expropriation. Förslaget innebär att medel tvångsvis överförs från företagen till löntagarfonder, medel som dessa fonder i sin tur skall använda för förvärv av aktier eller andra ekonomiska andelar i bl. a. samma företag. Detta medför i praktiken att företagen tvingas att utan kompensation från statens sida bidra till sin egen socialisering. De borgerliga ledamöterna anser att frågan uppenbarligen inte har utretts och analyserats på det sätt riksdagen bör ha rätt att kräva, innan beslut fattas av så ingripande natur för stora delar av vårt näringsliv.

I flera motioner ifrågasätts om förslagen är förenliga med Sveriges internationella åtaganden. Bl. a. hänvisas till den konvention som Sverige biträtt genom ratificering av tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 (SÖ 1953:26) till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Enligt protokollets artikel 1 skall varje fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränkt. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser.

De borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet anser att under alla omständigheter kräver respekten för vårt lands anseende att internationella åtaganden iakttas. Vidare ifrågasätter man om den del av förslaget som motiveras med att en här i landet bosatt medborgare inte bör utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en löntagarfondstyrelse är förenlig med regeringsformen. Ledamöternas sammanfattande slutsats är att det föreliggande propositionsförslaget inte kan ligga till grund för beslut i riksdagen. Propositionen bör därför avslås, anser man, från de synpunkter man har att företräda. Regeringen bör anmodas att ingående utreda de konstitutionella aspekterna av ett löntagarfondsystem.

Finansutskottet anser att de synpunkter som redovisas av företrädarna för moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet i den avvikande

meningen till konstitutionsutskottets yttrande (KU 1983/84:2 y) innebär en mycket allvarlig kritik av regeringens beredning av ärendet. Det är visserligen inte visat att förslagen strider mot grundlagen, men det är heller inte närmare utrett.

Lagrådet beklagar i sitt utlåtande att myndigheter och sammanslutningar inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Därför instämmer lagrådet i kritiken mot att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett. Lagrådet säger att dess granskning skall avse bl. a. om förslagen är så utformade att lagarna kan antas tillgodose angivna syften. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen har skett gör det svårt att fullgöra denna granskningsuppgift, säger lagrådet.

Eftersom löntagarfondsförslaget, om det genomförs, på sikt kommer att innebära en förändring i grunden av vårt ekonomiska system, är det anmärkningsvärt att regeringen inte berett frågan på ett fullständigare sätt. Det borde vara en självklarhet i en demokrati av vår typ att viktiga beslut med vittomfattande konsekvenser utreds och förbereds på ett sådant sätt att kritik inte kan riktas mot dem på konstitutionella grunder. Det torde därför ligga i hela nationens intresse att dessa frågor först utreds innan riksdagen fattar sitt beslut. Ett förslag som genomförs på det sätt som regeringen har för avsikt att göra kan aldrig vinna respekt bland medborgarna. Utskottet anser därför att en förutsättningslös och grundlig utredning bör göras av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget väcker. Vad utskottet anfört om regeringens beredning av löntagarfondsförslaget bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

> 1. beträffande *regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder* att riksdagen med anledning av motionerna 1983/84:164 i motsvarande del, 1983/84:204 yrkande 2 samt 1983/84:219 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en förutsättningslös och grundlig utredning av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget väcker.

2. Inrättande av fem löntagarfondstyrelser m. m.

Björn Molin (fp), Lars Tobisson (m), Nils Åsling (c), Lennart Blom (m), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c) och Hugo Hegeland (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 50 börjar med "**Bakgrund och**" och på s. 56 slutar med "avstyrker motionen", samt

dels den del av utskottets yttrande som på s. 56 börjar med "Sammanfattningsvis vill" och på s. 71 slutar med "f) och 5" bort ha följande lydelse:

Många olika argument för kollektiva löntagarfonder har anförts under årens lopp. Det uppgivna syftet med fonderna har skiftat lika snabbt som de tekniska konstruktionerna. Motiven har bl. a. varit: Förbättrad riskkapitalförsörjning, stöd för den solidariska lönepolitiken och dämpad lönekostnadsutveckling, jämnare förmögenhetsfördelning, tryggare pensioner samt stärkt löntagarinflytande.

Alla dessa motiv har vid en närmare granskning visat sig ohållbara.

Det motiv som under arbetet i löntagarfondsutredningen starkast betonades gällde näringslivets försörjning med riskvilligt kapital. Utskottet anser i likhet med vad som anförts i de borgerliga motionerna att detta problem visat sig kunna lösas utan några kollektiva löntagarfonder. De stimulanser som de icke-socialistiska regeringarna införde, t. ex. lindringen av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar och införandet av skattesparandet, speciellt aktiesparfonderna, har medfört att den svenska börsen har börjat fungera som den skall, dvs. som en marknad för riskvilligt kapital.

Företagens nyemissioner, dvs. deras tillskott av riskvilligt kapital, har därigenom under senare år kunnat öka mycket kraftigt. I själva verket har emissionerna sedan hösten 1980 varit större än under hela 1970-talet.

Utskottet anser således att kapitalbildningen inte kommer att förbättras genom införande av kollektiva löntagarfonder. Dessa skall framför allt finansieras med vinstmedel från företagen, vinster som annars kunde användas till investeringar och framtidssatsningar. Effekten av fonderna blir således närmast motsatsen till det önskade, dvs. att näringslivet undandras riskvilligt kapital.

Utskottet anser inte att politiker eller fackliga företrädare kan använda företagens vinstmedel mer effektivt än vad företagen klarar av. Erfarenheterna är i allt väsentligt de motsatta.

Sammanfattningsvis anser således utskottet att detta motiv för att införa kollektiva löntagarfonder inte är hållbart.

Ett ytterligare motiv som anförs i propositionen är att fonderna skall stödja den solidariska lönepolitiken och bidra till löneåterhållsamhet. Utskottet anser att detta bygger på ett felaktigt resonemang. Det finns inte något belägg för att högre vinster ger upphov till större löneglidning.

Det finns varken teoretiskt eller empiriskt stöd för att en extra vinstskatt ger lägre lönekrav vare sig lokalt eller centralt. Det är inte trovärdigt att medlemmarna i de fackliga organisationerna skulle vara beredda att sänka sina löneanspråk för att facket och politikerna skall få disponera över fondmedel för aktieköp. Att de enskilda löntagarna skulle vilja sänka sina lönekrav och sin standard för att löntagarfonderna skall kunna köpa aktier

motsägs också av att löntagarna inte vill ha löntagarfonderna över huvud taget. Än mindre vill de göra uppoffringar.

Socialdemokraternas nuvarande benägenhet att koppla ihop löntagarfonderna med stabiliseringspolitiken grundas enligt utskottet i första hand på att det skulle vara möjligt att få en annan löne- och prisökningstakt med löntagarfonderna. Men om inte löneavgiften och vinstskatten avräknas till minst 100 % på löneökningarna – vilket de erfarenhetsmässigt inte gör – ökar företagens totala kostnader. Därmed motverkar löntagarfonderna i själva verket sitt stabiliseringspolitiska syfte. Det är mycket sannolikt att löntagarfonderna driver upp kostnads- och prisnivån i företagen och i samhället i stort.

Utskottet anser inte heller att den nu aktuella avtalsrörelsen ger något belägg för att förslaget om löntagarfonder skulle bidra till återhållsamhet i lönekraven.

I propositionen hävdas också att löntagarfonderna kommer att bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning. Det sägs att en nödvändig lönsamhetsökning i företagen annars skulle medföra oacceptabelt stora förmögenhetsökningar för nuvarande aktieägare.

Av hushållens totala förmögenhetsstock utgör aktierna endast en mycket liten del. Hushållens samlade bruttoförmögenhet uppgår i dag till runt 1 000 miljarder kronor. I inget annat industriland är förmögenheterna så jämnt spridda som i Sverige. Den helt dominerande delen av dessa förmögenheter ligger i små- och fritidshus. Aktieägandet utgör endast ca 70 miljarder kronor. Spridningen av aktieägandet har därför en relativt liten betydelse vad gäller den totala förmögenhetsfördelningen.

Om syftet enbart är att sprida aktieägandet behövs helt andra insatser. Det av den borgerliga trepartiregeringen införda skattefondssparandet har medfört en anmärkningsvärt snabb spridning av aktieägandet. Ca 600 000 människor sparar i dag i aktiesparfonderna. Ungefär 2/3 av dessa är helt nya aktieägare. Skattefondssparandet har därmed inneburit att vi fått ungefär 380 000 nya aktiesparare. Aktieägandet har därmed på knappt fem år fått större spridning än under hela efterkrigstiden. Denna framgångsrika form för att sprida aktieägandet vill regeringen avskaffa i början på nästa år. Det är beklagligt att socialdemokraterna av ideologiska skäl föredrar en centraliserad förmögenhetsbildning i kollektiva löntagarfonder framför decentraliserad privat förmögenhetsbildning genom t. ex. aktiesparfonder.

Utskottet konstaterar emellertid också att själva aktieägandet är snett fördelat. De kollektiva löntagarfonderna medför dock inte någon spridning av aktieägandet till fler hushåll utan leder tvärtom till en ytterligare koncentration till institutioner. Om de nyinrättade fem fonderna köper stora poster aktier som i dag ägs av enskilda människor ökar ägarkoncentrationen i stället för att minska.

Utskottet återkommer nedan till vilka åtgärder som bör genomföras för att sprida aktieägandet till fler människor.

Vad gäller löntagarfondernas stöd till ATP-systemet kan utskottet konstatera att det reala tillskottet till pensionsutbetalningarna under gynnsamma förutsättningar blir knappt 0,5 miljarder kronor per år när systemet är fullt utbyggt efter år 1990. Detta motsvarar mindre än 1 % av de totala utbetalningarna. Om avkastningen på fondmedlen blir lägre än de förutsatta 3 %, vilket ingalunda kan uteslutas, blir naturligtvis bidraget till pensionsutbetalningarna ännu lägre.

Utskottet anser att införandet av de kollektiva löntagarfonderna i själva verket bidrar till att urholka ATP-systemet. Det avgörande för att trygga pensionerna är enligt utskottet att det blir en god tillväxt i ekonomin och detta motverkas av införandet av löntagarfonderna.

Den centrala frågan och det avgörande motivet för att införa kollektiva löntagarfonder är enligt utskottet makten och inflytandet över företagen.

I propositionen hävdas att löntagarfonderna kommer att stärka löntagarnas inflytande över produktionen. Detta var också det först uttalade målet för de s. k. Meidner-fonderna, nämligen att överföra makten över produktionsmedlen till de fackliga organisationerna.

Utskottet anser emellertid inte att det är rimligt och önskvärt att de fackliga organisationerna skall få ännu mera makt och inflytande över näringslivet. Förslaget innebär nämligen inte att makt ges de enskilda anställda i de olika företagen utan makten förbehålls de fackliga organisationerna och deras ombudsmän. Fackföreningsrörelsen i Sverige har redan ett mycket större inflytande över ekonomin än i flertalet övriga västländer.

Utskottet anser sammanfattningsvis att förslaget om kollektiva löntagarfonder kommer att innebära en sådan makt- och ägarkoncentration till fackliga organisationer att grunden för marknadsekonomin förstörs. Utskottet kan inte acceptera en sådan utveckling och avstyrker därför propositionen.

I propositionen hävdas att vissa spärregler för fondstyrelsernas aktieköp motverkar makt- och ägarkoncentrationen. Detta är enligt utskottets mening fel. Varje fondstyrelse får enligt förslaget köpa upp till 8 % av aktierna i ett visst företag. Därtill kommer att fjärde AP-fonden kan köpa ytterligare 10 %. Inget hinder finns för ett gemensamt agerande från de fem fondstyrelserna och fjärde fondstyrelsen, vilket innebär att de tillsammans kan komma upp till 50 % av aktierna i ett visst företag. Erfarenheten visar att ett dominerande inflytande kan utövas med mycket mindre ägarandel.

Med en målmedveten politik när det gäller aktieköp kan löntagarfonderna således redan år 1990 ha tagit över centrala delar av svenskt näringsliv. Om övertagande definieras som ägande av minst 49 %, eller minst lika mycket som de fem största ägarna har tillsammans, kan ett flertal av Sveriges stora företag år 1990 vara löntagarfondsstyrda. Om fonderna nöjer sig med att bli största delägare, kan man om 7 år ha hunnit uppnå detta i 75 börsföretag med tillsammans över 700 000 anställda.

Det nu aktuella förslaget om kollektiva löntagarfonder har enligt utskottet samma innebörd som tidigare löntagarfondsförslag. Det är i princip uppbyggt på följande sätt:

- Pengar tas från företagen huvudsakligen genom s. k. vinstskatt och
- samlas i fonder, f. n. fem med facklig dominans i styrelserna,
- för att köpa aktier i företagen och därmed förr eller senare ta över ägandet till dessa.

Företagen skall således via en särskild vinstskatt kombinerad med löneskatt finansiera en kollektivisering och socialisering av de svenska företagen. Därmed förändras vårt ekonomiska system. Detta är logiskt för socialdemokraterna men helt oacceptabelt för de borgerliga partierna, som bygger sin politik på marknadsekonomi, mångfald och privat ägande.

Enligt utskottets mening är det ansvarslöst av regeringen att i nuvarande ekonomiska kris splittra nationen genom löntagarfondsförslaget. Regeringen åstadkommer inte bara en djup klyfta mellan socialdemokraterna och det privata näringslivet utan omöjliggör också ett samarbete kring en ekonomisk politik som skulle kunna föra landet ut ur krisen.

Utskottet förespråkar en spridning av aktieägandet på ett sätt som stärker marknadsekonomin. Detta kan ske på bl. a. följande sätt:

- En fortsatt utvidgning av aktiesparfonderna, som på bara fem år ökat antalet aktieägare med nästan 400 000.
- Stöd för företagsanknutna individuella vinstandelssystem.
- Avskaffande av dubbelbeskattningen på aktieutdelningar och förenklade reavinstregler.
- Satsning på de mindre och medelstora företagen genom avskaffande av förmögenhetsskatten på arbetande kapital.

Utskottet finner det anmärkningsvärt att propositionen inte innehåller någon analys av om löntagarfonderna över huvud taget är ett lämpligt medel för att nå de mål som satts upp. Detta är en allvarlig brist, framför allt därför att den analys som presenterats under de senaste tio årens fonddebatt på nästan alla punkter ifrågasatt fondernas förmåga att uppfylla uppsatta mål.

Propositionen saknar inte bara en analys av behovet av löntagarfonder utan också en analys av innebörden och konsekvenserna av förslaget. Ingen som helst diskussion förs om alternativa ekonomisk-politiska medel för att nå de uppsatta målen.

Som utskottet ovan anfört skulle en sådan analys tydligt visa att det inte finns något behov av kollektiva löntagarfonder och att sådana tvärtom på sikt skulle få allvarliga negativa verkningar på ekonomins tillväxtförmåga och marknadsekonomins fortbestånd.

Konsekvensen av löntagarfondernas införande blir att företagens långsiktiga investeringar sjunker. Satsningar på nya produkter eller produktionsanläggningar minskar eller flyttas utanför Sveriges gränser. Att expansiva småföretag dräneras på vinstmedel är särskilt allvarligt eftersom

de svarar för en stor del av sysselsättningsökningen i industrin. Sammantaget innebär dessa effekter att såväl produktion som sysselsättning kommer att hämmas i Sverige som en direkt följd av att löntagarfonderna införs.

Fonderna påverkar även kommunernas ekonomi. Vinstskatten skulle, om den varit införd år 1982, ha lett till minskade kommunala skatteintäkter på över en halv miljard kronor. Den höjda löneskatten kostar dessutom kommuner och landsting över 150 milj. kr. per år.

Det grundläggande argumentet mot vinstdelningsskatten är att den från de vinstgivande företagen drar undan medel som borde få användas och normalt skulle få användas för investeringar i dessa företag. Som understryks i några regionalt inriktade motioner kommer även hela regioner att på detta sätt berövas produktiva resurser som knappast återkommer till samma regioner i form av placeringar från löntagarfondstyrelsernas sida. Detta drabbar främst de små och medelstora företagen. Eftersom dessa svarar för en stor del av sysselsättningen utanför storstadsområdena undergrävs livskraften i dessa regioner. Resultatet blir, som motionärerna framhåller, en centralisering av företag och resurser med starkt negativa följder i regionalpolitiskt hänseende.

Utskottet instämmer i den kritik som riktats mot fondförslaget i de tre borgerliga partimotionerna. Det finns inte någon anledning att mer ingående diskutera tekniska brister i ett förslag som innebär successivt fackligt – politiskt maktövertagande av näringslivet. Inte heller hastigheten i socialiseringsprocessen är avgörande för utskottets negativa ställningstagande. Det är ointressant hur lång tid det tar för löntagarfonderna att ta makten i företagen. Det intressanta är att fondförslaget skapar en möjlighet för facket att ta över makten i näringslivet.

Det är enligt utskottets mening helt säkerställt att en stor majoritet av det svenska folket är emot kollektiva löntagarfonder. Varje opinionsundersökning som genomförts visar att det bara är en liten minoritet som anser att löntagarfonderna är bra, medan en överväldigande majoritet är negativt inställd. Det är anmärkningsvärt att regeringen trots detta har fortsatt att driva fondförslaget mot en bred folkopinion inklusive en stor del av de egna väljarna, mot det samlade näringslivet och mot en enig borgerlig opposition.

Moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet kommer alltid att bekämpa alla socialiseringsförslag av den typ som löntagarfonder är ett exempel på. Om fonderna skulle genomföras kommer dessa partier att arbeta för deras avskaffande.

Med det anförda tillstyrker utskottet motionerna 204 (m), 213 (c), 224 (fp) och motionerna 164, 189-191, 205-218, 220-222 (m, c, fp) i de delar som innebär ett avslag på propositionen.

Vad utskottet ovan anfört om löntagarfondernas effekter på sysselsättning, näringslivets utveckling, den kommunala ekonomin och ATP-systemet samt om en spridning av aktieägandet på ett sätt som stärker marknadens ekonomi bör med anledning av motionerna 204 (m) yrkande 6-9, 224 (fp) och 213 (c) ges regeringen till känna.

Motion 223 (vpk) yrkandena 4 och 5, som innebär en ännu mer långtgående socialisering av näringslivet, avstyrks.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

> 2. beträffande *inrättande av fem löntagarfondstyrelser m.m.* att riksdagen med bifall till motionerna 1983/84:34 yrkande 2, 1983/84:164 i motsvarande del, 1983/84:189, 190, 191, 204 yrkande 1, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222 samt 224 yrkande 1 avslår i proposition 1983/84:50 framlagda lagförslag och motion 1983/84:223 yrkandena 4 och 5 samt med anledning av motion 1983/84:204 yrkandena 6–9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Inrättande av fem löntagarfondstyrelser m.m.

Carl-Henrik Hermansson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 50 börjar med "Den internationella" och på s. 56 slutar med "avstyrker motionen" bort ha följande lydelse:

Det kapitalistiska samhällets maktförhållanden bestäms av egendomsförhållandena. Dessa baseras på att kapitalistklassen äger avgörande produktionsmedel, medan en majoritet av befolkningen icke äger egna produktionsmedel utan för sin försörjning måste sälja sin arbetskraft. Kapitalismen förutsätter ojämlikhet. Kapitalets vinster kommer ur de arbetandes arbete, att de lönarbetande producerar mera än vad som motsvarar deras löner. Ägande och spekulation skapar inga nya värden. Endast det produktiva arbetet åstadkommer detta.

Kapitalismen omvandlar produktionen till en samhällelig angelägenhet men dess egendomsform är inte samhällelig utan privat. I stället för en samhälleligt samordnad produktion för att tillgodose befolkningens behov leds kapitalismen av de enskilda kapitalens jakt efter så stora vinster som möjligt. Detta ger upphov till det kapitalistiska systemets motsättningar. Kapitalismen skapar arbetslöshet och kriser. Kapitalismen skapar slöseri och rofferi mot människor och natur.

Dessa förhållanden blottläggs med all tydlighet av de senaste årens ekonomiska utveckling. Trots en nästan enastående ökning av profiter och förmögenheter hos kapitalägarna har ingen avgörande förbättring skett vad beträffar investeringsverksamheten i industrin. Och inte heller en tillfällig konjunkturellt betingad investeringsuppgång skulle lösa grundproblemen. Kapitalismen har antagit en alltmer parasitär karaktär. De stora kapitalen är mera intresserade av snabba klipp eller transnationella äventyr än att utveckla landets industriella potential. Detta kan få för landet ödesdigra följder.

Ekonomisk politik måste, om den vill uppnå ett slut på arbetslöshet och kriser, utgå ifrån dessa insikter. Politiken måste inriktas på en förändring av egendomsförhållandena, ett brytande av de privata monopolens makt, samhälleligt ägande av de avgörande produktionsmedlen och en planmässig hushållning.

Ett brytande av de rådande egendomsförhållandena innebär att de ekonomiska relationer som innebär att varje företagsenhet syftar till egen maximal vinst bryts. Att införa en ny ägare i systemet som uppträder på de gamlas villkor och i enlighet med de kapitalistiska s. k. marknadslagarnas – nu genom kapitalkoncentrationen dessutom förryckta – funktionssätt ändrar inte egendoms-, makt- och ekonomiska strukturförhållanden. Det krävs alternativ.

Den av storfinansen styrda ekonomiska utvecklingen av landets produktion har visat sig oförmögen att lösa de aktuella krisproblemen. Spekulation och transnationalisering medför bristande industriinvesteringar i Sverige. Det är därför nödvändigt med ett brett samhälleligt industriprogram. Det krävs en samhällelig kontroll över alla stora investeringar. Storkapitalets ledande ställning i samhället måste brytas.

Därför är det nödvändigt att överföra de privata affärsbankerna i samhällelig ägo liksom att nationalisera stiftelser, investmentbolag och privata försäkringsbolag. Det är också nödvändigt med en verklig utjämnande fördelningspolitik.

Vi har en situation i landet där den samlade nettoförmögenheten mycket snabbt övergått från den offentliga sektorn till privata händer. Samtidigt som vi har en mycket besvärande statsskuld har storkapitalet kunnat berika sig genom en närmast exempellös förmögenhetsökning. Bara genom verkliga angrepp på spekulationen och dess vinster kan en politik för arbete och sanering av statsfinanserna bli framgångsrik.

Utifrån denna helhetssyn på de ekonomiska sammanhangen måste frågan om ett fondsystem bedömas.

Förslaget till "löntagarfonder inom ATP-systemet" som förordas i proposition 50 utgår emellertid icke från en sådan grundsyn. Propositionens tema är att inrätta fonder med ett visst indirekt löntagarinflytande för att få de lönarbetande att acceptera stora bolagsvinster och dåliga löneavtal. Propositionen förutsätter inga strukturella förändringar av det ekonomiska systemet eller dess styrmekanismer. De nya fonderna skall verka i princip som den fjärde AP-fonden. De skall med andra ord fungera som vilken annan aktieägare eller aktiespekulant som helst bara med åtskillnader som att fonderna icke får äga mer än 8 % av ett företags aktier eller att fonderna har ett realt avkastningskrav på 3 % som andra aktieägare inte har. Dessa villkor för fondernas verksamhet kommer att beskära deras möjligheter att inom det givna systemets ramar kunna åstadkomma några förbättringar. Varje fond kommer att vara i minoritet. Fonderna måste enbart satsa sina medel i de mycket vinstgivande företagen, och företagens räntabilitet

avgörs ju av de kapitalistiska marknadskrafternas och spekulationens spontana och planlösa spel. Fonderna kommer härigenom att föga kunna påverka näringslivets strukturella utveckling.

Inte heller finns i motiven för regeringsförslaget någon diskussion om vilka produktionsförhållanden, vilken teknikutveckling och utveckling av arbetsförhållandena som fonderna skall befordra. Propositionen förutsätter här, liksom om den ekonomiska politiken i dess helhet, att det föreligger en intressegemenskap mellan kapital och arbete utom i vad gäller produktionens fördelning.

De av regeringen föreslagna fonderna innebär dock en ny, av storfinansen åtminstone formellt, oberoende ägare av aktier. Detta är i och för sig ett positivt inslag liksom att de lokala fackföreningarna kan få utöva hälften av fondernas rösträtt. Värdet av detta beskärs dock väsentligt av begränsningsreglerna. Emellertid måste utskottet konstatera att det oberoende fonderna får som nya ägare mest är av formell natur. De måste leva på aktie- och kapitalmarknadens villkor och anpassa sig till en företagsamhet som styrs efter det kapitalistiska näringslivets principer. Förvisso kan en sådan ägare i vissa stycken företräda en annan politisk linje inom företagen än de traditionella kapitalistiska ägarna. Men kapitalismen är inte kapitalism, den skapar inte kriser och arbetslöshet, förutsätter inte spekulation och ojämlika förhållanden på grund av i första hand moraliska attityder eller andra subjektiva åskådningar hos kapitalets ägare. Kapitalismens funktionssätt beror på systemets uppbyggnad, natur och inneboende motsättningar, med andra ord strukturer som regeringens fondkonstruktion inte alls förändrar.

De förväntningar som skapats om ett löntagarfondsystem kommer inte att infrias av propositionens förslag. Lika litet som den fjärde AP- fonden på något påvisbart sätt lyckats upphäva maktkoncentration eller arbetslöshet kommer de ytterligare fem AP-fonderna som förordas att kunna göra detta.

Till grund för regeringsförslaget ligger en inflationsteori som utskottet måste tillbakavisa. Enligt denna utgör lönerna huvudorsaken bakom inflationen. Det är med andra ord de lönarbetande som får bära skulden för inflationen. Detta är en föreställning som den borgerliga nationalekonomin odlar, då den som häftigast försvarar kapitalägarnas klassintressen av att hålla nere de arbetandes löner. Att i en tid, då den kapitalistiska delen av världen domineras av transnationella koncerner och där sektorer som ännu inte kontrolleras av dessa med få undantag behärskas av nationella monopol och storföretag och där monopolpriser och annan administrerad prissättning kännetecknar nästan samtliga varumarknader, göra de arbetandes löner till grundorsak till inflationen är en grov förfalskning av de verkliga förhållandena.

Utskottet kan alltså notera att regeringens fondförslag är baserat på felaktiga teoretiska föreställningar och att det icke kommer att lösa de

aktuella problem de svenska lönarbetarna står inför. De kommer inte påvisbart att kunna påverka arbetslöshetens utveckling. De kommer inte verksamt att bidra till en jämnare fördelning eller att upphäva maktkoncentrationen inom näringslivet. Deras fördelningspolitiska och inflationsteoretiska utgångspunkt gör ju att de skall ha en löneåterhållande funktion och att de skall ställa mer kapital till företagens förfogande, vilket de nuvarande stora ägargrupperna t. o. m. kan gynnas av, då fonderna garanterat skall utgöra minoriteter inom företagen. Inte heller kommer de föreslagna fonderna att befordra de fackliga organisationernas självständighet, då fonderna helt skall verka på det rådande ekonomiska systemets villkor.

Emellertid innebär också skapandet av en ny aktieägare i form av nya AP-fonder i sig en kritik av aktiemarknadens nuvarande aktörer. De kan skapa en aktieförvaltning av sammantaget icke obetydlig storlek, som inte omedelbart kan kontrolleras av storfinansen.

En utvidgning av AP-fondsystemet med fem nya AP- fonder kan därför vara motiverad. Den måste emellertid styras i en annan riktning än den regeringen förutsätter. Skall den förskjuta kraftförhållandena mellan klasserna till de arbetandes fördel kan den inte baseras på klassamarbetets utgångspunkter och bortseende från olika klassintressen när det gäller ekonomins utveckling såsom regeringsförslaget gör.

Det fordras med andra ord att viktiga samhälleliga målsättningar läggs till grund för de nya AP-fondernas verksamhet om de skall bli ett verkligt verktyg till samhällsförbättring i de arbetandes intresse. I *motion 223* (vpk) anges ett antal sådana kvalificerande utgångspunkter.

Fondernas pengar måste satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden, heter det i denna motion. Utskottet delar denna uppfattning och menar att innebörden i detta är att fonderna icke kan åsättas några begränsningskrav för den ägarandel varje fond kan ha inom ett företag – det kan ju anses samhällsekonomiskt nödvändigt och nyttigt att en fond skaffar majoritet i ett visst företag. Inte heller kan ett visst avkastningskrav vara förknippat med ett begränsningskrav. Det kan ju vara samhällsekonomiskt nyttigt att fondens medel satsas i företag som för tillfället icke kan ge den i propositionen stipulerade reala avkastningen.

Dessutom måste detta tolkas så, vilket anförs i motion 223, att fonderna skall ha ett uttryckligt uppdrag att främja näringslivets utveckling inom varje region och på så sätt befordra en regional balans.

Det måste också vara en uppgift för fonderna att kunna stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier även om dessa inte är introducerade på aktiebörsen och även om de inte på kort sikt kan ge positiv avkastning. Samhällsekonomiska och långsiktiga överväganden måste också här kunna vara vägledande.

Det röstinflytande fonderna kan skaffa sig i de kapitalistiska storföretagen måste användas för att motverka transnationalisering och industriut-

flyttning. Fonderna måste också utnyttja den information de i egenskap av delägare kan få i detta syfte.

Utskottet delar regeringens mening om att frågan om hur fondernas styrelser framdeles skall utses bör övervägas i en utredning. En sådan utredning kan i och för sig vidgas för att se om inte hela näringslivet bör ställas under demokratiskt vald ledning. I avvaktan på en sådan utredning bör emellertid fondstyrelserna utses av riksdagen, vilket ger möjlighet till en bred debatt om fondernas förvaltning. Utskottet är emellertid enigt med regeringen i att en majoritet av fondstyrelserna skall ha en förankring i löntagarintressena.

De resonemang som förs i vissa borgerliga motioner om att löntagarna icke skulle kunna företrädas av sina fackliga organisationer måste skarpt tillbakavisas som ett led i den av SAF styrda borgerliga agitationen för att försvaga arbetarrörelsen. Därmed har inte utskottet sagt något om de interna förhållandena i fackföreningarna. Hur den inre organisationsdemokratin skall utvecklas är en intern facklig angelägenhet som vare sig utskottet eller riksdagen har kompetens att blanda sig i.

En utvidgning av AP-fondsystemet bör också ske helt oberoende av den löne- och fördelningspolitik som förs. Utskottet avvisar således grundtanken i propositionen att fonderna skall vara ett medel för att de arbetande skall förmås att acceptera en återhållsam lönepolitik.

Det sagda innebär att utskottet är enigt med vad som anförs i *motion 223* (vpk) om vad som krävs för att en utvidgning av AP-fondsystemet skall kunna tjäna syftet att bidra till en nödvändig omläggning av den ekonomiska politiken och en styrning av ekonomins utveckling till de arbetandes fördel.

Det sagda innebär ett avslag på alla de motioner från de borgerliga partierna som yrkar avslag på varje tanke om kollektiva löntagarfonder eller som vill stärka det kapitalistiska ägandet av aktier och utbreda ett ägande av små aktieposter bland de lönarbetande. Samtliga dessa borgerliga motioner går ut på att konservera och stärka den kapitalistiska maktstrukturen. De innebär ett försvar av storfinansens intressen och en försvagning av de arbetandes positioner i samhället.

dels den del av utskottets yttrande som på s. 56 börjar med "Sammanfattningsvis vill" och på s. 57 slutar med "av förslagen" bort ha följande lydelse:

Med det anförda tillstyrker utskottet den allmänna utformningen av systemet med löntagarfonder som föreslås i proposition 50 med de förändringar däri som förordas i motion 223 (vpk) och avstyrker motionerna 204 (m) yrkandena 1, 6, 7 och 9, 213 (c), 214, 218, 224 (fp) yrkande 1 samt motion 34 (fp) yrkande 2.

Utskottet övergår härefter till att behandla den närmare utformningen av vissa delar av förslaget till utvidgning av AP-fondsystemet.

dels den del av utskottets yttrande som på s. 65 börjar med "Fjärde fondstyrelsen kan" och på s. 66 slutar med "svenska näringslivet" bort ha följande lydelse:

- Fjärde fondstyrelsen kan i dag förvärva högst 10% av aktierna i ett börsnoterat aktiebolag. Andra aktier kan däremot förvärvas fritt. När det gäller de fem nya AP-fonderna så skall dessa i enlighet med vad utskottet tidigare anfört om samhällsekonomiska överväganden icke ha någon sådan begränsningsregel. Bedöms det som samhällsekonomiskt nyttigt kan således fondsystemet förvärva majoriteten av aktierna i ett företag.
- De nya reglerna för överförd rösträtt innebär att de anställda genom sina fackliga organisationer inte bara som i dag kan bemyndigas att rösta för AP-fondens aktier utan också kan begära att få företräda hälften av de aktier som löntagarfondstyrelsen förvaltar i ett aktuellt bolag. Om flera fondstyrelser äger aktier i samma bolag skall de fackliga organisationerna kunna företräda hälften av fondernas samlade röstinnehav i företaget ifråga.
- De kvalificerande krav på fondernas verksamhet som utskottet ställt sig bakom i det föregående, att fonderna skall användas för att främja samhällsekonomiska målsättningar, att de skall främja regional balans, att de skall kunna stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier även om dessa står utanför aktiebörsen, och att deras röstinflytande skall användas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning, förvandlar utvidgningen av AP- fondsystemet till något som kan bli av positivt värde för de arbetande och en ekonomisk utveckling i deras intresse.

dels den del av utskottets yttrande på s. 70 som börjar med "Vad beträffar" och slutar med "(yrkande 4 e)" bort ha följande lydelse:

Vad beträffar frågan om fondernas styrelser tills vidare skall utses av riksdagen har majoriteten i konstitutionsutskottet ställt sig bakom propositionens förslag att styrelserna bör utses av regeringen. Såsom utskottet förordat i det föregående framgår att finansutskottet icke delar KU-majoritetens bedömning. Det torde främja den offentliga insynen i fondernas förvaltning om styrelserna utses av riksdagen med de möjligheter till offentlig debatt detta innebär. Majoriteten skall dock – i enlighet med vad propositionen förordar – ha löntagarförankring.

Motion 223 tillstyrks sålunda i denna del (yrkande 4 e).

dels den del av utskottets yttrande på s. 71 som börjar med "Finansutskottet har" och slutar med "i propositionen" bort ha följande lydelse:

Finansutskottet har inget att erinra mot att löntagarfondstyrelsernas regionalpolitiska betydelse stärks genom att de prövar möjligheterna att kanalisera riskkapital via regionala investmentbolag, om detta kan bedömas stå i överensstämmelse med de samhällsekonomiska målsättningarna. Överhuvudtaget bör fonderna – såsom förordats i *motion 223* (vpk) – användas så att deras verksamhet befrämjar regional balans. De kan alltså till en del sägas utgöra ett regionalpolitiskt instrument.

dels den del av utskottets yttrande på s. 71 som börjar med "Näringsutskottet har" och slutar med "f) och 5" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottets majoritet har i sitt yttrande till finansutskottet (NU 1983/84:5 y) förordat att samtliga yrkanden i motion 223 (vpk) avstyrks. Som framgår av det ovanstående delar finansutskottet icke denna ståndpunkt. Finansutskottet har tvärtom funnit att yrkandena i motion 223 gör att det förslag till utvidgning av AP-fondsystemet som regeringen förordar omvandlas till något som gynnar de arbetandes intressen.

Alla de olika punkterna i motionen äger sin vikt. Utskottet ser med tillfredsställelse att motionen särskilt vänder sig mot den av borgerliga klassintressen och teorier dikterade inflationsuppfattningen och knytningen av fonderna till den återhållsamma lönepolitik som propositionen ger uttryck för. De olika yrkandena har utskottet ställt sig bakom i det föregående och tillstyrker således motion 223 yrkandena 4 (a, b, c, d och f) och 5.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

> 2. beträffande *inrättande av fem löntagarfondstyrelser m.m.* att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84:34 yrkande 2, 1983/84:164 i motsvarande del, 1983/84:189, 190, 191, 204 yrkandena 1 och 6–9, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 220, 221, 222 och 224 yrkande 1 samt med bifall till motion 1983/84:223 yrkandena 4 och 5 antar i proposition 1983/84:50 framlagda
>
> a) förslag till lag om vinstdelningsskatt samt som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om vinstdelningsskattens tillämpning beträffande de ekonomiska föreningarna,
>
> b) förslag till lag om ändring i lagen (1979:609) om allmän investeringsfond med den ändringen att ingressen och 11 § e) erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:609) om allmän investeringsfond

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1 och 4 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Utskottets förslag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1979:609) om allmän investeringsfond

dels att i 16 § ordet "styrelsen" skall bytas ut mot "verket",

dels att 1, 4 och *11 §§* skall ha nedan angivna lydelse.

Regeringens förslag *Utskottets förslag*

11 §

Allmän investeringsfond – – – – – – – – – för investering.

e) företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk eller rörelse,

e) företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk, *skogsbruk, fastighetsförvaltning* eller rörelse,

f) företaget genom – – – – – – – – – – – sådan fond.

c) förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370),

d) förslag till lag om ändring i lagen (1947: 576) om statlig inkomstskatt,

e) förslag till lag om ändring i uppbördslagen (1953: 272),

f) förslag till lag om ändring i taxeringslagen (1956: 623),

g) förslag till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden med den ändringen att 28, 31, 33, 34, 36 och 37 §§ erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag *Reservanternas förslag*

28 §

Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra *en avkastning* för närmast föregående räkenskapsår *beräknad till tre procent av nuvärdet* av förvaltade medel. Med *nuvärdet av* förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket, *omräknad efter de förändringar av konsumentprisindex som skett från det medlen tillställdes styrelsen och fram till räkenskapsårets slut.*

Fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna skall varje år före utgången av maj månad till första, andra och tredje fondstyrelsernas förvaltning överföra *fyra femtedelar av avkastningen* för närmast föregående räkenskapsår av förvaltade medel. Med förvaltade medel avses summan av de medel som styrelsen intill räkenskapsårets slut rekvirerat hos riksförsäkringsverket.

För medel – – – – – – – – – – – – – – – – – – motsvarande mån.
Avkastningen från – – – – – – – – – – – – – tredje fondstyrelserna.

31 §

Varje löntagarfondstyrelse – – – – – – – – – – – – fyra suppleanter.

Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.

Riksdagen förordnar ledamöter och suppleanter.

Ledamöter och – – – – – – – – – – – – – – – regional anknytning.

Regeringens förslag *Reservanternas förslag*

33 §

Av de – vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar *regeringen* av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

För varje löntagarfondstyrelse förordnar *riksdagen* av ledamöterna en till ordförande och en till vice ordförande.

Förvaltning *Förvaltning*

34 §

Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel *genom placeringar på riskkapitalmarknaden. Placeringarna skall syfta till att förbättra riskkapitalförsörjningen till gagn för svensk produktion och sysselsättning.*

Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses.

Fondstyrelserna skall, inom ramen för vad som gagnar försäkringen för tilläggspension och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med bektande av kreditmarknadens funktionssätt, förvalta anförtrodda medel. *Medlen skall placeras så att de främjar samhällsekonomiska mål och regional balans. Fondernas inflytande skall användas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning.*

36 §

En löntagarfondstyrelse – – – – – – – – – – – – svenska aktiebolag.

2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1 *samt*

3. som riskkapital i ekonomiska föreningar.

2. i sådana konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning som har utfärdats av aktiebolag som avses i 1,

3. som riskkapital i ekonomiska föreningar *samt*

4. i löntagarkollektiva företag.

37 §

Fjärde fondstyrelsen – i bolaget.

En löntagarfondstyrelse får inte förvärva så många vid fondbörsen inregistrerade aktier i ett aktiebolag att dessa uppgår till åtta procent eller mer av samtliga aktier i bolaget eller, om aktierna har olika röstvärde, att röstetalet för aktierna uppgår till åtta procent eller mer av röstetalet för samtliga aktier i bolaget.

h) förslag till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring,
i) förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),
j) förslag till lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för tilläggspension och som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder

Carl-Henrik Hermansson (vpk) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 56 som börjar med "Endast i" och slutar med "yrkandena 1–3" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den ståndpunkt som anförs i *motion 223* (vpk) att inte heller en sådan kvalificerad utvidgning av AP-fondsystemet som förordats i det föregående är tillfyllest för att svara mot de förväntningar som skapats kring ett fondsystem som verksamt skall kunna bidra till att lösa krisens och maktkoncentrationens problem.

I likhet med vad som anförs i denna motion anser utskottet att ett fondsystem bara kan utgöra en del av en strategi för nödvändiga samhällsförändringar. Vad som krävs är en ekonomisk-politisk helhetsstrategi för att tränga tillbaka storkapitalets makt, för att stärka de arbetandes demokratiska och fackliga rättigheter på arbetsplatserna och för att öka planmässigheten och den demokratiska styrningen av landets ekonomiska utveckling.

Ett fondsystem som skall verka i sådan helhetsstrategi bör enligt utskottets mening byggas upp genom angrepp på spekulationskapitalet och användas till självständiga industriella och andra produktiva satsningar. Parallellt med ett sådant självständigt fondsystem som skall kunna finansiera ett samhälleligt industriprogram bör de fackliga organisationerna få tillgångar som kan användas som ett medel gentemot de existerande arbetsgivarna för att kunna förstärka hävdandet av deras intressen.

Riktlinjer för ett fondsystem som uppfyller dessa båda syften anges i *motion 223* (vpk). Utskottet delar motionärernas uppfattning om hur *samhällsfonder* kombinerade med *lokala fackliga investeringsfonder* bör vara uppbyggda och den funktion de skall ha. Uppbyggandet av ett sådant fondsystem bör ske utöver den utvidgning av AP-fondsystemet som förordats i det föregående.

Med det anförda tillstyrker utskottet vad som anförs om samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder i motion 223 (vpk) yrkandena 1–3.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

> 3. beträffande *samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder* att riksdagen med bifall till motion 1983/84:223 yrkandena 1, 2 och 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder

Björn Molin (fp), Lars Tobisson (m), Nils Åsling (c), Lennart Blom (m), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c) och Hugo Hegeland (m) anser att den del av utskottets yttrande på s. 56 som börjar med "Endast i" och slutar med "yrkandena 1-3" bort ha följande lydelse:

Förslagen i motion 223 (vpk) innebär en mer långtgående socialisering av näringslivet än som föreslås i proposition 50. Utskottet avstyrker därför motion 223 (vpk) yrkandena 1–3.

6. Åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier

Björn Molin (fp), Lars Tobisson (m), Nils Åsling (c), Lennart Blom (m), Filip Fridolfsson (m), Rolf Rämgård (c) och Hugo Hegeland (m) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 72 som börjar med "I motion 204" och slutar med "yrkandena 2, 3, 4 och 6" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör olika åtgärder vidtas för att sprida och underlätta aktieägandet på ett sätt som stärker marknadsekonomin. Moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet har tidigare vid detta riksmöte väckt förslag om spridning av aktieägandet. I motionerna 204 (m), 213 (c) och 224 (fp) föreslås nu en rad åtgärder i denna riktning.

I motion 204 (m) föreslås sålunda att skattefondsparande och skattereduktion för aktieutdelning återinförs. Vidare framförs förslag för att stimulera företagsanknutna vinstdelningssystem. Samma förslag framförs i motion 224 (fp). Dessutom föreslås stimulanser för mindre och medelstora företag, t. ex. slopande av förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet. Även i motion 213 (c) ställer man sig bakom ett återinförande av skattefondsparande och anvisar olika vägar för att underlätta enskilt sparande.

Utskottet delar den uppfattning som redovisas i dessa motioner. Genom det framgångsrika skattefondsparandet har aktiesparandet tillförts 380 000 nya aktieägare på mindre tid än fem år. Enligt utskottets mening skulle en utvidgning av detta sparsystem kunna öka aktieägandet och tillgången på riskkapital ytterligare. Genom en utvidgning och stimulanser till företag och anställda att starta andel i vinstsystem skulle en ökad ägarspridning kunna åstadkommas. Det är angeläget att sprida det enskilda aktieägandet

och därigenom öka intresset för företagen och förståelsen för näringslivets villkor. Det är därför beklagligt att regeringen nu vidtagit flera åtgärder för att diskriminera enskilt ägande av aktier, allt i mening att bereda vägen för löntagarfonderna.

Sedan regeringsskiftet har följande åtgärder vidtagits eller föreslagits: Borttagande av skattereduktioner på aktieutdelningar, dvs. ett återinförande av dubbelbeskattningen, avskaffande av skattefondsparandet, omsättningsskatt på aktiehandel, skärpt förmögenhetsskatt i två etapper, särskild utdelningsskatt på aktieutdelningar, dvs. en trippelbeskattning.

Utskottet avstyrker förslaget om löntagarfonder och anser därför att de förslag som framförs i motionerna 204 (m), 213 (c) och 224 (fp) i syfte att stimulera personligt ägande av aktier och underlätta företagandets villkor bör beaktas. Utskottet tillstyrker att skattefondsparandet och skattereduktion för aktieutdelning återinförs. Vidare bör åtgärder vidtas för att stimulera bildandet av företagsanknutna vinstandelssystem. Utskottet anser det också angeläget att slopa beskattningen av det arbetande kapitalet i små och medelstora företag.

Vad utskottet anfört om åtgärder för att underlätta enskilt ägande av aktier bör ges regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

> 4. beträffande *åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier* att riksdagen med anledning av motionerna 1983/84:204 yrkandena 3, 4 och 5 samt 1983/84:224 yrkandena 2, 3, 4 och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilt yttrande

Avskaffande av den graderade rösträtten för nya aktier

Björn Molin (fp), Nils Åsling (c), Rolf Rämgård (c) och Carl-Henrik Hermansson (vpk) anför:

En stor del av den ägarbaserade maktkoncentrationen i näringslivet grundas på den graderade rösträtten. Enligt vår uppfattning bör denna tas bort för nya aktier på A 1- och A 2-listan på börsen. För familjeföretag som går in på OTC-listan finns det dock skäl att behålla dagens regler.

Såväl lagutskottet som finansutskottet anser nu att huvudprincipen bör vara att varje aktie skall ha en röst. Även regeringen tycks ansluta sig till denna uppfattning. Finansministern har nämligen i en interpellationsdebatt upplyst om att man inom regeringen diskuterar en mjuk övergång från det nuvarande systemet till en ordning, där röstvärdesdifferentieringen successivt minskar i bolagen.

Eftersom stor enighet tycks råda om att den graderade rösträtten bör avskaffas för börsnoterade aktier, finns det enligt vår mening inte anledning att ytterligare fördröja ett beslut i denna fråga. Regeringen bör därför skyndsamt göra en översyn av frågan och förelägga riksdagen ett förslag till ändring av regleringen om graderad rösträtt för aktier.

Bilaga 1

Konstitutionsutskottets yttrande 1983/84: 2 y

över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte vissa motioner

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig i löntagarfondsärendet. I flera av de motioner som väckts med anledning av propositionen anläggs konstitutionella synpunkter på förslagen. Utskottet lämnar i det följande en kort redogörelse för innehållet i dessa motioner och lagrådets yttrande. Därefter redovisar utskottet sin inställning till förslagen från konstitutionella utgångspunkter.

Motionerna

I den moderata partimotionen 1983/84: 204 av Ulf Adelsohn m. fl. yrkas avslag på propositionen. Motionärerna erinrar om att lagrådet i sitt yttrande beklagat att myndigheter och sammanslutningar inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Lagrådet instämmer sålunda i kritiken mot att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett. Motionärerna delar lagrådets uppfattning och framhåller att bristerna i handläggningen är desto mer anmärkningsvärda som den åsyftade förändringen är av djupgående karaktär. Frågan gäller om Sverige skall byta ekonomiskt – och därmed i förlängningen även politiskt – system. Utformningen av förslaget har inte penetrerats i detalj, och dess följder har inte tillräckligt analyserats. Uppsplittringen på tre departementspromemorior och den korta remisstiden har inte gett berörda instanser de möjligheter man kan kräva för att bedöma den föreslagna förändringens innebörd. Propositionen har enligt motionen utformats utan rimligt hänsynstagande till remissinstansernas synpunkter. Denna grundläggande kritik mot regeringens förfaringssätt bör riksdagen ge regeringen till känna.

I centerns partimotion, 1983/84: 213 av Thorbjörn Fälldin m. fl., yrkas avslag på propositionen. I motionen konstateras att lagrådet i sitt yttrande menar att någon erinran mot det föreslagna löntagarfondssystemet inte kan göras från grundlagsenlig synpunkt. Regeringen borde enligt motionen ha berett ärendet på ett sådant sätt att lagrådet fått god tid och tillräckligt underlag för att djupare än nu varit möjligt kunna penetrera de konstitutionella aspekterna av löntagarfondsförslaget. I motionen erinras om att i den allmänna debatten och i remissvaren åtskilliga konstitutionella frågetecken rests. Ett av dem har gällt om fondförslaget står i överensstämmelse med regeringsformens regler om expropriation (RF 2: 18). Förslaget

innebär att medel tvångsvis överförs från privata företag till löntagarfonder, medel som dessa fonder sedan skall använda för inköp av aktier delvis i samma företag. Detta medför i realiteten att företagen tvingas finansiera sin egen socialisering.

I folkpartiets partimotion, 1983/84: 224 av Jan-Erik Wikström m. fl., yrkas avslag på propositionen. I motionen anges vissa konstitutionella aspekter på förslaget. Bl. a. konstateras att den föreslagna lagstiftningen om löntagarfonder har arbetats fram under mycket stor tidspress. Motionärerna instämmer i lagrådets kritik mot beredningen av ärendet. För att vara ett så stort ingrepp i det svenska ekonomiska systemet med innebörd att man inför helt nya rättssubjekt och helt nya skatteformer, är det enligt motionen mycket förvånansvärt att de konstitutionella aspekterna inte har diskuterats mera ingående. I motionen erinras om att lagrådet konstaterat att specialdestination av statsinkomster är under avveckling. Enligt motionen bör inga nya specialdestinerade skatter införas, och i den mån sådana existerar bör de successivt omprövas. Motionärerna erinrar om den s. k. Europakonventionen, enligt vilken varje fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkt och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser. I motionen ifrågasätts lagrådets bedömning huruvida det är tillräckligt att det allmännas intresse uppenbarar sig först i ett andra eller tredje led i det omfattande lagkomplex som hela löntagarfondsförslaget innebär. Vidare erinras om att löntagarfonderna beskrivs som offentligrättsligt reglerade organ. Med detta måste rimligen enligt motionen menas att det är samhällsföreträdarna som skall ha det avgörande inflytandet. Det finns enligt motionen anledning att återkomma såväl till konstitutionella frågor kring löntagarfonderna som till aspekter kring Sveriges internationella åtaganden.

I vpk:s partimotion, 1983/84: 223 av Lars Werner m. fl., hävdas att fondsystemet bör utformas på ett annat sätt än propositionens förslag. Fonderna måste ha en regional förankring och ha till uppdrag att främja näringslivet inom varje region. Enligt motionen bör, tills frågan om hur fondstyrelserna skall väljas är ordentligt utredd, fondstyrelserna utses av riksdagen. En majoritet av ledamöterna bör dock, som i regeringens förslag, ha förankring hos löntagarna. I motionen föreslås att riksdagen skall hos regeringen begära förslag om utformning av ett system av s. k. samhällsfonder kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder.

I motion 1983/84: 164 av Allan Ekström (m) uttalas att löntagarfondsystemet innebär att offentlig makt kommer att kunna utövas korporativt utan effektiv parlamentarisk kontroll. Enligt motionen ligger det nära till hands att påstå att den föreslagna rättsliga konstruktionen ej är förenlig med regeringsformens regler. Regeringsformen skall enligt motionen tolkas och utfyllas med ledning av Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, vilken konvention har karaktär av rättskälla och som Sverige har

förbundit sig att följa. Vidare strider förslaget mot folkrättsliga grundsatser. I motionen anförs att en fråga liknande löntagarfondsfrågan i Sverige varit föremål för behandling i Norge för några år sedan. Det gällde demokratisering av affärsbankerna och om berörda aktieägare kunde fordra kompensation som vid expropriation och om kompensationsplikten i sådant fall skulle fullgöras ur bankernas fonderade tillgångar eller ej. Den norska bedömningen blev att åtgärderna från rättslig synpunkt var att jämställa med expropriation och att kompensationen måste lämnas av statskassan. I motionen uttalas att de föreslagna löntagarfondstyrelserna kommer att ingå, liksom övriga fondstyrelser, i den statliga förvaltningsorganisationen. Behörighetsreglerna i 11 kap. 9 § regeringsformen gäller i och med detta, innebärande att endast svensk medborgare får inneha uppdrag såsom styrelseledamot. I propositionens förslag görs emellertid inte någon inskränkning i detta hänseende för utlänning.

I motion 1983/84: 219 av Rolf Rämgård, Börje Stensson och Björn Körlof (c, fp, m) hemställs att riksdagen begär en förutsättningslös grundlig utredning av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget reser innan propositionen behandlas av riksdagen. I motionen hävdas i likhet med andra motioner att propositionens förslag strider mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Vidare hänvisas även i denna motion till det nämnda demokratiseringsförslaget beträffande affärsbankerna i Norge. I motionen anförs att nationaliseringar i Västeuropa brukar betraktas som expropriation och ske under rättslig kontroll. Socialiseringsbesluten prövas normalt av domstol, och medel till olika företagsförvärv anslås då ur det allmännas budget, på sätt som de folkvalda bestämmer. Enligt motionen har en rad grundläggande konstitutionella frågor lämnats obesvarade. Lagstiftningsärendet är uppenbarligen ej moget för beslut.

I motion 1983/84: 190 av Nic Grönvall (m) yrkas avslag på propositionen. Enligt motionen har löntagarfondernas rättsliga status inte utretts. Genom det nu framlagda förslaget avses enligt motionen rent faktiskt att genomföra ett överförande av äganderätten till fonderna till fondstyrelserna, vilka därefter äger fritt disponera över de medel som tillförs utan påverkan från riksdagens sida, vare sig såvitt gäller den fortlöpande överföringen av medel eller såvitt gäller innehållet i fondstyrelsernas förvaltningsbeslut. Det framlagda förslaget strider i dessa delar mot regeringsformen.

I motion 1983/84: 214 av Margit Gennser (m) riktas allvarlig kritik mot beredningen av ärendet. Bl. a. har inte vinstdelningssystemets skattemässiga konsekvenser analyserats tillräckligt. Det gäller även den skatteadministrativa sidan av saken.

Lagrådet

Lagrådet har i sitt yttrande behandlat flera av de konstitutionella spörsmål som tagits upp i motionerna. Beträffande ärendets beredning redovisar

lagrådet vilka förslag som legat till grund för lagrådsremissen och anför i det sammanhanget bl. a. följande (prop. s. 144–145):

Vinstdelningsgruppens arbete har remissbehandlats för sig och placeringsutredningens och fondgruppens gemensamt. Flera remissinstanser har hörts om endast delar av förslagen. Myndigheter och sammanslutningar har således inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Från flera håll har detta kritiserats och man har även anmärkt att remisstiden varit för kort. Också lagrådet ställer sig kritiskt till att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett. Lagrådets granskning skall avse bl. a. om förslagen är så utformade att lagarna kan antagas tillgodose angivna syften. Som ett väsentligt sådant syfte framhåller departementschefen löntagarfondernas roll när det gäller att skapa förutsättningar för en ekonomisk stabilisering ägnad att förena en lugn kostnads- och prisutveckling med låg arbetslöshet. Lagrådet har vidare att granska de problem som kan uppstå vid tillämpningen av underställda förslag bl. a. förslagens inverkan på företagens ekonomi och kapitalförsörjning. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen skett försvårar för lagrådet att fullgöra dessa granskningsuppgifter.

Lagrådet anför vidare följande i frågan om förslagen är grundlagsenliga och om de står i överensstämmelse med Sveriges internationella åtaganden (prop. s. 145):

I det sistnämnda hänseendet torde enligt lagrådet åsyftas den konvention som Sverige biträtt genom ratificering av tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 (SÖ 1953: 26) till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Enligt protokollets artikel 1 skall envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränkt och må ingen berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser. De remissinstanser som tagit upp frågan om de föreliggande förslagens författningsenlighet har inte utvecklat saken närmare. Vad man synes vilja sätta i fråga är enligt lagrådet om vår rättsordning tillåter att medel förs över från vissa företag för att användas av löntagardominerade organ i löntagarkollektivets intresse. Lagrådet erinrar om att medlen är avsedda att tas ut av företagen genom statliga skatter fastställda i den ordning regeringsformen föreskriver dvs. genom lag; även tilläggspensionsavgifterna torde få anses vara skatter. Skatterna är specialdestinerade till den allmänna pensionsfonden. Regeringsformen innehåller inga bestämmelser om begränsning av de ändamål för vilka statlig skatt får tas ut. Om användningen av statens medel bestämmer riksdagen och huvudregeln är att detta sker genom budgetreglering. Emellertid medger 9 kap. 2 § regeringsformen att statsmedel får tas i anspråk för bestämda ändamål vid sidan av budgetregleringen. Specialdestination av statsinkomster är visserligen under avveckling och riksdagen (FiU 1979/80: 4 y)

har framhållit att ny specialdestination inte bör införas. Det möter likväl enligt lagrådet inte något konstitutionellt hinder att specialdestinera skatter. Inte heller föreligger något hinder att statens medel ställs till förfogande för organ i vilka en viss grupp av medborgare har tillförsäkrats ett avgörande inflytande. Enligt lagrådets mening kan sålunda någon erinran mot det föreslagna löntagarfondsystemet inte göras från grundlagsenlig synpunkt. Likaledes finner lagrådet att förslaget inte strider mot svenska internationella åtaganden. Kravet i artikel 1 av det ovannämnda tilläggsprotokollet att ett sådant ingripande som avses i artikeln måste ha sin grund i "det allmännas intresse" får anses uppfyllt i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligrättsligt reglerade organ. Det förhållandet att lagförslagen har även andra syften såsom att stärka löntagarinflytandet i näringslivet synes inte böra leda till en annan bedömning.

I lagrådsyttrandet behandlas även frågan om krav på svenskt medborgarskap som förutsättning för ledamotskap i en löntagarfondstyrelse. I den delen anför lagrådet bl. a. följande (prop. s. 147–148):

Förslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonder (APR) ställer inte upp något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall vara svenska medborgare. Det kan enligt lagrådet ifrågasättas om förslaget i denna del – som motiveras med att en här bosatt utländsk medborgare inte bör utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en sådan styrelse – är förenligt med bestämmelserna i 11 kap. 9 § tredje stycket regeringsformen. I detta grundlagsstadgande föreskrivs bl. a. att endast den som är svensk medborgare får inneha uppdrag såsom ledamot av styrelse i myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen.

Grundlagsstadgandet utgör undantag från huvudregeln att utlänning är likställd med svensk medborgare i fråga om möjligheterna att erhålla tjänst eller uppdrag hos staten eller kommun. Undantaget har motiverats främst av hänsyn till rikets säkerhet och av önskemålet att beslut som rör enskildas rättsliga ställning skall fattas av svenska medborgare (prop. 1973: 90 s. 404 f.). Allmänna pensionsfonden är en unikt utformad institution. Även om fondens förvaltande organ, fondstyrelserna, skulle anses ingå i den statliga förvaltningsorganisationen, låter sig styrelserna inte jämställas med de förvaltningsmyndigheter som anges i grundlagsstadgandet. De motiv som enligt det anförda bär upp stadgandet talar också emot att detta skulle vara tillämpligt på fondstyrelserna. Grundlagsstadgandet torde därför enligt lagrådet inte hindra att också utländska medborgare utses till ledamöter i en löntagarfondstyrelse.

Föredragande departementschefen anför bl. a. följande i frågan om lagrådets synpunkter på ärendets beredning (prop. s. 151–152):

Frågan om löntagarfonder har under de senaste tio åren varit föremål för en intensiv debatt och ett omfattande utredningsarbete. En stor statlig

utredning arbetade under sex år och presenterade ett tiotal delbetänkanden. Samtliga större näringslivs- och löntagarorganisationer har behandlat frågan i rapporter, på kongresser, i studiecirklar och i rådslag. Många av landets mest framstående vetenskapsmän bland ekonomer, sociologer, statsvetare och jurister har bidragit med vetenskapliga avhandlingar och en lång rad av debattinlägg. Det torde i själva verket vara få, om ens någon ekonomisk-politisk fråga, som blivit föremål för en så omfattande och förutsättningslös prövning och debatt som frågan om löntagarfonder.

Departementschefen delar inte heller lagrådets uppfattning rörande bristen på samlat förslag vid remissbehandlingen. Fondgruppens rapport Löntagarfonder i ATP-systemet innehåller ett komplett förslag till ett löntagarfondsystem. Vad gäller den närmare motiveringen för och utformningen av systemets finansiering hänvisas i rapporten till den tidigare remitterade rapporten En modell för vinstdelning. När remissinstanserna hade att ta ställning till fondgruppens förslag kunde de göra det med utgångspunkt i ett fullständigt och i detalj utformat lagförslag. Detta bekräftas också av att åtskilliga remissinstanser till mycket stor del uppehåller sig vid övergripande synpunkter avseende löntagarfondsystemet som helhet. I flera remissvar, bl. a. LO:s och SAF:s, fastslås också explicit att man kunnat ta ställning till ett sammantaget förslag till löntagarfonder.

Vad beträffar remisstidens längd är departementschefen ense med lagrådet att det hade varit önskvärt med en något längre remisstid. Å andra sidan bör erinras om att löntagarfonderna utgör en väsentlig del i den samlade ekonomiska politiken för att rekonstruera och stabilisera den svenska ekonomin. En längre remisstid skulle ha medfört en ettårig försening av löntagarfondsreformen vilket allvarligt kunde ha försvagat denna politik. Mot bakgrund av den både långa och intensiva debatt- och utredningsperiod som föregått förslaget anser departementschefen att den valda remisstiden – omkring tre månader – kan betecknas som godtagbar.

Konstitutionsutskottets överväganden

Som framgår av de lämnade redovisningarna riktas i flera av motionerna kritik mot regeringens beredning av löntagarfondsfrågan. Man anmärker på att remisstiden varit alltför kort, att myndigheter och sammanslutningar inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder, att de konstitutionella aspekterna på förslagen inte tillräckligt analyserats. Vissa kritiska synpunkter har även förts fram av lagrådet, som dock inte funnit något att erinra mot lagförslagen i konstitutionellt hänseende.

Utskottet vill för sin del anföra följande. I likhet med vad föredragande departementschefen uttalat med anledning av lagrådets yttrande bör hållas i minnet att frågan om införande av löntagarfonder i vårt land under de senaste tio åren varit föremål för en intensiv debatt och ett synnerligen

omfattande utredningsarbete. Samtliga större näringslivs- och löntagarorganisationer har i upprepade sammanhang behandlat frågan ingående. Som departementschefen framhåller torde det knappast tidigare ha förekommit att en ekonomisk-politisk fråga underkastats en så noggrann och förutsättningslös prövning som löntagarfondsfrågan.

Likaså delar utskottet departementschefens uppfattning när han tillbakavisar kritiken mot bristen på ett samlat förslag vid ärendets beredning. Sålunda förelåg vid remissbehandlingen fullständiga och i detalj utformade lagförslag, vilket också bekräftats i remissvaren från bl. a. LO och SAF.

Vad slutligen gäller remisstidens längd anser utskottet, som vid flera tillfällen tidigare bl. a. i samband med den årliga dechargegranskningen framhållit vikten av att remissinstanserna får tillräckligt rådrum för sina överväganden, att löntagarfondsärendet med hänsyn till omständigheterna även i detta hänseende har handlagts på ett godtagbart sätt av regeringen. Utskottet vill tillägga att regeringen under beredningen av löntagarfondsärendet inbjöd landets ledande näringslivsorganisationer till överläggningar i frågan men att flera av dem avböjde att delta och därmed från att påverka förslaget.

Utöver frågan om ärendets beredning har i motionerna och även i lagrådets yttrande tagits upp vissa andra konstitutionella frågeställningar. En fråga har gällt om förslagen står i överensstämmelse med regeringsformens regler om expropriation. Man har därvid bl. a. hänvisat till reglerna i den konvention som Sverige biträtt genom ratificering av tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 (SÖ 1953: 26) till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. I sammanhanget tas också upp frågan om s. k. specialdestination av skatter.

Nu angivna spörsmål har som nämnts berörts i lagrådsyttrandet. Lagrådet konstaterar att de medel som enligt förslaget skall användas av löntagardominerade organ i löntagarkollektivets intresse skall tas ut av företagen genom statliga skatter fastställda i den ordning regeringsformen föreskriver, dvs. genom lag. Dessa skatter är specialdestinerade till den allmänna pensionsfonden. Lagrådet framhåller att regeringsformen inte innehåller några regler om begränsning av de ändamål för vilka skatt får tas ut. Om användningen av statens medel bestämmer riksdagen, och huvudregeln är att detta sker genom budgetreglering. Emellertid medger 9 kap. 2 § regeringsformen att statsmedel får tas i anspråk för bestämda ändamål vid sidan av budgetregleringen.

Lagrådet slår fast att något konstitutionellt hinder inte finns mot specialdestinerade skatter även om denna beskattningsform är under avveckling (jfr FiU 1979/80: 4 y). Inte heller föreligger enligt lagrådets mening någon regel som innebär att det skulle strida mot grundlagen att statens medel ställs till förfogande för organ i vilka en viss grupp av medborgare har tillförsäkrats ett avgörande inflytande. Enligt lagrådets mening kan således någon erinran mot det föreslagna löntagarfondsystemet inte göras från grundlagsenlig synpunkt.

Utskottet instämmer för sin del i lagrådets bedömning och vill i sammanhanget hänvisa till sitt yttrande i våras till finansutskottet med anledning av förslaget om tillfällig vinstskatt (prop. 1982/83:102, KU 1982/83:8 y).

Lagrådet har funnit att förslaget inte strider mot svenska internationella åtaganden. Kravet i artikel 1 i det nämnda tilläggsprotokollet där det sägs att envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkt och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag om folkrättens allmänna grundsatser får enligt lagrådet anses uppfyllt i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligrättsligt reglerade organ. Den omständigheten att förslagen har även andra syften såsom att stärka löntagarinflytandet i näringslivet synes inte enligt lagrådet böra leda till en annan bedömning.

Även på denna punkt delar utskottet den uppfattning lagrådet gett uttryck för och vill endast tillägga att vår författning till skillnad från vissa andra länders inte innehåller några regler om att internationella överenskommelser direkt måste införlivas i den interna rätten eller om förbud mot lagstiftning som avviker mot en sådan överenskommelse. Ej heller föreligger någon skyldighet att genom lagstiftning uppnå överensstämmelse med en konvention. I Sverige tillämpas i stället den ordningen att först om särskilda internrättsliga föreskrifter meddelas blir bestämmelserna i en konvention tillämpliga.

I ett par av motionerna berörs frågan om utseende av fondstyrelserna. I en motion har föreslagits att i avvaktan på att frågan om hur fondstyrelserna skall väljas är ordentligt utredd bör dessa utses av riksdagen. I en annan motion tas upp frågan om svenskt medborgarskap som förutsättning för ledamotskap i en fondstyrelse.

Beträffande den första frågan vill utskottet erinra om att departementschefen i propositionen aviserar tillkallandet av en särskild utredning i frågan huruvida ledamöterna i fondernas styrelseorgan i framtiden bör utses genom direkta val (prop. s. 53). Utskottet finner inte anledning att nu frångå propositionens förslag beträffande utseende av fondstyrelserna.

Vad gäller den andra frågan kan konstateras att i propositionsförslaget till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden inte uppställts något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall vara svenska medborgare. Lagrådet har berört denna fråga. Det kan enligt lagrådet ifrågasättas om förslaget i denna del – som motiveras med att en här bosatt utländsk medborgare inte bör utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en sådan styrelse – är förenligt med bestämmelserna i 11 kap. 9 § tredje stycket regeringsformen. I detta grundlagsstadgande föreskrivs bl. a. att endast den som är svensk medborgare får inneha uppdrag såsom ledamot av styrelse i myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen.

Det konstateras i lagrådsyttrandet att nämnda grundlagsstadgande utgör

ett undantag från huvudregeln att utlänning är likställd med svensk medborgare i fråga om möjligheterna att erhålla tjänst eller uppdrag hos staten eller kommun. Undantaget har motiverats främst av hänsyn till rikets säkerhet och av önskemålet att beslut som rör enskildas rättsliga ställning skall fattas av svenska medborgare (prop. 1973:90 s. 404 f.). Allmänna pensionsfonden är en unikt utformad institution. Även om fondens förvaltande organ, fondstyrelserna, skulle anses ingå i den statliga förvaltningsorganisationen, låter sig styrelserna enligt lagrådet inte jämställas med de förvaltningsmyndigheter som anges i grundlagsstadgandet. De motiv som enligt det anförda bär upp stadgandet talar också enligt lagrådet emot att detta skulle vara tillämpligt på fondstyrelserna. Grundlagsstadgandet torde därför inte hindra att också utländska medborgare utses till ledamöter i en löntagarfondstyrelse. Utskottet godtar lagrådets uttalande på denna punkt.

Sammanfattningsvis finner utskottet således, från de synpunkter utskottet har att företräda, inte anledning till erinran mot regeringens förslag och anser följaktligen att motionerna bör avstyrkas i de delar som berörs av detta yttrande.

Stockholm den 29 november 1983

På konstitutionsutskottets vägnar
OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Bertil Fiskesjö (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Nils Berndtson (vpk), Ove Eriksson (m), Ingvar Björk (s), Hans Göran Franck (s)*, Birger Hagård (m) och Lars Ernestam (fp).

Avvikande mening av Anders Björck (m), Bertil Fiskesjö (c), Gunnar Biörck i Värmdö (m), Sven-Erik Nordin (c), Ove Eriksson (m), Birger Hagård (m) och Lars Ernestam (fp), vilka ansett att utskottet under rubriken *Konstitutionsutskottets överväganden* bort ha anfört följande:

Som framgår av de lämnade redovisningarna riktas i flertalet motioner skarp kritik mot regeringens beredning av löntagarfondsfrågan. Remisstiden har varit för kort. Myndigheter och sammanslutningar har inte beretts tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst och samlat förslag till löntagarfonder. De konstitutionella aspekter som förslagen reser har inte tillräckligt analyserats innan propositionen lades fram för riksdagen. Även lagrådet har i sitt yttrande över förslagen fört fram mycket kritiska synpunkter vad gäller handläggningen av löntagarfondsfrågan. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen skett har inverkat menligt

* Ej närvarande vid justeringen.

på lagrådets möjligheter att fullgöra den granskning grundlagen föreskriver.

Utskottet delar den uppfattning som kommit till uttryck i motionerna och lagrådsyttrandet i fråga om den bristfälliga handläggningen av ärendet. Den ekonomisk-politiska fråga saken rör är av djupgående karaktär. I en motion uttalas sålunda, att frågan ytterst gäller om Sverige skall i grunden ändra sitt hittillsvarande ekonomiska system och i förlängningen även det politiska systemet. Mot denna bakgrund inger de påtalade bristerna i beredningen av ärendet allvarliga betänkligheter från konstitutionell synpunkt.

I det följande vill utskottet peka på några konstitutionella frågeställningar som löntagarfondsärendet aktualiserat. En viktig sådan fråga är om fondförslaget står i överensstämmelse med regeringsformens regler om expropriation. Förslaget innebär att medel tvångsvis överförs från företagen till löntagarfonder, medel som dessa fonder i sin tur skall använda för förvärv av aktier eller andra ekonomiska andelar i bl. a. samma företag. Detta medför i praktiken att företagen tvingas att utan kompensation från statens sida bidra till sin egen socialisering. Frågan har uppenbarligen inte utretts och analyserats på det sätt riksdagen bör ha rätt att kräva innan beslut fattas av så ingripande natur för stora delar av vårt näringsliv.

En annan fråga gäller s. k. specialdestination av statsinkomster. Utskottet vill erinra om att denna beskattningsform är under avveckling. Riksdagen har för några år sedan framhållit att ny specialdestination av skatter inte bör införas (jfr FiU 1979/80: 4 y). Enligt utskottet är det anmärkningsvärt att regeringen nu föreslår att denna form för beskattning skall begagnas i samband med införandet av löntagarfonder. Även denna fråga bör ingående penetreras innan riksdagen ställer sig bakom en sådan åtgärd.

I flera motioner ifrågasätts om förslagen är förenliga med Sveriges internationella åtaganden. Bl. a. hänvisas till den konvention som Sverige biträtt genom ratificering av tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 (SÖ 1953: 26) till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Enligt protokollets artikel 1 skall varje fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränkt. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser.

Även utskottet hyser betänkligheter i detta avseende och vill erinra om att den s. k. Europadomstolen nyligen avgjort ett mål mot den svenska staten där frågan gällde expropriation och byggnadstillstånd. Domstolen fällde den svenska staten i enlighet med vissa artiklar i Europakonventionen. Frågan om den svenska staten skall åläggas skadestånd är f. n. föremål för prövning av domstolen.

Under alla omständigheter kräver respekten för vårt lands anseende att internationella åtaganden iakttas. Inte minst gäller detta konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna. Enligt

utskottets bestämda mening bör denna fråga belysas betydligt mer ingående än som skett.

Slutligen vill utskottet beröra en fråga som rör ledamotskapet i de tilltänkta fondstyrelserna. I propositionens förslag till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden (APR) har inte uppställts något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfondstyrelse skall vara svenska medborgare (31 § APR). Det kan ifrågasättas om förslaget i denna del – som motiveras med att en här bosatt utländsk medborgare inte bör utestängas från möjligheten att representera löntagarintressena i en sådan styrelse – är förenligt med bestämmelserna i 11 kap. 9 § tredje stycket regeringsformen. I detta grundlagsstadgande föreskrivs bl.a. att endast den som är svensk medborgare får inneha uppdrag såsom ledamot av styrelse i myndighet som lyder omedelbart under riksdagen eller regeringen.

I sammanhanget vill utskottet erinra om att enligt 4 § APR som gäller första–tredje fondstyrelserna i överensstämmelse med regeringsformens regler föreskrivits att ledamöter och suppleanter skall vara här i riket bosatta svenska medborgare. Detsamma gäller den fjärde fondstyrelsen (30 § APR).

Utskottet anser det vara av största vikt att grundlagen inte åsidosätts. Lagrådet har visserligen godtagit propositionens förslag på denna punkt, men utskottet finner det påkallat att frågan utreds ytterligare.

Sammanfattningsvis har utskottet, från de synpunkter utskottet har att företräda, kommit till den slutsatsen att nu föreliggande propositionsförslag inte kan läggas till grund för beslut i riksdagen. Propositionen bör följaktligen avslås och regeringen anmodas att ingående utreda de konstitutionella aspekterna av ett löntagarfondsystem. Utskottet tillstyrker således bifall till de motioner i vilka yrkas avslag på propositionen.

Avvikande mening av Nils Berndtson (vpk), som ansett att femte stycket på s. 8 bort ha följande lydelse:

Beträffande den första frågan vill utskottet erinra om att departementschefen i propositionen aviserar tillkallandet av en särskild utredning i frågan huruvida ledamöterna i fondernas styrelseorgan i framtiden bör utses genom direkta val (prop. s. 53). I avvaktan på resultatet av detta utredningsarbete bör riksdagen och inte regeringen utse ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna. Den föreslagna lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden bör ändras i enlighet härmed.

Bilaga 2

Skatteutskottets yttrande

1983/84:5 y

om löntagarfonder (prop. 1983/84:50)

Till finansutskottet

Utskottet

På grundval av tre remissbehandlade betänkanden och efter överläggningar med de politiska partierna och vissa andra organisationer lägger regeringen i propositionen fram förslag om inrättande av fem s. k. löntagarfondstyrelser inom ramen för allmänna pensionsfonden. Fondstyrelserna skall i första hand förvalta medel som bl. a. kommer från en speciell vinstdelningsskatt. Medlen skall användas för att köpa aktier i svenska industriföretag, och avkastningen skall tillföras ATP-systemet.

Skatteutskottet kommer i huvudsak att uppehålla sig vid förslaget om vinstdelningsskatt och i samband därmed ta upp vissa skattefrågor.

Förslaget i propositionen innebär bl. a. att svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter – med vissa undantag – skall betala en vinstdelningsskatt motsvarande 20 % av vinsten över viss nivå. En viktig nyhet är att vinstdelningen skall grundas på företagens reala vinst. Utgångspunkten för beräkningen är företagets beskattningsbara inkomst vid taxeringen till statlig inkomstskatt. Denna inkomst ändras sedan i tre steg. Först omvandlas den till ett belopp som bättre överensstämmer med det inkomstbelopp som i verkligheten tillfaller företagets ägare. Det sker genom att man å ena sidan minskar beloppet med beskattningsårets inkomstskatt och å andra sidan ökar det med påförd kommunalskatt, förlustavdrag och s. k. stimulansavdrag (avdrag för aktieutdelning, investeringsavdrag etc.). Även förändringar i lagerreserv o. d. skall beaktas.

I det andra steget omvandlas det sålunda framräknade nominella beloppet till ett realt resultat. Det sker genom att man gör dels ett mot årets inflation svarande avdrag på ingående lager, maskiner och andra inventarier, monetära tillgångar, årets nominella vinst och nyemitterat kapital, dels ett tillägg för årets inflationseffekter på ingående skulder inkl. avsättningar till investeringsfond. Avdrag och tillägg beräknas med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen under föregående år och med ledning av en på konsumentprisindex uträknad indexserie.

Underlaget för vinstdelningsskatten skall beräknas för varje företag för sig och bestämmas av taxeringsnämnden i samband med den årliga inkomsttaxeringen. Mindre vinster undantas från skatt. Vid fastställande av underlaget för vinstdelningen medges därför i ett tredje steg ett avdrag (s. k. fribelopp) på antingen 500 000 kr. (fast fribelopp) eller 6 % av företagets lönesumma

(lönebaserat fribelopp). Företaget får självt välja mellan det fasta och det lönebaserade fribeloppet. Företag som ingår i en koncern e. d. kan få högst ett fast fribelopp.

Vinstdelningsskatten utgör 20 % av underlaget och är avdragsgill vid taxeringen året efter det den påförts. Skatten tas ut fr. o. m. 1985 års taxering eller – såvitt gäller företag med brutna räkenskapsår – fr. o. m. 1986 års taxering.

I samtliga de motioner som väckts med anledning av propositionen yrkas avslag på denna. Ett genomgående tema i motionerna är att ett redan i dag invecklat och svåröverskådligt skatte- och avgiftssystem genom vinstdelningsskatten kommer att ytterligare avsevärt komplicieras och att skatten kommer att leda till negativa effekter på ekonomi och sysselsättning. Ett annat ofta återkommande argument är att skatten inte kommer att bidra vare sig till att sprida ägandet till löntagarna eller att skapa nytt riskkapital för företagen.

Skatteutskottet anser sig sakna anledning att gå in på den principiella frågan om ett löntagarfondsystem bör införas eller inte, eftersom den prövas av finansutskottet. När det gäller val av metod för att finansiera fondsystemet torde enligt skatteutskottets mening den i propositionen valda modellen med ett realt vinstbegrepp i flertalet fall leda till ett för såväl det allmänna som företagen materiellt tillfredsställande resultat. En majoritet av de remissinstanser som yttrat sig i denna fråga har också ställt sig i princip positiv till ett beskattningssystem baserat på reala inkomster.

Utskottet vill inte bestrida vare sig att vinstdelningsskatten kommer att leda till merarbete för såväl myndigheter som ett icke obetydligt antal företag eller att bestämmelserna kommer att föranleda tillämpningssvårigheter i vart fall i inledningsskedet. Dessa bör emellertid inte överdrivas. Från administrativ synpunkt anser utskottet – i likhet med departementschefen – det vara en lämplig ordning att förfarandet i fråga om vinstdelningsskatten så nära som möjligt anknyter till inkomsttaxeringen. Från rent redovisningsmässiga synpunkter torde några svårigheter inte uppkomma vid ett genomförande av propositionsförslaget.

Ett flertal organisationer och företag har i inkomna skrivelser och i samband med uppvaktningar i ärendet föreslagit olika ändringar i vinstdelningssystemet. Sålunda har representanter för investmentbolagen begärt att förvaltningsbolag skall undantas från vinstdelningsskatt. Till stöd för denna begäran har de bl. a. åberopat att en av de utgångspunkter som legat till grund för propositionen varit att kretsen av de företag som omfattas av vinstdelningssystemet bör begränsas till företag som kan ge och ta emot koncernbidrag eller utnyttja investeringsfondssystemet. Investmentbolagen har inte denna möjlighet och driver inte heller någon egentlig näringsverksamhet.

Utskottet anser för sin del att aktiebolagen – så som föreslås i propositionen – generellt bör omfattas av vinstdelningssystemet. Frågan om ett företag

kan ge eller ta emot koncernbidrag eller avsätta medel till investeringsfond har enligt utskottets uppfattning betydelse endast när det gäller att bedöma om andra företagsformer än aktiebolag bör omfattas av vinstdelningen. Utskottet kan för sin del vitsorda att investmentföretagen i förhållande till andra företag som också omfattas av systemet i viss mån intar en särställning eftersom de inte driver någon egentlig näringsverksamhet och saknar de möjligheter till resultatutjämning inom vinstdelningssystemet som andra aktiebolag i allmänhet har.

Detta förhållande bör dock inte medföra att investmentföretagen undantas från vinstdelningssystemet. En pålaga av vinstdelningsskattens natur bör enligt utskottets mening gälla med så få undantag som möjligt. Ett undantagande av förvaltningsbolagen från skattskyldighet kan bl. a. i situationer då bolaget ingår som moder- eller dotterföretag i en koncern skapa möjligheter till skatteundandragande genom ekonomiska transaktioner av skilda slag. Utskottet anser således att förvaltningsbolagen, i varje fall i ett inledningsskede och i avvaktan på närmare erfarenheter av den nya lagstiftningen, bör omfattas av bestämmelserna.

Fideikommissariernas intresseorganisation kritiserar i en till utskottet inlämnad skrivelse det förhållandet att bildandet av fideikommissbolag med det föreslagna vinstdelningssystemet försväras. Organisationen framhåller att bolagets förvärv av fast egendom regelmässigt sker mot reverser till betydande belopp och att till följd av inflationseffekterna på skulderna höga reala vinster uppkommer. Detta bör enligt organisationen avhjälpas genom att skuld som uppkommit i samband med förvärv genom tillskott enligt lagen om fideikommiss utesluts vid beräkningen av det reala resultatet, till den del skulden avser annat än byggnad.

Som utskottet anfört tidigare torde det inte kunna undvikas att övergången till en real beskattning kommer att innebära problem. Dessa bör enligt utskottets mening emellertid belysas närmare mot bakgrund av kommande erfarenheter av bestämmelserna. De skatteeffekter som organisationen påtalar utgör en naturlig följd av de nya principerna, och de åberopade omständigheterna utgör enligt utskottets uppfattning inte tillräckliga skäl för att nu delvis undanta fideikommissbolagen från vinstdelningsskatt.

Sveriges hotell- och restaurangförbund (SHR) har vänt sig mot att inflationsberäkningen för byggnader – i motsats till vad som föreslås för inventarier – konstruerats på ett sådant sätt att hotellnäringen kommer att drabbas av vinstdelningsskatt i samband med lånefinansierade nyinvesteringar på ett helt annat sätt än exempelvis industriföretag som investerar i inventarier. Vinstdelningssystemet medför enligt förbundet också andra snedvridande effekter som kan leda till att byggnader för hotelländamål i framtiden endast kan ägas av grupper som inte ingår i vinstdelningssystemet.

Enligt vad utskottet erfarit föranleds skillnaderna i beräkningssättet för inflationsavdraget mellan å ena sidan byggnader och å andra sidan inventarier m. m. av främst tekniska skäl. Avsikten är emellertid att resultatet på

sikt skall bli likvärdigt. Enligt utskottets uppfattning är det för tidigt att nu bedöma hur reglerna i detalj kommer att slå för olika branscher och hur de kommer att påverka konkurrenssituationer mellan olika företag. Som framhålls i propositionen är det naturligt att hithörande problem tas upp till förnyad prövning efter någon tids erfaranhet av reglerna.

Representanter för PK-banken har i skrivelse till och vid uppvaktning inför utskottet framhållit att den konstruktion för fribeloppet som valts i propositionen medför att PK-banken i förhållande till övriga banker kommer i en ogynnsam situation. Man fäster därvid uppmärksamheten på den speciella samarbetsform som råder mellan PK-banken och den från vinstdelningssystemet undantagna postbanken och som innebär att PK-banken via en kostnadsersättning betalar för de banktjänster postverket utför. Av denna ersättning avser mellan 330 och 350 milj. kr. gottgörelse för direkta lönekostnader, som PK- banken inte kan ta med i det underlag på vilket det lönebaserade fribeloppet beräknas.

Utskottet kan ha viss förståelse för de av PK-banken framförda synpunkterna. Vinstdelningssystemet bör emellertid enligt utskottets mening med hänsyn till sin konstruktion gälla så generellt som möjligt. Det torde f. ö. finnas många andra fall där företag köper tjänster av utomstående – exempelvis underleverantörer – och där således belopp som i realiteten utgör lönekostnader inte kan inräknas i underlaget för fribeloppet. Utskottet vill emellertid inte bestrida att det av PK-banken påtalade förhållandet kan innebära en olägenhet. Enligt utskottets mening bör man dock avvakta de närmare erfarenheterna av bestämmelserna innan man inför en dispensregel av den art banken åsyftar.

På grund av det anförda anser skatteutskottet sig böra förorda att finansutskottet tillstyrker förslaget om vinstdelningsskatt och avstyrker de motionsyrkanden som innebär avslag på propositionen i denna del. Av vad utskottet tidigare anfört och av uttalanden under remissbehandlingen av vinstdelningsförslaget framgår att kritik i vissa hänseenden kan riktas mot vinstdelningsskatten. Vid en samlad bedömning kan emellertid – som också lagrådet framhåller – de påtalade olägenheterna inte anses vara av sådan styrka att man bör avstå från den reala vinstbeskattningen. Med hänsyn till att realbeskattning är en principiell nyhet i det svenska skattesystemet är det av naturliga skäl angeläget att regeringen uppmärksamt följer utvecklingen av de nya bestämmelserna och efter någon tids erfarenhet tar upp förslagets olika detaljer till förnyad prövning.

I två motioner som väckts med anledning av propositionen har ställts yrkanden som syftar till att underlätta personligt ägande av aktier. Sålunda begär Ulf Adelsohn m. fl. (m) i motion 204 ett tillkännagivande av riksdagen om skattefondssparandets betydelse i sådant hänseende. Samma motionärer föreslår också vissa konkreta åtgärder för att främja aktiesparande, nämligen borttagande av dubbelbeskattningen av aktieutdelningar, andra och enklare regler för beskattning av realisationsvinst samt stimulanser av aktiefondsspa-

rande och företagsanknutna vinstdelningssystem. Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) begär i motion 224 att skattereduktion för aktieutdelning återinförs, att dubbelbeskattningen av aktier slopas och att förmögenhetsskatten på arbetande kapital i mindre och medelstora företag avskaffas.

Utskottet har nyligen haft att ta ställning till likartade motionsyrkanden och vill i dessa frågor endast hänvisa till sitt yttrande 1983/84:1 y till finansutskottet om allemanssparandet och sitt betänkande 1982/83:55. Enligt utskottets uppfattning saknas skäl att i detta sammanhang ompröva dessa frågor. Utskottet anser således att finansutskottet bör avstyrka bifall till alla dessa yrkanden.

Enligt 11 § e) lagen (1979:609) om allmän investeringsfond skall sådan fond återföras till beskattning om företaget vid beskattningsårets utgång inte driver jordbruk eller rörelse. Utskottet anser att detta författningsrum bör ha samma lydelse som motsvarande bestämmelse i lagen (1982:1185) om inbetalning på särskilt investeringskonto. Denna fråga bör enligt utskottets mening regleras samtidigt med de nu aktuella ändringarna i lagen. Utskottet kommer därför att tillställa finansutskottet förslag till författningsändring.

Stockholm den 1 december 1983

På skatteutskottets vägnar
RUNE CARLSTEIN

Närvarande: Rune Carlstein (s), Knut Wachtmeister (m), Stig Josefson (c), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Olle Westberg (s), Hagar Normark (s), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c), Bo Forslund (s), Egon Jacobsson (s)* , Karl Björzén (m)* , Kjell Johansson (fp), Anita Johansson (s), Anna Lindh (s) och Erkki Tammenoksa (s).

* Ej närvarande vid justeringen.

Avvikande mening

Knut Wachtmeister, Stig Josefson (c), förste vice talmannen Ingegerd Troedsson (m), Bo Lundgren (m), Ingemar Hallenius (c), Karl Björzén (m) och Kjell Johansson (fp) anser att det avsnitt av utskottets yttrande som börjar på s. 2 med "Skatteutskottet anser" och slutar på s. 5 med "dessa yrkanden" bort ha följande lydelse:

Löntagarfondernas väsentligaste uppgift sägs i propositionen vara att skapa en fördelningspolitiskt acceptabel tillväxt- och stabiliseringspolitik. Genom vinstdelningen skall – menar man – fonderna bidra till att minska de fördelningspolitiska motsättningarna och därmed ge löntagarnas organisationer bättre förutsättningar att medverka till att bevara en hög lönsamhet i näringslivet. Fondernas inträde på aktiemarknaden kan enligt regeringens uppfattning motverka att en höjd efterfrågan på riskkapital verkar uppres-

sande på kapitalavkastningskravet, vilket skulle hämma företagens expansionsförmåga.

Enligt utskottets mening kommer fonderna inte att kunna tillgodose det avsedda syftet. Tvärtom talar sannolikheten för att effekterna kommer att bli rakt motsatta dem man säger sig vilja uppnå.

De utredningar vilkas förslag ligger till grund för propositionen har – och det påpekas f. ö. också av lagrådet – inte varit förutsättningslösa i den meningen att de sakkunniga haft att ta ställning till om ett löntagarfondssystem bör införas eller inte. Vinstdelningsgruppens arbete har remissbehandlats för sig och de båda andras – placeringsutredningens och fondgruppens – gemensamt. Det betyder att remissinstanserna inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst och samlat förslag till löntagarfonder. Detta förhållande – liksom den anmärkningsvärt korta remisstiden – har också starkt kritiserats vid remissbehandlingen.

Den principiella frågan huruvida ett löntagarfondssystem över huvud taget bör införas eller inte prövas av finansutskottet. Skatteutskottet anser sig därför böra begränsa sig till att granska den i propositionen föreslagna lösningen för att finansiera fondsystemet.

Vid en sådan granskning kan utskottet inledningsvis konstatera att regeringen valt en utomordentligt komplicerad modell för beräkning av vinstdelningsskatten. Den skall nämligen fastställas i tre olika steg, av vilka ett innebär att det nominella resultatet (dvs. resultatet efter avdrag för årets inkomstskatt och tillägg för påförd kommunalskatt, förlust- och stimulansavdrag samt avsättning till lagerreserv) skall räknas om till ett s. k. realt resultat. För att få fram detta måste man göra ett mot årets inflation svarande avdrag på bl. a. lager, byggnader, inventarier och monetära tillgångar samt ett tillägg för årets inflationseffekter på ingående skulder. Att en sådan beräkningsmetod i ett i övrigt nominellt system kommer att leda till ett orimligt merarbete för såväl berörda företag som taxeringsmyndigheter säger sig självt. Till saken hör också att beräkningen måste göras av en mängd företag uteslutande i syfte att styrka att vinstdelningsskatt inte skall erläggas. Det måste därför antas att konsultföretagen får svårigheter att hinna med alla de uppdrag som den nya lagstiftningen kan väntas medföra.

Förslaget till vinstdelningsskatt strider således enligt utskottets mening klart mot regeringens egna uttalanden om nödvändigheten av att bestämmelser och administrativa rutiner på bl. a. skatteområdet inte utvecklas i en från kontrollsynpunkt komplicerad riktning (jfr Dir 1982:27). Redan av formella skäl bör därför förslaget om vinstdelningsskatt avvisas.

Även från materiell synpunkt kan emellertid grava anmärkningar riktas mot vinstdelningssystemet. Vinstdelningsmodellen i kombination med en bibehållen företagsbeskattning innebär en progressiv beskattning av bolagsvinster. Det torde inte kunna bestridas att en sådan beskattning kommer att försämra företagens likviditet, minska deras investeringsvilja och ha en negativ inverkan på deras internationella konkurrensförmaga samtidigt som

statens och kommunernas skatteunderlag påverkas negativt. I sammanhanget bör erinras om att frågan om en progressiv bolagsskatt tidigare prövats bl. a. av företagsskatteberedningen men att tanken på en sådan skatt avvisats.

Vinstdelningsskatten är inte heller konkurrensneutral, och denna brist på neutralitet gäller såväl mellan företag som drivs i olika företagsformer som mellan olika företag inom en och samma företagsform. Skatten kommer särskilt hårt att drabba företag med goda utvecklingsmöjligheter och låg kapitalbildning. Den kommer också att ha olika effekter beroende på vilka slag av tillgångar som dominerar i ett företag. Företag med ett stort inslag av byggnader och markanläggningar i balansräkningen kommer – särskilt i samband med investeringar – att drabbas hårt jämfört med företag med stora inventarietillgångar. Ett belopp motsvarande inflationen på nominella skulder kommer nämligen att betraktas som intäkt samtidigt som avskrivningen på byggnadsinvesteringarna blir obetydlig. Även om företaget inte visar någon nominell vinst kan det således bli skyldigt betala vinstdelningsskatt.

Andra påtagliga brister är att vinstdelningssystemet inte medger vare sig att företagen utjämnar förluster mellan olika år eller att de lämnar koncernbidrag i särskild ordning. En annan svaghet är att frågan vilka företag som skall omfattas av vinstdelningssystemet uppenbarligen inte utretts tillfredsställande. Detta bestyrks f. ö. av vad som framkommit vid uppvaktning inför utskottet av representanter för investmentbolagen.

I den proposition med förslag till lag om skärpt realisationsvinstskatt och omsättningsskatt på aktier som nyligen behandlats av riksdagen understryker finansministern att en god kursutveckling på börsen underlättar företagens försörjning med riskkapital och därför är av allmänt intresse. Han understryker också att ett brett intresse för aktiesparande är från allmänna utgångspunkter positivt och bör uppmuntras.

Riksdagen har genom flera beslut som på regeringens initiativ tagits under senare tid allvarligt försämrat möjligheterna för enskilt sparande i aktier. Mot den bakgrunden finner utskottet det mycket anmärkningsvärt att man nu lägger ett förslag som kommer att ytterligare avsevärt minska intresset för aktiesparande och därmed försämra företagens möjligheter att erhålla riskvilligt kapital.

På grund av det anförda och vad som i övrigt framkommit vid uppvaktningar inför utskottet anser utskottet sig böra förorda att förslaget om vinstdelningsskatt avvisas också av materiella skäl.

Om finansutskottets majoritet skulle finna att ett system med löntagarfonder bör införas måste enligt skatteutskottets mening finansutskottet mot bakgrund av vad tidigare anförts under alla förhållanden välja en annan finansieringskälla än vinstdelningsskatten.

Av skatteutskottets tidigare uttalanden framgår att utskottet anser det angeläget att man på olika sätt underlättar företagandets villkor. De förslag

till åtgärder i sådant syfte som läggs i partimotionerna från m och fp är enligt utskottets mening värda beaktande. Utskottet anser därför att finansutskottet bör tillstyrka de i motionerna framförda förslagen om återinförande av skattefondssparandet och av skattereduktion för aktieutdelning samt om stimulanser till företagsanknutna vinstdelningssystem. Skatteutskottet anser också att förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet i små och medelstora företag bör tas bort. Det sistnämnda får anses så mycket mer angeläget som förmögenhetsskatten avsevärt skärpts fr. o. m. 1984 års taxering. Den i folkpartimotionen aktualiserade frågan om dubbelbeskattning av aktier är värd att närmare pröva. Skatteutskottet föreslår därför att finansutskottet tillstyrker en utredning av frågan.

Bilaga 3

Lagutskottets yttrande
1983/84: 1 y
om löntagarfonder (prop. 1983/84: 50)

Till finansutskottet

Finansutskottet har beslutat bereda lagutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte de motioner som kan komma att väckas med anledning av propositionen, i de delar som rör lagutskottets beredningsområde.

I propositionen läggs fram förslag till lagstiftning om införande av s. k. löntagarfonder. Förslagen innebär att fem nya fondstyrelser, benämnda löntagarfondstyrelser, inrättas för att förvalta en närmare angiven del av allmänna pensionsfondens medel. De förvaltade medlen skall placeras på aktiemarknaden eller som riskkapital i ekonomiska föreningar. För placering i aktier gäller viss begränsning. Det åligger löntagarfondstyrelserna att årligen till de pensionsutbetalande fondstyrelserna, dvs. till första–tredje fondstyrelsen, överföra avkastning på det förvaltade kapitalet. Löntagarfondstyrelsen tillsätts av regeringen. Av styrelsens nio ledamöter skall minst fem ledamöter företräda löntagarintressen. Även på annat sätt är löntagarnas inflytande tillgodosett. Sålunda skall på begäran av lokala fackliga organisationer vid ett företag vari en löntagarfondstyrelse har aktier styrelsen överlåta till företrädare för organisationerna att utöva hälften av rösträtten för styrelsens aktier i bolaget. Rösträtten för aktier som inte på angivet sätt överförts till lokal facklig organisation får löntagarfondstyrelserna i likhet med vad som f. n. gäller för fjärde fondstyrelsen överlåta åt en facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1983/84: 164, 189–191 och 204–224.

Lagutskottet får anföra följande.

Lagutskottet begränsar sitt yttrande till sådana frågor som rör aktiebolagslagen (1975: 1385) och dess tillämpning. I propositionen läggs fram ett förslag (10) till ändring i aktiebolagslagen föranlett av att löntagarfondstyrelserna och fackliga organisationer kan komma att utöva rösträtt vid bolagsstämma. Ändringarna innebär att i 9 kap. 2 § fastslås att om flera fondstyrelser förvaltar aktier i samma bolag så får varje fondstyrelse för sig utöva rösträtten för de aktier som styrelsen förvaltar. Vidare föreslås att en fondstyrelse får för högst ett år i sänder överlåta åt en eller flera fackliga organisationer med medlemmar anställda hos ett bolag vars aktier styrelsen förvaltar att var för sig utöva rösträtt för aktierna. Slutligen föreslås ett tillägg i 9 kap. 3 § som innebär att vid tillämpningen av regeln om röstmaxi-

mum på bolagsstämma varje fondstyrelse skall anses som en aktieägare för sig. Den i samma paragraf intagna jävsregeln omfattas dock inte av tillägget, vilket medför att, om en fondstyrelse är jävig, rösträtt inte heller får utövas för övriga fondstyrelsers aktier.

I motion 1983/84: 190 av Nic Grönvall (m), vari yrkas avslag på propositionen i dess helhet, anförs som skäl för avslagsyrkandet, såvitt nu är av intresse, att lagrådet påpekat att löntagarfondstyrelserna erhållit en ur svensk rättsordning säregen ställning. Enligt motionären synes lagrådet mena att löntagarfondstyrelserna skall anses såsom "ställföreträdande ägare för allmänna pensionsfonden". Motionären framhåller, att något rättsligt begrepp motsvarande "ställföreträdande ägare" inte finns i svensk rätt och anser att frågan om att tillföra rättsordningen detta begrepp ej beretts i vederbörlig ordning.

Lagutskottet vill med anledning av motionen till en början peka på att lagrådet inte uttryckligen anfört att löntagarfondstyrelserna erhåller någon ur svensk rättsordning säregen ställning och att styrelserna skall anses som ställföreträdande ägare för allmänna pensionsfonden. I lagrådets yttrande framhålls att den rättsliga utgångspunkten för ändringarna i aktiebolagslagen är att allmänna pensionsfonden är ägare till samtliga aktier som fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna förvaltar men att varje fondstyrelse beträffande sina aktier är att anse som ställföreträdare för allmänna pensionsfonden. Lagrådet konstaterar vidare att varje fondstyrelse torde själv uppbära utdelningar – och blir registrerad i VPC – för sina aktier, något som är tekniskt nödvändigt med hänsyn till att varje fondstyrelse själv skall förvalta, förränta och redovisa de medel styrelsen tilldelats. Enligt lagrådet innebär förslaget vidare att varje fondstyrelse för sig skall utöva den med de förvaltade aktierna förenade rösträtten. Också eljest när aktiebolagslagen talar om aktieägare torde enligt lagrådet böra förstås inte allmänna pensionsfonden utan den fondstyrelse som förvaltar aktuella aktier. Mot konstruktionen att varje fondstyrelse skall i aktiebolagslagens mening behandlas som ägare till de aktier som styrelsen förvaltar har lagrådet ej någon erinran.

Sammanfattningsvis innebär således den föreslagna ordningen att allmänna pensionsfonden blir ägare till de aktier som löntagarfondstyrelserna förvärvat, att styrelserna är att anse som legala ställföreträdare för allmänna pensionsfonden och att varje styrelse har att i denna egenskap självständigt utöva de funktioner som enligt aktiebolagslagen följer med äganderätten till de aktier som styrelsen förvaltar. Enligt utskottets mening finns inget att invända mot den föreslagna ordningen. Utskottet vill tillägga att förslaget inte innebär någon nyhet eftersom fjärde fondstyrelsen på samma sätt som enligt förslaget är ställföreträdare för allmänna pensionsfonden och med de befogenheter som enligt aktiebolagslagen följer med äganderätten till aktierna.

Det bör nämnas att det förhållandet att rösträtten för aktier i vissa fall

skall överföras till fackliga organisationer kan synas strida mot den inom svensk aktiebolagsrätt sedan länge gällande s. k. odelbarhetsprincipen och därmed utgöra en väsentlig nyhet. Odelbarhetsprincipen innebär att de med en aktie förenade rättigheterna inte kan på ett definitivt sätt skiljas från varandra. Den rösträtt som tillkommer en aktie får således inte överlåtas separat. Däremot föreligger, som utskottet återkommer till i det följande, inget hinder att en aktie har ett sämre röstvärde än en annan aktie.

Som framgår av lagrådets yttrande har fjärde fondstyrelsen redan i betydande utsträckning genom fullmakt överlåtit rösträtten för sina aktier till fackliga organisationer. Härvid har styrelsen inte ansett sig böra ge instruktioner för hur organisationerna skall rösta. Även om styrelsen formellt sett endast bemyndigat organisationerna att utöva rösträtten har styrelsen således genom att ge organisationerna möjlighet att självständigt utöva rösträtten i realiteten överfört rösträtten till dessa. Den nu föreslagna ordningen innebär därför i och för sig ingen principiell nyhet. Som framhålls i specialmotiveringen (s. 121) kan det inte anses strida mot odelbarhetsprincipen att en fondstyrelse överlåter rösträtten för en aktiepost till facklig organisation. Bestämmelserna innebär endast ett sätt att inom löntagarkollektivet för högst ett år åt gången fördela det med aktieposten förenade ägarinflytandet.

Inte heller i detta avseende föreligger således enligt utskottets mening någon anledning till erinran mot förslaget till ändring i aktiebolagslagen. Utskottet, som konstaterar att lagrådets anmärkningar mot lagrådsremissen i princip beaktats av regeringen, tillstyrker propositionen, såvitt nu är i fråga.

I motion 1983/84: 224 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) yrkas att riksdagen beslutar att avskaffa den *graderade rösträtten* för nya börsaktier enligt vad som anförts i motionen (yrkande 5). Motionärerna framhåller att den faktiska maktkoncentrationen i vissa fall kan vara större än ägandekoncentrationen, beroende på systemet med A- och B-aktier med olika röstvärde på bolagsstämman. Ett relativt litet aktieinnehav och följaktligen liten kapitalinsats kan genom den graderade rösträtten ges ett oproportionellt stort inflytande. Motionärerna framhåller att folkpartiet anser att den graderade rösträtten för nya aktier på A 1- och A 2-listorna på börsen bör tas bort. För familjeföretag som går in på OTC-listan finns det enligt folkpartiets uppfattning stort skäl att behålla gällande bestämmelser.

Enligt aktiebolagslagen gäller som huvudregel att varje aktie har en röst vid röstning på bolagsstämma. Från huvudregeln får avsteg göras genom bestämmelse i bolagsordning. Olika röstvärde för aktier i bolaget får dock inte bestämmas så att röstvärdet för någon aktie överstiger 10 gånger röstvärdet för annan aktie. Motsvarande regler fanns också i 1944 års aktiebolagslag. Däremot fanns i ännu äldre lagstiftning inte några regler om begränsning av röstvärdet. Bolag, vari finns äldre aktier med större differens i röstvärdet än 1: 10, får enligt övergångsbestämmelserna till aktiebo-

lagslagen utge nya aktier med röstvärden som tillkommer redan utgivna aktier. En motsvarande bestämmelse fanns i promulgationslagen till 1944 års aktiebolagslag. Beträffande sådana äldre bolag är det inte ovanligt att det finns aktier med en röstvärdesdifferens på 1:1 000.

Bestämmelserna om röstvärdesdifferens måste ses mot bakgrund av de regler som sedan länge gällt beträffande utlännings förvärv av aktier i svenskt aktiebolag och fast egendom i Sverige. Dessa regler har nyligen setts över. Översynsarbetet har resulterat i två nya lagar, som trätt i kraft den 1 januari 1983, nämligen lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m. m. och lagen (1982:618) om utländska förvärv av fast egendom m. m. Enligt den förstnämnda lagen får vissa rättssubjekt, s. k. kontrollsubjekt, inte utan särskilt tillstånd förvärva så många aktier i svenskt aktiebolag att genom förvärvet förvärvarens andel av aktiekapitalet eller av röstetalet för samtliga aktier i bolaget överstiger vissa gränsvärden. I lagen om utländska förvärv av fast egendom m. m. stadgas förbud för kontrollsubjekten att utan tillstånd förvärva fast egendom m. m. Kontrollsubjekten, som i båda lagarna är desamma, överensstämmer i huvudsak med dem som omfattades av den äldre lagstiftningen. Kontrollsubjekt är inte bara utländska medborgare och andra utländska rättssubjekt utan också vissa svenska juridiska personer, bl. a. aktiebolag som saknar s. k. utlänningsförbehåll i bolagsordningen. Utlänningsförbehåll skall gå ut på att utländska rättssubjekt eller tillståndspliktiga svenska rättssubjekt genom teckning eller överlåtelse får förvärva bara en mindre del av bolagets aktier, nämligen vid varje tidpunkt mindre än 20% av röstetalet för bolagets samtliga aktier och mindre än 40% av bolagets hela aktiekapital. Aktier som får förvärvas av utländska rättssubjekt brukar kallas fria aktier och andra aktier bundna aktier.

Frågan om den graderade rösträtten har prövats av lagutskottet vid ett flertal tillfällen (se LU 1975/76: 14, 1976/77: 29, 1977/78: 20, 1979/80: 2 samt 1982/83: 16 och 36). Senast utskottet behandlade frågan (april 1983) förklarade sig utskottet i och för sig dela de då aktuella motionärernas uppfattning att huvudprincipen borde vara att varje aktie skall ha en röst. Utskottet hänvisade till att reglerna om tillstånd till förvärv av aktier i svenska företag och av fast egendom emellertid bygger på att det finns aktier med olika röstvärden. Eftersom frågan om sambandet mellan bestämmelserna i aktiebolagslagen och reglerna om tillståndspliktiga förvärv nyligen hade prövats avstyrkte utskottet bifall till motionen. Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Utskottet har alltjämt den uppfattningen att huvudprincipen bör vara att varje aktie skall ha en röst. Sedan utskottet senast prövade frågan har finansutskottet den 18 oktober 1983 i ett av riksdagen godkänt betänkande (FiU 1983/84: 1) hemställt att riksdagen med anledning av en motion som sin mening ger regeringen till känna att ett bättre täckande skydd bör skapas mot utländskt inflytande i svenska företag. Det bör enligt finansut-

skottet utredas om det kan ske genom en utvidgning av 1982 års lag om utländska förvärv av svenska företag m. m. Vidare har finansminister Kjell-Olof Feldt i ett interpellationssvar den 24 oktober 1983 (snabbprotokoll 1983/84: 14) upplyst att man inom regeringskansliet diskuterar en mjuk övergång från det nuvarande systemet till en ordning där röstvärdesdifferentieringen successivt minskar i bolagen och att det är enligt den inriktningen som frågan nu prövas.

Som framgår av det anförda är frågan om avskaffande av den graderade rösträtten redan föremål för prövning. Någon åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 224 är därför inte påkallad.

Stockholm den 1 december 1983

På lagutskottets vägnar
PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s)*, Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m)*, Arne Andersson i Gamleby (s), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Nic Grönvall (m), Sigvard Persson (c)*, Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s), Berit Löfstedt (s) och Sten Andersson i Malmö (m).

* Ej närvarande vid yttrandets justering.

Avvikande mening

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Nic Grönvall (m), Sigvard Persson (c) och Sten Andersson i Malmö (m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 2 med "I motion" och slutar på s. 3 med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Lagutskottet vill till en början anmärka att propositionen betecknats som en proposition om löntagarfonder men det oaktat inte innehåller något förslag om särskilda löntagarfonder. Som lagrådet påpekat förekommer ordet löntagarfond över huvud taget inte i lagförslagen. De medel som flyter in genom vinstdelningsskatt och tilläggspensionsavgifter tillfaller allmänna pensionsfonden. För att förvalta dessa medel föreslås inrättandet av fem fondstyrelser, som med hänsyn till att de har en sammansättning som domineras av personer som företräder löntagarintressen benämns löntagarfondstyrelser. Ordet löntagarfondstyrelse är då sammansatt av leden "löntagar"- och "fondstyrelse".

Utskottet är av principiella skäl emot införandet av det föreslagna fondsystemet. Enligt utskottets mening finns inte heller några viktiga sakskäl som talar för att den föreslagna ordningen bör genomföras. Med hänsyn

härtill saknas anledning att nu företa några ändringar i aktiebolagslagen. Utskottet avstyrker således förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen.

Enligt utskottets mening finns skäl att – även om lagförslaget avstyrks – något beröra den rättsliga uppbyggnaden av fondsystemet. Varje löntagarfondstyrelse skall tilldelas medel vilka i princip skall placeras i aktier i svenska aktiebolag och som riskkapital i svenska ekonomiska föreningar. Ägare till aktierna blir allmänna pensionsfonden. Varje fondstyrelse blir beträffande de aktier som styrelsen förvaltar att anse som ställföreträdare för allmänna pensionsfonden. Varje fondstyrelse blir registrerad hos VPC för sina förvaltade aktier och har att utöva de funktioner som enligt aktiebolagslagen tillkommer aktieägare, bl.a. när det gäller rösträtten på bolagsstämma. Den nu beskrivna konstruktionen innebär inte någon principiell nyhet, eftersom fjärde fondstyrelsen redan i dag är ställföreträdare för allmänna pensionsfonden med de befogenheter som enligt aktiebolagslagen följer med äganderätten till de förvaltade aktierna.

I ett principiellt viktigt avseende finns emellertid en avgörande skillnad mellan fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna, nämligen när det gäller förfogande över rösträtten på bolagsstämma. Såväl fjärde fondstyrelsen som löntagarfondstyrelserna äger överlåta rösträtten för de av styrelserna förvaltade aktierna till en eller flera fackliga organisationer. I fråga om löntagarfondstyrelserna föreskrivs därutöver i 38 § förslaget till reglemente för allmänna pensionsfonden att löntagarfondstyrelsen *skall* på begäran av lokal facklig organisation vid ett bolag i vilket fondstyrelsen förvärvat aktier överlåta åt organisationen att utöva rösträtt för hälften av aktiernas röstetal. Överlåtelsen skall ske för ett år i sänder och är i princip oåterkallelig.

Den föreslagna ordningen innebär således att statliga medel ställs till löntagarfondstyrelsernas förfogande för inköp av aktier, att styrelserna skall förvalta förvärvade aktier men att styrelserna kan till förmån för en viss grupp medborgare tvångsvis berövas rätten att utöva den till aktierna knutna rösträtten. Enligt utskottets mening ter sig en sådan ordning märklig. Huruvida den kan anses stå i överensstämmelse med gällande grundlag ankommer dock inte på lagutskottet att pröva.

Överförandet av rösträtten till de fackliga organisationerna har emellertid ytterligare en viktig aspekt. Inom svensk aktiebolagsrätt gäller sedan länge den s.k. odelbarhetsprincipen. Den innebär att de med en aktie förenade rättigheterna inte kan på ett definitivt sätt skiljas från varandra. Den rösträtt som tillkommer aktien kan således inte överlåtas separat.

Som framgår av lagrådets yttrande har fjärde fondstyrelsen redan i betydande utsträckning genom fullmakt överlåtit rösträtten för sina aktier till fackliga organisationer. Hittills har styrelsen inte ansett sig böra ge instruktioner för hur organisationerna skall rösta. I propositionen fastslås nu uttryckligen i lagtexten att utövandet av rösträtten får överlåtas på de fackliga organisationerna. Nyheten i förslaget är att sådan överlåtelse i

vissa fall skall ske *tvångsvis*. I propositionen hävdas (s. 121) att det inte kan anses strida mot odelbarhetsprincipen att en fondstyrelse för över hälften av rösträtten för en aktiepost till en facklig organisation, eftersom bestämmelserna endast innebär ett sätt att för högst ett år åt gången fördela det med aktieposten förenade ägarinflytandet inom löntagarkollektivet.

Enligt utskottets mening ter sig detta uttalande i hög grad anmärkningsvärt. Uppenbarligen kan det inte tolkas på annat sätt än att regeringen har den uppfattningen att *såväl löntagarfondstyrelserna som de lokala fackliga organisationerna är delar av löntagarkollektivet*. Denna regeringens uppfattning rimmar dåligt med den beskrivning som på andra ställen ges i propositionen av innebörden av fondsystemet.

Utskottet vill framhålla att bestämmelserna innebär att rösträtten för aktierna förs över från en juridisk person till annan utan att aktierna som sådana överlåts. Även med den i propositionen hävdade samhörigheten mellan löntagarfondstyrelserna och de lokala fackliga organisationerna strider enligt utskottets mening överlåtelseskyldigheten mot odelbarhetsprincipen. Som jämförelse kan nämnas att om ett aktiebolag, som har aktier i ett annat bolag, överlåter rösträtten för dessa aktier till ett dotterbolag så kan rimligen inte hävdas att det endast är fråga om ett sätt att fördela det med aktierna förenade ägarinflytandet inom koncernen, och därför ej stridande mot odelbarhetsprincipen.

Utskottet konstaterar således att den i propositionen föreslagna ordningen står i strid mot gällande aktiebolagsrättsliga principer. Även i andra hänseenden kan kritik riktas mot de föreslagna reglerna.

Som utskottet redan antytt ger förslaget de fackliga organisationerna ett betydande inflytande. Det bör tilläggas att löntagarfondstyrelserna har behörighet att till fackliga organisationer överföra rösträtten även för de aktier som *inte* omfattas av 38 § i pensionsreglementet. Samma behörighet har fjärde fondstyrelsen. Det sagda innebär att de fackliga organisationerna kan få ett betydligt större inflytande än vad som framgår av uttalandena i den allmänna motiveringen i propositionen. Sett mot denna bakgrund ter sig de föreslagna ändringarna i 9 kap. 3 § aktiebolagslagen i hög grad tveksamma.

Enligt 9 kap. 3 § får vid en bolagsstämma ingen rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna. Syftet med bestämmelsen är att skydda mindre aktieägare. I propositionen föreslås, som utskottet ovan redovisat, att vid tillämpningen av röstkvotsregeln så skall varje fondstyrelse anses som en aktieägare för sig. Även om lagändringarna – som lagrådet anför – är en naturlig konsekvens av fondstyrelsernas självständiga ställning kan inte bortses från att löntagarfondstyrelserna, fjärde fondstyrelsen och de lokala fackliga organisationerna, om de agerar gemensamt, får ett avgörande inflytande på stämman. Undantaget från röstkvotsregeln öppnar således möjlighet för en betydande facklig maktkoncentration.

Slutligen vill utskottet peka på att lagförslagen innehåller i vissa fall otydligheter som kan medföra problem. Som exempel kan nämnas andra stycket i 38 § i pensionsfondsreglementet. I lagrummet uppställs regler för hur rösträtten skall fördelas om flera fackliga organisationer begär att få utöva rösträtten. Bestämmelsen synes utgå från att sådan begäran framställs i ett sammanhang. Däremot berörs inte med ett ord i motiveringen hur bestämmelsen skall tolkas om först en organisation begär att få hälften av rösträtten överförd till organisationen och sedan någon dag efter fondstyrelsens beslut om överlåtelse en annan facklig organisation begär detsamma. Enligt utskottets mening kan bestämmelsen inte tolkas på annat sätt än att den sistnämnda organisationen får vänta ett år innan den kan få del i rösträtten. För undvikande av framtida konflikter mellan löntagarorganisationerna borde i motiveringen ha angivits hur en fondstyrelse bör agera när en begäran om överlåtelse av rösträtten inkommer.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att de föreslagna ändringarna i vissa fall strider klart mot tidigare tillämpade aktiebolagsrättsliga principer och i andra fall ter sig tveksamma eller är otydliga och svårtillämpade. Mot denna bakgrund måste riktas allvarliga erinringar mot att den rättsliga uppbyggnaden av fondsystemet inte blivit föremål för mera ingående utredningar och överväganden. Än mer förkastligt ter sig den korta tid som remissinstanserna och lagrådet haft till sitt förfogande för granskning av förslaget.

Bilaga 4

Socialförsäkringsutskottets yttrande 1983/84: 3 y

över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner

Till finansutskottet

Genom beslut den 15 november 1983 har finansutskottet berett socialförsäkringsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte eventuella motioner väckta med anledning av propositionen i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Socialförsäkringsutskottet begränsar sitt yttrande till de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1962: 381) om allmän försäkring och lag om ändring i lagen (1979: 648) om procentsatser för uttag av avgift under åren 1980–1984 till försäkringen för allmän tilläggspension. Utskottet yttrar sig dessutom över de med anledning av propositionen väckta motionerna 1983/84: 189 av Ivar Franzén (c) och Rolf Andersson (c), 1983/84: 191 av Sven-Erik Nordin (c) och Martin Olsson (c), 1983/84: 204 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) (yrkandena 1 och 9), 1983/84: 205 av Gösta Andersson (c) och Agne Hansson (c), 1983/84: 206 av Kerstin Andersson (c) och Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), 1983/84: 207 av Gunnar Björk i Gävle (c) och Gunnel Jonäng (c), 1983/84: 208 av Gunhild Bolander (c), 1983/84: 209 av Karl Boo m. fl. (c), 1983/84: 210 av Lennart Brunander (c) och Inger Josefsson (c), 1983/84: 211 av Claes Elmstedt (c), 1983/84: 212 av Arne Fransson m. fl. (c), 1983/84: 213 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), 1983/84: 215 av Rune Gustavsson (c) och Stina Gustavsson (c), 1983/84: 216 av Kerstin Göthberg (c), 1983/84: 217 av Ingemar Hallenius m. fl. (c), 1983/84: 220 av Tage Sundkvist (c) och Larz Johansson (c), 1983/84: 221 av Anders Svärd (c) och Britta Hammarbacken (c), 1983/84: 222 av Ulla Tillander m. fl. (c) och 1983/84: 224 av Jan-Erik Wikström m. fl (fp) (yrkande 1).

Socialförsäkringsutskottet får anföra följande.

I propositionen föreslås att fem nya fondstyrelser, benämnda löntagarfondstyrelser, inrättas inom ramen för allmänna pensionsfonden. Motiven för att knyta löntagarfonderna till ATP-systemet är dels att fonderna därigenom utnyttjar en befintlig organisation som är beprövad och väl etablerad, dels att det innebär en finansiell förstärkning av ATP-systemet genom att alla de medel som förvaltas av löntagarfonderna i sin slutliga användning helt kommer att användas för pensionsutbetalningar. Löntagarfondstyrelserna skall tillföras medel – förutom genom vinstdelning – genom en särskild del av tilläggspensionsavgiften. Skälet härför är att även löntagarna – genom motsvarande avräkning i löneförhandlingarna – skall bidra till en ökad kapitalbildning. Av tilläggspensionsavgiften skall 0,2 procent-

enheter tillföras löntagarfondstyrelserna, och till följd härav föreslås en motsvarande höjning av tilläggspensionsavgiften fr. o m. år 1984. Vidare skall löntagarfondstyrelserna varje år överföra avkastning på det förvaltade kapitalet till de pensionsutbetalande fondstyrelserna. Avkastningen skall motsvara 3% av nuvärdet av de medel som styrelserna förvaltar. Detta innebär att försäkringen för tilläggspension i fortsättningen förutom genom tilläggspensionsavgifter också finansieras av vinstskatt och vinstdelningsskatt.

Motionärerna i motion 204 av Ulf Adelsohn, m. fl. begär i yrkande 1 att riksdagen avslår propositionen. I motionen anförs att löntagarfondsförslaget kommer att försämra avgiftsunderlaget i långt större utsträckning än som svarar mot den avkastning på 3% som skall överföras till ATP-systemet, och totaleffekten blir därför en urholkning av ATP-systemet, inte en förstärkning. Motionärerna begär i yrkande 9 ett tillkännagivande om effekterna av löntagarfonder på ATP-systemet i enlighet med det anförda. Även i motionerna 213 av Thorbjörn Fälldin m. fl. och 224 av Jan-Erik Wikström m. fl. yrkas avslag på propositionen. I motion 213 anförs att löntagarfonderna inte kommer att innebära någon reell förstärkning av ATP-systemet eftersom det föreslagna avkastningskravet på 3% endast kommer att tillföra ATP 5 miljarder kronor fram till 1990 medan pensionsutbetalningarna under samma tid uppgår till nästan 400 miljarder kronor. Motionärerna i motion 224 avvisar också motivet att löntagarfondsförslaget stöder ATP-systemet. Enligt motionärerna är löntagarfondernas tillskott till ATP-systemet redan från början marginellt och minskar dessutom på sikt, och det är vidare tveksamt om löntagarfondernas avkastning verkligen blir 3% realt. I motionerna 189, 191, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 216, 217, 220, 221 och 222, som alla väckts av enskilda centerledamöter, yrkas avslag på propositionen. I samtliga motioner redovisas löntagarfondsförslagets ekonomiska konsekvenser för olika regioner såsom ökade ATP-avgifter och till följd härav minskade skatteintäkter för kommuner och landsting.

Enligt utskottets mening innebär den i propositionen föreslagna konstruktionen med inrättande av löntagarfondstyrelser inom allmänna pensionsfonden en förstärkning av ATP-systemet. Såsom framhållits i propositionen kommer därmed alla medel som tillförs AP-fonden att i sin slutliga användning kunna nyttjas för pensionsutbetalningar. Utskottet, som således inte har någon erinran mot propositionens förslag om inrättande av löntagarfondstyrelser, tillstyrker förslaget om en höjning av tilläggspensionsavgiften med 0,2 procentenheter fr. o m. år 1984. Utskottet tillstyrker vidare den föreslagna ändringen i lagen om allmän försäkring, som är en följd av den föreslagna avkastningsöverföringen till första–tredje fond-

styrelserna. Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till samtliga motioner.

Stockholm den 1 december 1983

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Nils Carlshamre (m), Doris Håvik (s), Börje Nilsson (s), Ralf Lindström (s), Lars-Åke Larsson (s), Gullan Lindblad (m), Elis Andersson (c), Ulla Johansson (s), Lena Öhrsvik (s), Siri Häggmark (m), Karin Israelsson (c), Margó Ingvardsson (vpk), Barbro Nilsson i Visby (m) och Gunhild Bolander (c).

Avvikande meningar

1. Nils Carlshamre (m), Gullan Lindblad (m), Elis Andersson (c), Siri Häggmark (m), Karin Israelsson (c), Barbro Nilsson i Visby (m) och Gunhild Bolander (c) anser

att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 2 med "Enligt utskottets" och slutar på s. 3 med "samtliga motioner" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill inledningsvis erinra om att ATP-systemet är ett fördelningssystem, vilket innebär att varje års pensionsutbetalningar i princip skall täckas av samma års avgifter. Pensionerna är således inte beroende av avkastningen från AP-fonden. Avgörande är i stället den allmänna produktionsutvecklingen i landet och därmed avgiftsunderlagets utveckling. Utskottet anser att den i propositionen föreslagna avkastningen från löntagarfondstyrelserna till ATP-systemet med 3 % realt endast innebär ett obetydligt tillskott. Det kan vidare, enligt utskottets mening, befaras att löntagarfondsförslaget kommer att försämra avgiftsunderlaget i långt större utsträckning än som svarar mot nämnda avkastning. Enligt utskottet blir därför totaleffekten av löntagarfondsförslaget en urholkning av ATP-systemet, och inte som framhållits i propositionen en förstärkning. Utskottet vill dessutom framhålla de negativa ekonomiska konsekvenser som löntagarfondsförslaget får för olika kommuner genom ökade ATP-avgifter och till följd härav minskade skatteintäkter.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till propositionens förslag såvitt det berör utskottets ämnesområde och tillstyrker således bifall till samtliga motioner. Vad utskottet med bifall till motion 204 yrkande 9 anfört om effekterna av löntagarfondsförslaget på ATP-systemet bör ges regeringen till känna.

2. Margó Ingvardsson (vpk) anför

Vänsterpartiet kommunisterna har i en med anledning av proposition 1983/84: 50 väckt motion 1983/84: 223 föreslagit vissa förändringar i propositionens förslag om löntagarfonder. De i motionen föreslagna ändringarna berör dock inte de lagförslag i propositionen, som socialförsäkringsutskottet har att yttra sig över. Jag vill dock framhålla att enligt vänsterpartiet kommunisternas mening bör den i propositionen föreslagna höjningen av tilläggspensionsavgiften med 0,2 % inte avräknas i kommande löneförhandlingar. Partiet avvisar synen på fonderna som ett medel för att åstadkomma en återhållsam lönepolitik. Med det anförda tillstyrker jag propositionens förslag såvitt det berör utskottets ämnesområde och avstyrker bifall till samtliga motioner som utskottet har att yttra sig över.

Bilaga 5

Näringsutskottets yttrande 1983/84: 5 y

om löntagarfonder (prop. 1983/84: 50)

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner med anledning därav, i de delar som rör näringsutskottets beredningsområde.

Regeringens förslag i propositionen innebär sammanfattningsvis att ett belopp av storleksordningen 2–2,5 miljarder kronor per år skall under perioden 1984–1990 tillföras allmänna pensionsfonden – utöver de medel som enligt nuvarande regler skall ingå i denna – för att i lika delar förvaltas av fem särskilda styrelser, benämnda löntagarfondstyrelser, med uppgift att göra riskbärande placeringar i svenska aktiebolag och ekonomiska föreningar. De nytillkommande fondmedlen skall erhållas dels genom en nyinförd vinstdelningsskatt, dels genom en höjning av tilläggspensionsavgiften. Den lagstiftning som utgör en förutsättning för medelstillförseln faller inom skatteutskottets och socialförsäkringsutskottets beredningsområden, medan utformningen av förvaltningsreglerna – i huvudsak samlade i en formellt sett ny lag med reglemente för allmänna pensionsfonden – är ett ämne för näringsutskottet. I sitt yttrande kan näringsutskottet dock inte begränsa sig till frågor som gäller medelsanvändningen. Det föreslagna systemet utgör en helhet. Näringsutskottet finner det ofrånkomligt att, om än relativt summariskt, beröra även inkomstsidan, främst då den avsedda vinstdelningsskatten. Utskottet utgår således från den allmänna motivering varmed föredragande statsrådets framställning inleds.

Av de 25 motioner som har väckts med anledning av propositionen utmynnar 21 i enbart ett yrkande om avslag på propositionen. Till dem hör centerpartiets partimotion 1983/84: 213 och 16 motioner i vilka olika företrädare för detta parti kritiserar regeringens förslag från regionala utgångspunkter. I partimotionerna 1983/84: 204 från moderata samlingspartiet och 1983/84: 224 från folkpartiet finns utöver avslagsyrkande vissa kompletterande yrkanden, i båda om vissa andra åtgärder avsedda att förbättra tillgången på riskkapital, i den förra också om kritiska uttalanden av riksdagen om beräknade effekter av det system som föreslås i propositionen. Vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1983/84: 223 utmynnar i en rad krav på mera långtgående förändringar, baserade på "fonder som ett medel att bryta kapitalets maktkoncentration och utveckla demokratin". Näringsutskottet har inte tagit upp de tre motioner – 1983/84: 164 (m), 1983/84: 190 (m) och 1983/84: 219 (c, m, fp) – som helt ägnas åt vissa konstitutionella och rättsliga aspekter på ärendet. I övrigt omfattas alla motionerna, utan att mer än undantagsvis åberopas individuellt, av det

yttrande som näringsutskottet här lämnar. Näringsutskottet förutsätter att den nämnda gruppen av regionalt inriktade motioner mera grundligt granskas av arbetsmarknadsutskottet.

Näringsutskottet har deltagit i sammankomster vid vilka representanter för ett antal intresseorganisationer på finansutskottets inbjudan har framfört synpunkter på regeringens förslag. För egen del har näringsutskottet kallat företrädare för dels Svenska bankföreningen, dels Föreningen Auktoriserade revisorer till utfrågningar i samband med ärendets behandling. Från Sveriges aktiesparares riksförbund har näringsutskottet mottagit en skrivelse, ställd också till finansutskottet.

Propositionen

Det summariska referatet inledningsvis i detta yttrande vill näringsutskottet komplettera med följande översikt över förslag och motiveringar i propositionen.

En utgångspunkt för regeringen har varit att den svenska ekonomin befinner sig i kris. En otillfredsställande produktionsutveckling tar sig uttryck i underskott såväl i bytesbalansen som i statsbudgeten. Investeringarna inom näringslivet motsvarar inte vad som krävs för att obalansen skall hävas. Kapacitetsutnyttjandet i näringslivet är lågt, och detta förhållande medverkar till att investeringsverksamheten sviktar. Arbetslösheten har ökat, och inflationen är besvärande.

Förutom att kostnads- och lönsamhetsutvecklingen blir tillfredsställande måste, hävdas det, ytterligare två förutsättningar uppfyllas om en varaktig industriell tillväxt skall kunna säkerställas. Nödvändiga bördor och uppoffringar liksom positiva resultat måste fördelas rättvist mellan olika medborgargrupper. Ett stabilt utbud av riskvilligt investeringskapital måste åstadkommas, och detta kapital måste till sin huvuddel ha ett nationellt ursprung och placeras långsiktigt i de produktiva och utvecklingsbara delarna av det svenska näringslivet.

Fem motiv för det föreslagna fondsystemet anförs (prop. del A s. 49). Dessa överensstämmer väsentligen med dem som uttryckta i punktform nämns i presentationen (s. 43) av en rapport, Arbetarrörelsen och löntagarfonderna, vilken lades fram vid socialdemokraternas partikongress år 1981. Kortfattat angivna är de fem motiven dessa. (1) Löntagarfonderna kan, främst genom vinstdelningen, bidra till att motverka en av höga vinster föranledd kraftig löneglidning, som i sin tur leder till ökad inflation och försämrad tillväxt. (2) Fonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska motsättningarna. (3) Rådande motsättningar mellan kapital och arbete kan minskas till följd av att löntagarna genom fonderna får ett direkt ansvar för riskkapitalets allokering och användning samt ett ökat inflytande i företagen och del i framtida vinster. (4) Fondernas inträde på aktiemarknaden kan motverka att en höjd efterfrågan på riskkapital

pressar upp kapitalavkastningskravet med påföljd att företagens expansionsförmåga hämmas. (5) Anknytningen till allmänna pensionsfonden innebär en finansiell förstärkning av ATP-systemet till gagn för löntagarnas ekonomiska intressen.

Den föreslagna vinstdelningsskatten skall tas ut från aktiebolag, ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter. För varje företag skall i samband med den årliga inkomsttaxeringen fastställas ett underlag för denna beskattning. Genom ett avdrag på antingen 500 000 kr. eller 6 % av företagets lönesumma undantas mindre vinster från vinstutdelningen. Reglerna för beräkningen av underlaget innebär bl. a. att hänsyn tas till inflationen. Vinstdelningsskatten – avdragsgill vid nästa års inkomsttaxering – skall utgöra 20 % av underlaget.

Sett över en längre tid beräknas vinstdelningsskatten komma att inbringa 1,5–2 miljarder kronor per år. Ett ytterligare tillskott av medel skall erhållas genom att tilläggspensionsavgiften höjs med 0,2 procentenheter. Var och en av styrelserna skall få disponera 400 milj. kr. under kalenderåret 1984 och skall därefter t. o. m. år 1990 som årligt tillskott erhålla ett belopp motsvarande 20 000 basbelopp enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring. Detta medför – basbeloppet är i år 19 400 kr. – att löntagarfondstyrelserna tillsammans får en placeringskapacitet på 2–2,5 miljarder kronor per år. Överskjutande skatte- och avgiftsmedel skall förvaltas av första, andra och tredje fondstyrelserna.

I propositionens rubrik liksom i motiveringen för sitt förslag talar regeringen om löntagarfonder. Detta begrepp förekommer dock inte i lagförslagen. Genom benämningen löntagarfondstyrelse markeras, som lagrådet har konstaterat (s. 147), att personer som företräder löntagarintressen utgör en dominerande del av styrelsen. Ordet i fråga är att uppfatta som en sammansättning av "löntagare" och "fondstyrelse". Det som i praktiken kallas löntagarfond är formellt sett en delfond inom allmänna pensionsfonden.

Den föreslagna nya lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden ersätter det nuvarande reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning. De hittillsvarande bestämmelserna har delvis omarbetats, och därtill har lagts bestämmelser om löntagarfondstyrelserna och deras verksamhet. Dessa nytillkomna bestämmelser har därvid samordnats med dem som gäller den för tio år sedan inrättade fjärde fondstyrelsen, vars uppgift är att förvalta den del av allmänna pensionsfondens medel som hittills har satts av för riskbärande placeringar, huvudsakligen i aktier. Det belopp som fjärde fondstyrelsen successivt har fått att disponera utgör 1 850 milj. kr. De förvärvade värdepapperstillgångarna hade vid årsskiftet 1982/83 ett nuvärde av ca 3 650 milj. kr.

För fjärde fondstyrelsen infördes år 1982 en bestämmelse att fyra femtedelar av de förvaltade medlens avkastning skulle överföras till de övriga fondstyrelsernas förvaltning. Regeringen föreslår nu att det i stället skall

uppställas ett krav på 3 % real förräntning. Varje år skall, sedan det förvaltade kapitalet har uppräknats med hänsyn till inflationen, 3 % av detta överföras till första, andra och tredje fondstyrelserna med fördelning dem emellan i förhållande till deras tillskott till fjärde fondstyrelsen. Samma avkastningskrav ställs på löntagarfondstyrelserna. I deras fall skall den överförda avkastningen dock fördelas lika på de tre fondstyrelserna.

Fjärde fondstyrelsen får placera sina medel i aktier i svenska aktiebolag, med undantag av banker och försäkringsbolag, och dessutom i bolagens konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. En ytterligare placeringsmöjlighet föreslås nu tillkomma, nämligen förvärv av utländska aktier, dock högst intill 1 % av de förvaltade medlens värde. Denna möjlighet blir specifik för fjärde fondstyrelsen. Löntagarfondstyrelsernas placeringar skall ske i aktier i svenska aktiebolag – utan undantag av någon kategori – eller i konvertibla skuldebrev etc. utfärdade av sådana bolag. Dessutom skall för löntagarfondstyrelserna öppnas möjligheten att placera medel som riskkapital i ekonomiska föreningar.

I detta sammanhang kan noteras att finansministern (s. 53) aviserar ett förslag till riksdagen våren 1984 om en ordning varigenom en del av fondmedlen i särskild ordning skulle kanaliseras till småföretagssektorn. Avsikten är att ett belopp i storleksordningen 100 milj. kr. skulle avsättas till en särskild fond, knuten till Sveriges Investeringsbank AB. På olika sätt – t. ex. via investmentbolag eller i form av villkorslån och royaltylån – skulle dessa medel därefter komma småföretag till godo. Medelsramen skulle senare kunna vidgas.

Av aktierna i ett börsbolag får fjärde fondstyrelsen förvärva högst så många att den uppnår 10 % av röstetalet för bolagets aktier. En liknande begränsningsregel föreslås för löntagarfondstyrelserna. Andelen av röstetalet i ett bolag får för en sådan styrelse inte uppgå till 8 %. Motiveringen är att allmänna pensionsfondens samlade andel av röstetalet i ett bolag skall understiga 50 %, eftersom fondstyrelserna i annat fall skulle få "ett aktieinnehav som är så stort att de kan tvingas ta på sig ett företagaransvar".

För att kunna hålla en tillfredsställande betalningsberedskap och för att kunna förvalta fondmedlen ändamålsenligt får fjärde fondstyrelsen göra placeringar – i princip av kortfristig natur – hos riksbanken, annan bank eller postgirot. Denna regel föreslås nu bli ändrad så att fondstyrelsen får sätta in pengar även hos sparbanker och föreningsbanker. Dessutom skall vissa slags kortfristiga papper – statsskuldväxlar, skattkammarväxlar, bankcertifikat och förslagscertifikat – kunna utnyttjas som placeringsobjekt. Samma regler föreslås gälla för löntagarfondstyrelserna.

Vad som ger underlag för benämningen löntagarfondstyrelse är i första hand styrelsens sammansättning. Styrelsen bör, sägs det i propositionen, ses som ett organ för att bevaka löntagarnas intressen av en sund ekono-

misk utveckling, full sysselsättning och ett ökat inflytande genom medägande i företagen. En majoritet av ledamöterna skall därför ha förankring på löntagarsidan. I lagförslaget har denna princip omsatts i bestämmelsen att av nio styrelseledamöter minst fem och av fyra suppleanter minst två skall "företräda löntagarintressen". Styrelseledamöterna utses av regeringen. Något författningsreglerat förslagsförfarande, såsom för de övriga fondstyrelsernas del, har inte ansetts erforderligt. Det uttalas i propositionen att det är värdefullt om det i styrelserna också ingår personer med erfarenhet från näringsliv och kapitalmarknad men att någon regel härom inte bör uppställas. Krav på svenskt medborgarskap skall inte gälla för löntagarfondstyrelsernas ledamöter.

En annan regel säger att vid utseendet av ledamöter och suppleanter skall tillses att löntagarfondstyrelserna får en regional anknytning. Denna skall komma till uttryck i rekryteringen. Däremot innebär den inte, framhålls det, att styrelsens placeringar skall vara begränsade till eller särskilt inriktade på aktier i företag inom en viss region. En indelning med en region i norra Sverige, två i Mellansverige samt en i västra och en i södra Sverige skisseras. Någon formell eller strikt geografisk avgränsning av de fem regionerna är inte nödvändig, anser regeringen.

En ytterligare omständighet som ger underlag för beteckningen löntagarfondstyrelse är att det införs regler enligt vilka löntagarfondstyrelserna blir skyldiga att på begäran av lokala fackliga organisationer i viss utsträckning överlåta åt dem att utöva rösträtt för aktier som fondstyrelsen innehar. Det gäller då organisation eller organisationer vid ifrågavarande bolag eller dotterbolag till detta. Rösträttsöverlåtelsen skall omfatta hälften av innehavda aktiers röstetal. Särskilda regler finns för det fallet att mer än en organisation gör anspråk på att få överta rösträtt för vissa aktier. Överlåtelsen görs för ett år i sänder. Det nu angivna systemet är en vidareutveckling av det som gäller för fjärde fondstyrelsens del. Enligt en specialbestämmelse – 9 kap. 2 § – i aktiebolagslagen (1975: 1385) får fjärde fondstyrelsen, när den innehar aktier i visst aktiebolag, besluta om bemyndigande för ett eller flera ombud, som föreslagits av facklig organisation med medlemmar anställda hos bolaget, att utöva rösträtt för aktierna vid bolagsstämma. Denna bestämmelse i aktiebolagslagen föreslås f. ö. nu bli anpassad till situationen med flera aktieförvaltande styrelser i allmänna pensionsfonden.

Motioner

Innan näringsutskottet i det följande redovisar sitt ställningstagande i ärendet lämnar utskottet här en kortfattad redogörelse för argumentationen i de motioner som behandlas.

Partimotionerna 1983/84: 204 (m), 1983/84: 213 (c) och 1983/84: 224 (fp) upptas till sina huvuddelar av en kritisk genomgång av regeringens – i det

föregående refererade – motiv för det förslag som har lagts fram. (1) Uppfattningen att förslagets genomförande skulle bidra till att dämpa löneutvecklingen och bli till stöd för en solidarisk lönepolitik betecknas som orealistisk. Det finns, betonas det, inga vetenskapliga belägg för att extra vinstskatter skulle hålla tillbaka vare sig löneglidning – snarare skulle motsatsen bli fallet – eller centrala lönekrav. (2) Motionärerna frånkänner vidare löntagarfondssystemet dess uppgivna fördelningspolitiska effekt. Andelen aktier i hushållens samlade förmögenhet är ringa, framhåller de. Om löntagarfondstyrelser börjar köpa aktier av enskilda aktieägare leder detta till en ökad koncentration av aktieägandet i stället för den spridning som vore önskvärd. (3) När det gäller löntagarinflytandet hävdas att de fackliga organisationerna får en dubbelroll i sin bevakning av å ena sidan lokala önskemål om sysselsättning och anställningstrygghet, å andra sidan det avkastningskrav som måste styra löntagarfondstyrelsernas placeringar. Motionärerna ser också en fara i att en avsevärd makt kommer att koncentreras hos fackliga och politiska ledare utan erforderlig förankring i breda medlemsgrupper. Genom löntagarfondstyrelserna kan, hävdar de vidare, en rad stora företag på kort tid komma under facklig dominans; särskilt gäller detta om styrelserna agerar gemensamt. (4) Någon brist på riskkapital som behöver täckas existerar inte, menar motionärerna. De tillbakavisar påståendet att det skulle finnas lönsamma industriprojekt som omöjliggörs av att investeringsmedel saknas. Införandet av en vinstdelningsskatt skulle emellertid medföra att ekonomiska resurser dras bort från de lönsamma företagen och skulle därigenom få en negativ effekt på investeringsbenägenheten. (5) Löntagarfondstyrelsernas tillskott till pensionsutbetalningarna skulle bli ringa – mindre än 1 % av de totala utbetalningarna per år. Därtill kommer, framhålls det, att pensionernas storlek inte är beroende av avkastningen från allmänna pensionsfonden. Genom en negativ verkan på det svenska näringslivet i stort kan löntagarfondssystemet emellertid på längre sikt undergräva pensionsbetalningsförmågan, anför motionärerna.

I en av partimotionerna, 1983/84: 204 (m), ägnas också uppmärksamhet åt ett av dess upphovsmän noterat sjätte motiv för löntagarfonder, nämligen att fondernas existens skulle motverka spekulation. Härvid avvisas tanken att löntagarfonderna skulle påverka den s. k. transaktionsekonomin. Även de måste, säger motionärerna, köpa och sälja aktier med största möjliga vinst för att kunna uppnå den realavkastning som krävs.

Förslaget om kollektiva löntagarfonder står inte i överensstämmelse med de grundläggande förutsättningarna för en effektiv marknadsekonomi, uttalas det sammanfattningsvis i denna motion. Tvärtom skulle det resultera i en utveckling som leder bort från marknadsekonomin. Ägandet och kapitalförvaltningen i svenskt näringsliv skulle radikalt kollektiviseras och omstruktureras. Viljan och förmågan till investeringar, risktagande och nyetableringar skulle minska hos både små och stora företag. Denna pas-

sus torde åsyftas när motionärerna yrkar att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad de har anfört om löntagarfondernas effekter på näringslivets utveckling.

I övrigt pläderas i samma motion för olika åtgärder som kan främja ett spritt, personligt, frivilligt ägande av bl. a. aktier. Flera motionsyrkanden som närmast rör beskattningen anknyter till detta resonemang.

Även i centerpartiets partimotion 1983/84: 213 kompletteras kritiken mot löntagarfondsförslaget – dock utan något särskilt yrkande – med förslag om andra åtgärder. Bl. a. nämns förbättrade förutsättningar för kooperativt ägande, införande av företagsanknuten individuell vinstdelning och inrättande av privata investeringskontor.

Folkpartiet avslutar sin partimotion 1983/84: 224 med ett förslag till maktspridning. Åtgärder för att främja ett spritt aktieägande, uppmuntran av vinstandelssystem, skydd för småspararna på börsen, stimulans för sparandet och slopande av den graderade rösträtten när det gäller nya aktier hör till komponenterna i det program som läggs fram i motionen. Förutom den sista punkten gäller de yrkanden som framställs olika ändringar i skattelagstiftningen.

I motion 1983/84: 218 av Erik Hovhammar m. fl. (m, c, fp) avstyrks regeringens förslag på grundval av ett resonemang om väntade negativa verkningar på småföretagen om löntagarfondsförslaget genomförs. Genom löntagarfondstyrelserna kommer, säger motionärerna, delar av makten i de större företagen att koncentreras till företrädare för de fackliga organisationerna. Detta hotar att allvarligt rubba de mindre företagens möjligheter att konkurrera, anförs det, och hotar att avsevärt försvåra nyetableringen av småföretag. Dessa farhågor är grundade på motionärernas uppfattning att man inom stora delar av den fackliga rörelsen hyser en negativ inställning till fri företagsamhet. Krav på etableringskontroll och blockad mot enmansföretag som vägrar att teckna kollektivavtal nämns som belägg för detta.

De inledningsvis nämnda regionalt inriktade motionerna från centerpartihåll – 1983/84: 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222 – utmynnar alla i yrkande om avslag på propositionen. Motiveringen är av växlande omfattning. I många fall redovisas ett särskilt för ändamålet framtaget siffermaterial. Argumentationen är samstämmig. Genom vinstandelsskatten och höjningen av tilläggspensionsavgiften fråntas de berörda regionerna medel som skulle kunna användas för produktiva investeringar. Näringslivets struktur i dessa län gör det osannolikt att motsvarande medel skulle komma tillbaka gennom satsningar från löntagarfondstyrelsernas sida. Kommunernas skatteunderlag minskar också. Resultatet blir en ökad centralisering av företag och resurser till nackdel för de regioner som motionärerna representerar.

I vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1983/84:223 sägs inledningsvis att arbetarrörelsen borde verka för ett fondsystem som kan vara ett redskap för en samhällelig förändring, vägledd av jämlikhetens och demokratins idéer. Den hittillsvarande diskussionen om löntagarfonder har, konstateras det, lett till en viss idéförskjutning inom socialdemokratin. Den kapitalistiska maktkoncentrationen ifrågasätts nu på ett annat sätt än tidigare. Samtidigt finner motionärerna emellertid att socialdemokraterna har ändrat sitt ursprungliga fondförslag på sådant sätt att det inte längre skall framstå som lika utmanande för borgerligheten. Tanken att löntagarfonder skall tjäna till att hålla tillbaka löneutvecklingen och därmed motverka inflationen avvisas bestämt av motionärerna, som menar att regeringen ger uttryck för en felaktig och borgerlig syn på inflationen. Regeringen kritiseras också för att ha övergivit uppfattningen att fondernas roll skall vara att bryta den kapitalistiska maktkoncentrationen. Fonder som väsentligen blir delägare med minoritetsposter och som bedriver en planeringspolitik helt på den kapitalistiska aktiemarknadens villkor kan inte förändra utvecklingen i de arbetandes intresse, uttalar motionärerna. Fonderna borde i stället sättas in i en strategi som syftar till en socialistisk samhällsomvandling. I motionen krävs att fondmedlen skall satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden. Fonderna bör ha ett uttryckligt uppdrag att var och en i sin region främja regionens näringsliv. Deras medel måste kunna användas för att stödja löntagarkollektiva företag och nya samhälleliga industrier. Deras inflytande måste utnyttjas för att motverka transnationalisering och industriutflyttning. Löntagarfondstyrelserna bör, menar motionärerna, t. v. väljas av riksdagen; såsom enligt regeringens förslag skall emellertid majoriteten ha förankring hos löntagarna. Företagens bidrag till fonderna skall inte avräknas i avtalsrörelserna.

Avslutningsvis skisseras i motionen ett annorlunda utformat fondsystem med udden riktad mot storfinansens makt. Det förutsätter en vittgående nationalisering och en ändrad skatte- och fördelningspolitik. Systemet skall bestå av samhällsfonder – en central fond och 24 länsfonder – kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder. Samhällsfonderna skall inriktas på genomförande av ett långsiktigt program för nyindustrialisering i nationell skala. De skall sättas in främst på att utveckla den offentligägda och kooperativa industrin. Fonderna skall främja en i olika angivna avseenden positiv teknik. De skall medverka till upphävande av skillnader mellan olika regioner och till rehabilitering av krisdrabbade industrier. Medel ur samhällsfonderna skall kunna användas för uppbyggande av lokala investeringsfonder som kan möjliggöra viktiga insatser på de lokala arbetsplatserna.

Näringsutskottet

Regeringens förslag i propositionen om löntagarfonder måste, såsom har antytts inledningsvis i detta yttrande, förstås och bedömas som en helhet. Näringsutskottets uppgift i sammanhanget är i första hand att granska den föreslagna organisationen, inkl. reglerna för placering av fondmedel. Därvid aktualiseras väsentliga näringspolitiska frågor rörande dels företagens försörjning med riskkapital, dels maktförhållanden inom näringslivet. Vid sin behandling av ärendet kan näringsutskottet emellertid inte underlåta att också beakta från vilka källor och i vilken ordning medel skall tillföras fondsystemet och vilka ekonomiska och sociala verkningar uttaget av dessa medel kan få.

I den föregående redogörelsen har lämnats en summarisk framställning av de fem motiv för förslaget om löntagarfonder som framförs i propositionen. Dessa motiv har, såsom också framgår av referatet, på ett effektivt sätt vederlagts i partimotionerna 1983/84: 204 (m), 1983/84: 213 (c) och 1983/84: 224 (fp).

Det är två element i regeringens förslag som kritiken med rätta särskilt har riktat in sig på. Det ena är den vinstdelningsskatt som skall tillhandahålla en stor del av underlaget för löntagarfondstyrelsernas placeringar, och det andra är den fackliga dominans i näringslivet som blir ett resultat av att dessa styrelser införs.

Det grundläggande argumentet mot vinstdelningsskatten är att den från de vinstgivande företagen drar undan medel som borde få användas och normalt skulle få användas för investeringar i dessa företag. Som understryks i de tidigare nämnda regionalt inriktade motionerna från centerpartihåll kommer även hela regioner att på detta sätt berövas produktiva resurser som knappast återkommer till samma regioner i form av placeringar från löntagarfondstyrelsernas sida. Resultatet blir, som motionärerna framhåller, en centralisering av företag och resurser med starkt negativa följder i regionalpolitiskt hänseende.

Utan att gå närmare in på de problem som sammanhänger med beräkningen av den nya skatten vill näringsutskottet påtala att det inte föreligger någon analys av vilka verkningar skatten kan få på företag i olika branscher och med olika slags kapitalstruktur. Uppenbart är att regeln om en realvinstbeskattning av vinst över ett fribelopp av 500 000 kr. eller 6 % av företagets lönesumma icke verkar neutralt utan får en rad oönskade konsekvenser. Byggnads-, fastighets- och skogsföretag torde, vilket Föreningen Auktoriserade revisorer har demonstrerat för utskottet, utsättas för icke avsedda besvärande effekter av den nya skatten. En i och för sig lovvärd konkurrensneutralitetsprincip har medfört att även ekonomiska föreningar, sparbanker och ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter, företag som inte främst har ett vinstsyfte, har upptagits i den kategori som drabbas av vinstdelningsskatten. Med dessa påpekanden har näringsutskottet velat

klargöra att förslaget om vinstdelningsskatt lämnar rum för allvarliga anmärkningar från näringspolitisk utgångspunkt.

Så långt har uppmärksamheten riktats mot inkomstsidan i löntagarfondssystemet. Genom en principiellt tvivelaktig specialdestination hamnar vinstdelningsskattemedlen inom den sektor av allmänna pensionsfonden som de föreslagna löntagarfondstyrelserna skall förvalta. Näringsutskottet vill framhålla det anmärkningsvärda i att skattemedel i betydande utsträckning lämnas att disponeras av organ som visserligen formellt har tillsatts av staten men som till följd av flertalet ledamöters intresseanknytning kommer att verka enligt principer som staten inte råder över.

Genom de möjligheter som löntagarfondstyrelserna får att tillsammans förvärva relativt sett mycket betydande andelar av olika företag banas väg för en kraftig förändring av ägar- och maktförhållandena inom näringslivet. Klart är att de fackliga organisationerna på detta sätt får en dubbelroll som skapar problem i framtiden. Det professionella inslaget i företagens ledning torde komma att försvagas, vilket inte kan undgå att påverka rörelseresultat och utvecklingsmöjligheter. I propositionen hävdas på ett orealistiskt sätt att den begränsningen att allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse och löntagarfondstyrelserna tillsammans inte får förvärva fullt 50% av röstvärdet i ett aktiebolag medför att dessa organ inte kommer att ta på sig ett företagaransvar. I själva verket kommer givetvis löntagarfondstyrelsernas representanter trots den angivna begränsningen att i många fall erhålla en dominerande ställning i ett företag. Detta innebär ett systemskifte inom näringspolitiken som måste få återverkningar bl. a. på nyetableringen av företag, på de befintliga företagens utvecklingsplanering och på rekryteringen till ledande poster vid företagen.

Vissa konsekvenser för de små företagen av regeringens förslag har belysts i motion 1983/84: 218 (se avsnittet Motioner). Näringsutskottet delar de farhågor beträffande småföretagens situation i ett löntagarfondssamhälle som kommer till uttryck där.

Samtidigt med att dörren öppnas för en långtgående kollektivisering av näringslivet genomförs en nedrustning av det system som under de senaste åren har lett till en kraftig spridning av aktieägandet. Härav följer ytterligare negativa effekter.

Regeringen deklarerar i propositionen sin anslutning till marknadsekonomins princip. Det är visserligen sant att marknadssystemet i utgångsläget alltjämt bildar ram för det svenska näringslivet. I realiteten innebär emellertid ett genomförande av förslaget om löntagarfonder ett steg bort från en verklig marknadsekonomi, det ekonomiska system som har utgjort grundvalen för välståndsutvecklingen i vårt land.

På här angivna grunder avstyrker näringsutskottet regeringens förslag i proposition 1983/84: 50. Sitt avvisande av förslaget bör riksdagen bekräfta med ett sådant uttalande om löntagarfondernas effekter på näringslivets utveckling som har föreslagits i motion 1983/84: 204 (m).

I de berörda partimotionerna finns en rad förslag till åtgärder för att främja bl. a. en spridning av det personliga aktieägandet och en företagsanknuten individuell vinstdelning. Förslagen hör hemma inom andra utskotts beredningsområden. Näringsutskottet inskränker sig till att allmänt framhålla vikten av sådana reformer som det här är fråga om.

I enlighet med sitt särskilda uppdrag har näringsutskottet närmare granskat regeringens förslag till lag med reglemente för allmänna pensionsfonden. Det ställningstagande av riksdagen som utskottet föreslår innebär att detta lagförslag saknar aktualitet. I de hittills behandlade partimotionerna berörs det inte närmare. Näringsutskottet vill emellertid nämna att en granskning av lagförslaget ger underlag för ytterligare en rad kritiska synpunkter på löntagarfondsförslaget. Oklarheten beträffande den närmare innebörden av löntagarfondstyrelsernas regionala anknytning är ett exempel på detta.

För fjärde fondstyrelsens del innehåller lagförslaget vissa nya detaljbestämmelser som inte har något direkt samband med löntagarfondstyrelsernas tillkomst. De omfattas liksom lagförslaget i övrigt av det avslagsyrkande som framställs i de flesta motionerna och som näringsutskottet här har anslutit sig till. I sak föranleder de emellertid knappast några erinringar. Regeringen bör framlägga förslag om att de nu avsedda bestämmelserna skall införas i reglementet (1959: 293) angående allmänna pensionsfondens förvaltning.

Av de värderingar som näringsutskottet här har redovisat följer att utskottet avstyrker samtliga yrkanden i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1983/84: 223.

Stockholm den 2 december 1983

På näringsutskottets vägnar
NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Olof Johansson (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Per-Richard Molén (m), Sivert Andersson (s) och Bo Finnkvist (s).

Avvikande meningar

1. Nils Erik Wååg, Wivi-Anne Radesjö, Karl-Erik Häll, Birgitta Johansson, Sivert Andersson och Bo Finnkvist (alla s) anser att yttrandet under rubriken Näringsutskottet bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag – – – (= utskottet) – – – kan få.

I den föregående redogörelsen har lämnats en summarisk framställning

av de fem motiv för förslaget om löntagarfonder som framförs i propositionen. Två av dessa hänför sig till de nyss nämnda frågorna om försörjning med riskkapital och om maktförhållanden. Men även de övriga har intresse från näringsutskottets utgångspunkt. Utskottet vill göra följande kommentarer.

Den föreslagna vinstdelningsskatten diskuteras i moderata samlingspartiets, centerpartiets och folkpartiets partimotioner endast som en pålaga vilken medför bl.a. att "expansiva småföretag dräneras på vinstmedel" (mot. 1983/84: 204). Efter att fullt riktigt ha konstaterat att företagsvinster utgör en betydelsefull bas för ytterligare investeringar i företagen tycks motionärerna dra den felaktiga slutsatsen att en reduktion av andelen vinstmedel man får behålla inom företaget måste leda till minskade investeringar. Regeringens förslag utgår i stället från uppfattningen att vinstnivån utan vinstutdelningsskatt kan bli så hög att det finns risk för en kraftig löneglidning och även för skärpta fördelningspolitiska motsättningar. Dessutom är det uppenbart att de genom vinstdelningsskatten hopsamlade vinstmedlen med större säkerhet kommer att användas för produktiva investeringar än vad fallet skulle ha varit om de hade fått kvarstanna inom de företag där de genererats.

I de tidigare nämnda regionalt inriktade motionerna från centerpartihåll är en huvudpunkt i argumentationen att de berörda regionerna genom vinstdelningsskatten berövas produktiva resurser som knappast återkommer till samma regioner i form av placeringar från löntagarfondstyrelsernas sida. Även i detta fall finns det anledning att påpeka att det är tvivel underkastat om ett uteblivande av vinstdelningsskatten skulle resultera i större investeringar hos de vinstgivande företagen. Motionärerna tycks också undervärdera möjligheten av att löntagarfondstyrelsernas satsningar kan få en positiv regionalpolitisk effekt. En sådan centralisering av företag och resurser som motionärerna befarar är ingalunda någon självklar konsekvens av de placeringar som görs av löntagarfondstyrelser med regional anknytning. I detta sammanhang vill utskottet erinra om regeringens avsikt – redovisad i det föregående under rubriken Propositionen – att en särskild fond på 100 milj. kr. skall inrättas för kapitaltillskott m.m. till småföretag.

Vid sidan av vinstdelningsskatten är de fackliga organisationernas inflytande genom löntagarfondssystemet i särskilt hög grad en angreppspunkt för systemets motståndare. I motion 1983/84: 218 (m, c, fp) framställs dessa organisationer rent av som ett hot mot fri företagsamhet, på det sättet att ett ökat fackligt inflytande i storföretag skulle "allvarligt rubba de mindre företagens möjligheter att konkurrera". Enstaka möjligen diskutabla åtgärder från fackligt håll kan enligt utskottets mening inte på något sätt rättfärdiga den negativa bedömning av fackliga värderingar och aktiviteter som kommer till uttryck i den nu berörda motionen.

I de tre mot löntagarfonder oppositionella partimotionerna framställs ett

ökat löntagarinflytande i företagen via löntagarfondstyrelserna som en allvarlig risk för näringslivet. Härvid presenteras två svårförenliga hotbilder. Enligt den ena skulle en rad av de mest framgångsrika börsföretagen år 1990 i realiteten domineras av löntagarfondstyrelserna. Enligt den andra skulle en stor del av fondmedlen komma att satsas på mer eller mindre nödlidande företag, t. ex. "förlustföretag med en förstelnad struktur" (mot. 1983/84: 213). Näringsutskottets bedömning är att ingendera av dessa eventualiteter kommer att inträffa. Den välbefogade frammarsch för löntagarintressena som reformen innebär kommer, med de formella och faktiska begränsningar som skall gälla, inte att leda till några drastiska förändringar. Näringsutskottet instämmer på denna punkt med vad föredragande statsrådet uttalar i propositionen (s. 54):

Löntagarfonderna kommer när de nått sin maximala storlek att sammanlagt inneha 5–10 % [av röstinflytandet] i de svenska börsnoterade företagen. Förvisso bör detta innebära en ägarposition som ger dem möjlighet att uppfylla en väsentlig roll som delägare i många av de svenska produktionsföretagen. Det är också min övertygelse att de på sikt kommer att vinna ett allmänt förtroende och att de på ett aktivt sätt kommer att ta ansvar för, och medverka till att utveckla det svenska näringslivet. De ska dock inte, och de instruktioner och den medelsram som de tilldelas omöjliggör, att de ens kommer i närheten av att kunna dominera över alla övriga ägare. Därför måste löntagarfonderna ta sitt ansvar och utöva sin ägarroll i samverkan med andra ägare och ägargrupper.

Regeringen deklarerar i detta sammanhang sin anslutning till marknadsekonomins princip. Genom att minska de fördelningspolitiska konflikterna och motverka maktkoncentrationen i näringslivet kommer löntagarfonderna att stärka marknadssystemets ställning, anförs det härvid. Löntagarfonderna förutsätter ett marknadssystem, eftersom de inte kan fungera utan en öppen och livaktig marknad för riskkapital, sägs det också i propositionen. Näringsutskottet instämmer i regeringens uttalanden om löntagarfonderna och marknadsekonomin.

Därmed har näringsutskottet också på ett övergripande sätt tagit ställning till vänsterpartiet kommunisternas partimotion 1983/84: 223. Den syftar, som framgår av referatet i det föregående, till en samhällsomvandling som innebär ett avsked från marknadsekonomin. Näringsutskottet ser liksom motionärerna [löntagar]fonder som "ett medel att bryta kapitalets maktkoncentration och utveckla demokratin". Fonderna bör emellertid därvid verka inom ramen för ett successivt förbättrat marknadsekonomiskt system. Yrkandena i motion 1983/84: 223 (vpk) avstyrks med vad nu har sagts.

Den inledande redogörelsen för propositionen innefattar en tämligen detaljerad presentation av den föreslagna nya lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden, vilken är den författning som i huvudsak skall reglera löntagarfondstyrelsernas organisation och verksamhet. Förutom

innehållet i de flesta bestämmelserna om allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse och om löntagarfondstyrelserna har vissa väsentliga motivuttalanden återgivits. Näringsutskottet har ingenting att erinra mot lagförslaget och tillstyrker det således.

Näringsutskottet noterar till sist att lagförslaget för fjärde fondstyrelsens del innehåller vissa nya detaljbestämmelser som inte har något direkt samband med löntagarfondstyrelsernas tillkomst. Hit hör en bestämmelse som ger fondstyrelsen möjlighet att göra begränsade placeringar i utländska aktier och en annan som öppnar nya vägar för dess kortfristiga placeringar av likvida medel. Från motionärernas sida har, vilket synes naturligt, inga invändningar riktats mot de nu nämnda bestämmelserna. Dessa omfattas emellertid liksom lagförslaget i övrigt av det avslagsyrkande som framställs i de flesta motionerna.

2. Jörn Svensson (vpk) anser att yttrandet under rubriken Näringsutskottet bort ha följande lydelse:

Regeringens förslag – – – (= utskottet) – – – kan få.

I den föregående redogörelsen har lämnats en summarisk framställning av de fem motiv för förslaget om löntagarfonder som framförs i propositionen. Som närmare belyses i motion 1983/84: 223 (vpk) är det en lång serie av successiva tonviktsförskjutningar som slutligen har lett fram till denna utformning av socialdemokraternas argumentation för löntagarfonder. I första hand betonas nu att det är fråga om att hålla tillbaka löneutvecklingen och minska de fördelningspolitiska motsättningarna. Löntagarfondsfrågans maktaspekt har skjutits i bakgrunden. Det sägs ingenting om att fonderna skall vara till för att bryta den kapitalistiska maktkoncentrationen. De lönarbetande förutsätts engagera sig för att i allt väsentligt försvara det nuvarande systemet.

De lönarbetandes verkliga intresse gäller en ekonomisk utveckling som ser till nationella, samhällsekonomiska behov, inte till det enskilda företagets profit. För en sådan utveckling kan fonder spela en viktig roll, men de måste då sättas in i en strategi som syftar till en socialistisk samhällsomvandling. De fonder som regeringen föreslår innebär en fortsatt utbyggnad av den verksamhet som nu bedrivs av allmänna pensionsfondens fjärde fondstyrelse. Det är bra att en inte obetydlig del av aktiekapitalet i samhället på det sättet dras undan från storfinansens direkta kontroll. Men vad som borde eftersträvas är en systemförändring. De nya fonderna måste få en inriktning som direkt främjar de arbetandes intressen.

Ett grundläggande krav är då att fondernas satsningar skall göras utifrån samhällsekonomiska och icke snävt företagsekonomiska kalkyler. Den regionala förankring som föreslås i propositionen måste ta sig uttryck också i att varje fond uttryckligen får i uppdrag att främja näringslivet i sin region och sålunda bidra till regional balans. Löntagarkooperativa företag och nya samhälleliga industrier bör särskilt stödjas, medan transnationali-

sering av näringslivet och utflyttning av industriföretag från Sverige aktivt måste motverkas. Till dess att frågan om hur fondstyrelserna skall väljas har prövats närmare bör det ankomma på riksdagen, inte på regeringen, att utse ledamöter i styrelserna. Liksom enligt regeringens förslag bör därvid gälla att en majoritet av ledamöterna skall företräda löntagarintressen. Tanken att löntagarfonderna skall fungera som ett instrument för att åstadkomma återhållsamhet från de lönarbetandes sida i avtalsrörelserna måste definitivt överges. Under förutsättning att löntagarfondstyrelsernas verksamhet får den inriktning som här har angetts tillstyrker utskottet regeringens förslag i huvudsak. Den föreslagna lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden bör emellertid ändras med hänsyn till vad utskottet här har sagt. 31 § bör få den lydelse som framgår av *alternativt förslag* i det följande:

Regeringens förslag	*Alternativt förslag*
	31 §
Varje löntagarfondstyrelse – – – fyra suppleanter.	
Regeringen förordnar ledamöter och suppleanter.	*Riksdagen* förordnar ledamöter och suppleanter.
Ledamöter och – – – regional anknytning.	

Det får ankomma på konstitutionsutskottet att föreslå närmare bestämmelser om hur valen av löntagarfondstyrelser skall gå till.

Reglerna i 37 § om begränsning av fondernas rätt att förvärva aktier i ett aktiebolag bör slopas inte bara för löntagarfondstyrelsernas utan också för fjärde fondstyrelsens del. Paragrafen kommer således att kunna utgå helt.

Utöver dessa ändringar bör regeringen snarast föreslå mera genomgripande ändringar så att reglementet kommer att fullt ut motsvara de principer som utskottet har angett.

Riksdagen bör vidare hos regeringen begära förslag till ett system med samhällsfonder, kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder, allt enligt de riktlinjer som skisseras i motion 1983/84: 223 (vpk) och har refererats i det föregående.

Bilaga 6

Arbetsmarknadsutskottets yttrande 1983/84: 1 y

över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84: 50 om löntagarfonder jämte motioner. De motioner arbetsmarknadsutskottet berör i det följande är 189, 191, 204–213, 215–217 samt 220–224. Utskottet tar inte upp motionerna 190, 164, 214, 218 och 219. Arbetsmarknadsutskottet begränsar sitt yttrande i det följande till de delar av proposition och motioner som har anknytning till utskottets ansvarsområden. Det gäller förslagens betydelse för utvecklingen på arbetsmarknaden i stort, effekterna på medbestämmandet i arbetslivet och inverkan på den regionala utvecklingen. Arbetsmarknadsutskottet får med anledning härav anföra följande.

Löntagarfonderna och sysselsättningen

Meningarna går starkt isär mellan propositionen och motionerna från de skilda partierna när det gäller löntagarfondernas effekter på sysselsättningen.

I propositionen anförs att löntagarfonderna är ett betydelsefullt moment i restaureringen av den ekonomiska politiken. Ett viktigt inslag i denna politik är att åstadkomma en hög och jämn sysselsättning. Syftet med fonderna är bl. a. att stimulera sysselsättningsutvecklingen. En varaktig industriell tillväxt förutsätter enligt propositionen ett stabilt utbud av riskvilligt investeringskapital. Huvuddelen av kapitalet bör ha en långsiktig inriktning, ha ett nationellt ursprung samt riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv.

Moderata samlingspartiet anför i motion 204 att med den omläggning av politiken som de borgerliga partierna genomförde i slutet av 1970-talet och som ledde till ökade företagsvinster och ökat sparande i aktier är marknaden väl försörjd med riskkapital. Löntagarfonderna innebär inte någon ökning av riskkapitalsparandet eftersom fonderna huvudsakligen skall finansieras genom beskattning av företagens riskkapital. Att dränera företagens vinstmedel ökar inte kapitaltillgången. Fonderna får enligt moderata samlingspartiet en negativ effekt på sysselsättningen. Genom det politisktfackliga inflytandet i löntagarfondernas styrelser kommer fonderna med all säkerhet att söka motarbeta strukturomvandlingen i en kortsiktig strävan att rädda befintliga jobb. Med en sådan politik försämras dynamiken i näringslivet ytterligare och industristrukturen blir enligt motionärerna

ännu mer föråldrad. Vidare framhålls att det är de mest lönsamma företagen som svarar för sysselsättningsökningen och att det är just dessa framtidsföretag som skall betala huvuddelen av fondernas uppbyggnad. Enligt motionen råder ingen tvekan om att fondförslaget leder till ökad arbetslöshet.

Centerpartiet anför i motion 213 att ett av de mest karakteristiska dragen i hela den nu drygt 10-ariga löntagarfondsdebatten har varit att argumenten för fonder har skiftat allteftersom vad som för tillfället varit mest aktuellt i den ekonomisk-politiska debatten. Detta tyder antingen på att det inte finns några bärande argument för fonderna, eller att det avgörande argumentet är sådant att man av politiska skäl anser det nödvändigt att omge det med diverse rökridåer.

Huvudfrågan är enligt motionen vem som skall ha makten i företagen. Löntagarfonderna kommer, sägs det, leda till koncentration av makt till fackföreningsrörelsen som kommer att leda till påtaglig förändring av vårt ekonomiska system i centralistisk, kollektivistisk och socialistisk riktning. LO har redan den helt dominerande fackliga makten i Sverige. Under de perioder landet har en socialdemokratisk regering förenas redan i dag den fackliga och politiska makten. Till detta skulle nu också komma en direkt makt över näringslivet.

Motionärerna menar vidare att fonderna inte får de positiva effekter på sysselsättningen som anförs i debatten. Även de företag som går bra och därför kunnat nyanställa kommer att få försämrade möjligheter genom att de tvingas inbetala stora summor till fonderna. I värsta fall kan fonderna bli ett system för att slussa pengar från framgångsrika företag med expansionsmöjligheter till kroniska förlustföretag där sysselsättningen i längden aldrig kan bevaras.

Folkpartiet tar i motion 224 upp bl.a. löntagarfondernas effekter på tillgången av riskvilligt kapital. Det ligger också i sakens natur att kapitalbildningen inte skulle förbättras med löntagarfonderna. Dessa skall ju framför allt finansieras med vinstmedel från företagen, pengar som annars skulle kunna användas till framtidssatsningar eller sparas tills tiderna blir sämre. Nettoeffekten blir att näringslivet undandras riskvilligt kapital, dvs. motsatsen till det önskade och åsyftade.

Att ta ut vinstmedel ur företagen och ge dem till fackliga eller politiska fonder är motiverat bara om man tror att politiker och fackliga förtroendemän kan styra dem till mer lönsamma projekt än vad företagen klarar av. Erfarenheterna är enligt motionärerna i allt väsentligt de motsatta. Därtill kommer enligt motionen att tillgången till riskvilligt kapital är tillgodosett. Man pekar därvid på den ökning av emissionsvolymen som skett sedan slutet av 1970-talet.

Vpk anför i sin partimotion 223 att makten över investeringarna intar en nyckelroll. De påverkar såväl sysselsättning som teknikutveckling och arbetsmiljö. Makten över investeringarna kan erövras på många sätt, ge-

nom demokratiska rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna genom framflyttande av de fackliga rättigheterna, genom nationalisering av storfinansens nyckelpositioner i affärsbanker, försäkringsbolag och stiftelser. Men ett system med fonder skulle enligt motionen också kunna bidra till förändrade maktförhållanden, om de vore insatta i en strategi som syftar till en socialistisk samhällsomvandling. I fondtanken finns element som kan erbjuda utvecklingsmöjligheter för strukturer baserade på en demokratisk självförvaltnings principer, men regeringens förslag är inte insatt i en sådan helhetsstrategi. De fem nya fonderna förslås få en uppbyggnad och en funktion som i huvudsak överensstämmer med fjärde AP-fonden. I vilka företag fonderna kommer att äga andelar avgörs enligt motionen inte av några samhälleliga mål. Det kommer i stället att bestämmas av aktiemarknaden, av vilka företag som nyemitterar eller vilka aktier som omsätts på denna marknad och vilka aktier som kan antas ge god avkastning. Detta kommer enligt motionärerna vare sig att förändra den regionala utvecklingen eller sysselsättningsutvecklingen. Denna kommer som nu att bestämmas av den oförutsebara summan av olika kapitalisters vinstkalkyler och investeringsverksamhet samt av den offentliga sektorns utveckling.

Som framhålls i propositionen är det enligt utskottets mening uppenbart att ett ekonomiskt system som inte inbegriper de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna inte är förenligt med en politisk demokrati av vår typ. Det är också uppenbart att en väl fungerande marknadsekonomi är väsentlig, sett från sysselsättningssynpunkt. Det är emellertid nödvändigt att genom ett oförtrutet reformarbete mildra de negativa effekter som skulle uppstå i en ekonomi som domineras av otyglade marknadskrafter, bl. a. så att de strukturförändringar som är ofrånkomliga inslag i marknadsekonomin kan ske i socialt acceptabla former. De arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärderna är avsedda att lösa problem i detta sammanhang. Löntagarfonderna kan enligt utskottets mening ses som en förstärkning av dessa åtgärder i en tid då ökade ansträngningar måste göras för att lösa de stora sysselsättningsproblemen.

Av särskild betydelse för sysselsättningsutvecklingen är tillgången till riskkapital vilket löntagarfonderna kommer att kunna svara för. Det hävdas i de borgerliga partiernas motioner att tillgången till sådant kapital är säkrat utan löntagarfonder. Men den väsentliga nyheten med löntagarfonderna är att de kommer att ge ett stabilt utbud av sådant kapital som kan användas på ett långsiktigt sätt och, oberoende av de kortsiktiga växlingarna på börsen, riktas mot de produktiva och utvecklingsbara delarna av svenskt näringsliv. Detta är en viktig förutsättning för att en tillfredsställande sysselsättningsutveckling skall kunna uppnås under 1980-talet.

I motion 204 hävdas att löntagarfonderna kommer att motverka strukturförändringar och i motion 213 att de kommer att slussa kapital från goda till dåliga företag. Självfallet skall löntagarfonderna som andra kapitalplacerare kunna medverka i rekonstruktion av företag men utskottet vill peka på

att enligt 34 § i den nya lagen med reglemente för allmänna pensionsfonden skall placeringen av medlen syfta till att förbättra kapitalförsörjningen för svensk produktion och sysselsättning. Fondmedlen skall placeras så att kraven på god avkastning, långsiktighet och riskspridning tillgodoses. Det finns också anledning framhålla att kravet på förräntning av fondkapitalet är högt, vilket också kommer att motverka kapitalplacering i projekt som inte är framtidsinriktade.

Utskottet vill avslutningsvis på denna punkt framhålla att löntagarnas starka inflytande i fondstyrelserna bör ses som en garanti för att placeringarna främst kommer att ske i framtidsinriktade projekt som kan ge långsiktiga bidrag till lösandet av sysselsättningsproblemen. Svensk fackföreningsrörelse har under de gångna åren visat stor öppenhet för införande av ny teknik i företagen och för nödvändigheten av strukturförändringar. Utskottet är övertygat om att denna inställning också kommer att prägla löntagarrepresentanterna i löntagarfondernas styrelser.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motsvarande delar av motionerna 204, 213, 223 och 224. Utskottet tillstyrker propositionen i aktuell del.

Löntagarfonder och löntagarinflytande

Ett av de grundläggande motiven bakom tillskapandet av löntagarfonderna är enligt propositionen att förstärka löntagarinflytandet i näringslivet genom medägande. En naturlig utgångspunkt vid valet av förvaltningssystem för fondmedlen är därför att de organ som anförtros förvaltningen av medlen får en nära anknytning till löntagarna. Slutsatsen i propositionen blir att fem av styrelsens nio ledamöter skall företräda löntagarintressen. Regeringen skall enligt förslaget utse ledamöter och suppleanter i fondstyrelserna. Mandatperioden föreslås bli ett år. Därutöver föreslås i 38 § i lagen om reglemente för allmänna pensionsfonden att 50 % av den rösträtt som aktier och andra ägarandelar ger en viss fondstyrelse på begäran skall överföras på de lokala fackliga organisationerna i resp. företag. En sådan fördelning av rösträtten syftar enligt propositionen till att ytterligare decentralisera ägarinflytandet och stärka de anställdas inflytande.

I moderata samlingspartiets motion 204 anförs att löntagarfondsförslaget inte handlar om att den enskilde löntagaren skall få ett bättre inflytande i företagen. Syftet är att ge fackliga ombudsmän och politiker mer makt över näringslivet. Motionärerna säger vidare att fackföreningarna skall företräda de enskilda löntagarnas intressen i fackliga frågor samt att fondförslaget innebär att fackföreningarna nu även blir arbetsgivare. Därmed får de en omöjlig dubbelroll som enligt motionen endast har sin motsvarighet i de östeuropeiska staterna. Det framhålls också att de företag som i dag ägs av fackföreningarna inte utmärks av att den enskilde löntagaren har något särskilt inflytande.

Även i folkpartiets motion 224 menas att målet att med löntagarfonder bryta den privata maktkoncentrationen inte nås. Man kan inte som görs i propositionen sätta likhetstecken mellan löntagarinflytande och ökad makt åt fackliga ombudsmän och politiker. De kollektiva löntagarfonderna kommer att ge dessa grupper avsevärt större makt.

Det ökade inflytandet för de anställda och den fördjupade demokratin i näringslivet som i propositionen sägs vara förbundet med fondernas aktieinnehav är enligt vpk:s mening, framförd i motion 223, illusoriskt. Detta beror inte bara på de hårda begränsningsregler som uppsatts för fondernas ägande utan hänger främst ihop med deras "liv" på aktiemarknaden, på av dess funktion förestavade villkor. Eftersom fonderna skall fungera som en del av aktiemarknaden med intresse för att denna utvecklas efter kapitalistiska effektivitetskriterier kan detta enligt motionen leda till att fondernas styrelser – och representanterna för löntagarsidan i dessa – helt binds upp av systemet. Samma kan förhållandet bli på det lokala planet – där det lokala facket alltid kommer att ha en rösträtt som är i klar minoritet. Dess representanter riskerar att bindas upp i ett "ägaransvar" som står i motsatsställning till de arbetandes klassintressen.

Utskottet konstaterar att 1970-talet på det arbetsrättsliga området har präglats av huvudtanken att arbetslivet skall förnyas genom att de anställda ges rätt till medbestämmande över förhållandena på arbetsplatserna. De tillförsäkrades denna rätt genom tillkomsten av dels lagen (1976: 351) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar, dels lagen (1976: 580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Den nya roll de anställda fick genom dessa lagar kom till uttryck i nya och vidgade uppgifter för de fackliga organisationerna. Dessa har kommit att spela rollen som löntagarnas instrument för samverkan i medbestämmandefrågorna. Förslaget om löntagarfonder fullföljer 1970-talets politik när det gäller att öka löntagarnas inflytande i företagen. Genom de nyss nämnda lagarna fick de anställda genom sina organisationer i flertalet företag insyn i företagsledningarnas verksamhet och i övrigt förhandlings- och informationsrätt när det gäller organisationsförändringar m. m. i företaget. Genom förslaget om löntagarfonder ges de anställda möjlighet att som ägare jämväl utöva sitt inflytande på bolagsstämman för resp. företag och delta i beslut som rör t. ex. storleken på utdelningen till aktieägarna och valet av bolagsstyrelse.

Enligt utskottets mening görs i motionerna 204 och 224 oriktig åtskillnad mellan löntagarinflytande och inflytande utövat av fackliga organisationer.

Den tidigare nämnda medbestämmandelagen liksom de aktuella bestämmelserna när det gäller löntagarfonderna syftar till att stärka den enskildes inflytande. För att detta skall kunna utövas med någon styrka krävs att löntagarna har ett instrument för sin samverkan. Utskottet har svårt att se att det skulle finnas ett bättre alternativ än i demokratisk ordning vald klubbstyrelse i ett företag. I motionerna anvisas inte heller något alternativ. Utskottet vill därutöver tillägga att arbetares och tjänstemäns fackliga

organisationer har tillvunnit sig allmän respekt och erkännande för sin styrka, sin stabilitet och sin vilja och förmåga till brett ansvarstagande i hävdandet av löntagarnas intresse. Det är naturligt att de nu får det utökade ansvar som regeringen föreslår.

I motionerna 204 och 223 tas från skilda utgångspunkter upp den intressekonflikt som sägs ligga i att de fackliga organisationerna både skall företräda de anställda och representera ägaren.

Utskottet förnekar inte för sin del att här kan finnas en intressekonflikt. Men detta måste enligt uskottets mening accepteras. Det är nämligen rimligt att ett ökat inflytande kombineras med ett ökat ansvar för den verksamhet man får inflytande över. Utskottet finner för sin del att det från den utgångspunkten är naturligt att det senaste decenniets utveckling av löntagarnas medbestämmande i företagen nu kombineras med det ansvar som ägande genom löntagarfonder leder till.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker propositionen och avstyrker motionerna 204, 213, 223 och 224 i här aktuella delar.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

I motion 223 föreslår vpk att löntagarfonderna skall användas för att främja bl. a. den regionala balansen, dvs. inriktas på näringslivet i en viss region.

I propositionen föreslås att löntagarfondernas styrelser skall ha en regional anknytning för att bl. a. sprida inflytandet och att detta skall komma till uttryck i rekryteringen av styrelseledamöterna. Det sägs i propositionen att detta dock inte innebär att fondstyrelserna skall tilldelas ett regionalpolitiskt ansvar eller att kapitalplaceringarna skall begränsas till vissa regioner. Däremot skall varje löntagarfondstyrelse genom sin personsammansättning ges en klar förankring i en geografiskt sammanhållen region. Ledamöter och suppleanter bör enligt förslaget genom bosättning eller på annat sätt ha anknytning till den geografiska regionen.

Någon formell geografisk avgränsning av de fem regionerna görs inte. I propositionen anförs emellertid att en region bör omfatta norra Sverige. Mellansverige bör indelas i två regioner. Västra och södra Sverige bör utgöra var sin region.

Utskottet anser för sin del att styrelsernas regionala anknytning är mycket betydelsefull. Det är enligt utskottets mening riktigt att fonderna i sin placeringspolitik inte skall ha några uttalade regionalpolitiska mål. Men det betyder inte att deras verksamhet saknar regionalpolitisk betydelse. Styrelsernas regionala anknytning innebär att resp. styrelse kommer att ha särskild kunskap om utvecklingsförutsättningarna i den egna regionen. Det finns därigenom bättre förutsättningar än vad annars skulle varit fallet att i resp. region, t. ex. norra Sverige, finna sådana framtidsinriktade projekt som är en förutsättning för kapitalplacering. Utskottet vill i sammanhanget

peka på den uppvärdering av ett projekts lönsamhet som användningen av regionalpolitiskt stöd kan innebära.

I propositionen anges att kapitalplacering i mindre och medelstora företag lämpligen sker via investmentbolag som t. ex. Tillväxtinvest. Utskottet vill påpeka att det finns flera regionala investmentbolag och framhålla att det är naturligt om fondstyrelserna prövar möjligheterna att via dessa placera riskkapital i nyss nämnda typ av företag. Löntagarfondernas regionalpolitiska betydelse skulle ökas på detta sätt.

Utskottet behandlar i detta sammanhang också motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222. Dessa motioner har avgivits av riksdagsledamöter tillhörande centerpartiet från skilda delar av landet. Motionerna har samma principiella uppläggning. Det framhålls sammanfattningsvis dels att införandet av löntagarfonder är ett hot mot sysselsättningen i resp. län, dels att effekterna för kommuner och landsting blir försämrad ekonomi till följd av ökade ATP-avgifter och minskat skatteunderlag. En beräkning av de minskade skatteintäkterna för kommunerna i resp. län redovisas.

Som utskottet anfört tidigare i detta yttrande menar utskottet att löntagarfondernas allmänna effekt på sysselsättningen är positiv. Det finns ingen anledning tro att effekterna skulle bli uttalat negativa i några län. När det gäller de små och medelstora företagen som kan dominera i vissa län har utskottet ovan pekat på de möjligheter som finns att slussa riskkapital till denna typ av företag. Regeringen har dessutom meddelat att den avser återkomma med ytterligare förslag i denna fråga under våren 1984; bl. a. nämns möjligheten att upprätta en särskild fond för ändamålet, anknuten till Investeringsbanken.

När det gäller löntagarfondernas effekter på den kommunala ekonomin innebär den höjda ATP-avgiften en måttlig reduktion av skatteintäkterna, och vinstdelningen kan leda till en marginell minskning av skatteunderlaget. Utskottet vill påpeka att denna beräkning kan inte göras avskild från den positiva effekt på sysselsättningen som fonderna kommer att få enligt utskottets mening. Effekterna av ökad sysselsättning blir ett ökat skatteunderlag.

Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till motsvarande delar av propositionen och avslag i aktuella delar av motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–223.

En sammanfattande slutsats av vad som här anförts är att utskottet, från de utgångspunkter utskottet med hänsyn till sitt ansvarsområde har att beakta, tillstyrker att löntagarfonder inrättas enligt regeringens förslag.

Stockholm den 1 december 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

Närvarande: Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Marianne Stålberg (s), Karin Flodström (s), Arne Fransson (c), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m), Börje Hörnlund (c), Sven Lundberg (s) och Alexander Chrisopoulos (vpk).

Avvikande meningar

1. Alf Wennerfors (m), Anders Högmark (m), Arne Fransson (c), Sonja Rembo (m), Elver Jonsson (fp), Ingrid Hemmingsson (m) och Börje Hörnlund (c) anser att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Löntagarfonder och sysselsättningen

Meningarna går (s. 2) – – – = utskottet – – – sektorns utveckling (s. 5).

Utskottet vill med utgångspunkt i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet belysa de kollektiva fondernas effekter på sysselsättningen. Först behandlas fondförslagets inverkan på det allmänna näringslivsklimatet och därefter betydelsen för sysselsättningen av tillgången på riskvilligt kapital.

Enligt utskottets uppfattning kommer införandet av kollektiva fonder att leda till omfattande systemförändringar i vårt land. Gradvis sker en övergång till ett socialistiskt system. Marknadsekonomin med dess mångfald, dynamik och valfrihet för den enskilde kommer successivt att överges. Vi motsätter oss på det bestämdaste att denna omläggning av de grundläggande ekonomiska förhållandena sker. Så gör också större delen av svenska folket. Det framgår av alla opinionsundersökningar som genomförts i fondfrågan. Regeringens politik att i strid med folkets vilja och med kommunisternas stöd driva igenom sitt förslag har lett till en konfrontation som kommer att få utomordentligt allvarliga effekter för utvecklingen inom näringslivet och därmed också på sysselsättningen.

Utskottet anser vidare att förslaget om löntagarfonder motverkar näringslivets förnyelse samt hämmar småföretagens utveckling liksom nyföretagandet. Sverige kommer dessutom att förlora som industrination genom att de företag som har de bästa utvecklingsförutsättningarna i större utsträckning kommer att välja att lägga mera av sin verksamhet utomlands.

Tryggad sysselsättning baseras på företagens möjligheter och vilja att skapa och utveckla produkter och marknader. Löntagarfonderna kommer att minska företagens vilja och förmåga att öka produktion och sysselsättning. Redan hotet om löntagarfonder har skadat näringslivets utveckling. Företagen behöver själva förfoga över sitt utvecklingskapital.

Vad utskottet här anfört innebär sammanfattningsvis att löntagarfonderna utgör det allvarligaste hotet hittills mot sysselsättningen och näringslivets utveckling. Utskottet avstyrker att fonder införs och därmed de

förslag i frågan som läggs av regeringen i propositionen. I stället bör politiken inriktas på att slå vakt om marknadsekonomin och på att förbättra dess funktionssätt. Exempel på åtgärder som utskottet förordar är en utbyggnad av nuvarande aktiesparande och införande av individuella företagsanknutna vinstdelningssystem. Av det anförda följer att utskottet tillstyrker motionerna 204, 213 och 224 i här aktuell del. Vpk:s partimotion 223 som föreslår en ännu mera långtgående socialisering än regeringen avstyrks i motsvarande del.

Löntagarfonder och löntagarinflytande

"Ett av" (s. 7) – – – = utskottet – – – "arbetandes klassintressen" (s. 8).

Som anförs i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet handlar löntagarfondsförslaget inte om att ge de enskilda löntagarna ett bättre inflytande utan om att ge fackliga företrädare ökad makt över näringslivet. På sikt innebär fondförslaget att dessa fackföreningsdominerade fonder tar över inflytandet i företagen. Samtidigt som detta sker skall fackföreningarna liksom hittills företräda de enskilda löntagarnas intressen vid löneförhandlingar och i andra fackliga frågor. De fackliga organisationerna skall därmed fullgöra en dubbelroll. Denna bäddar för intressekonflikter som mycket väl kan leda till minskat löntagarinflytande. Hittillsvarande erfarenheter visar att de anställda inte har något större inflytande i fackligt ägda företag.

Löntagarnas inflytande skall enligt utskottets mening knytas till de enskilda företagen och arbetsplatserna och ske i de former som regleras i den arbetsrättsliga lagstiftningen.

Slutsatsen är alltså att inte heller regeringens argument om löntagarfonderna som ett instrument att stärka löntagarnas inflytande över företagen håller.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

"I motion" (s. 10) – – – = utskottet – – – "sin region" (s. 10).

Utskottet har påvisat i det föregående med stöd av resonemang i partimotionerna från moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet att löntagarfonderna får en ogynnsam effekt på sysselsättningen. Löntagarfonderna kommer att få negativa regionala effekter. En del regioner kommer att få avstå kapital därför att de har många småföretag som saknar förutsättningar att bli placeringsobjekt eller saknar större företag som ger tillräckligt hög avkastning. Exempel på den utförsel av kapital som kommer att ske i vissa regioner lämnas i motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–222, som väckts av enskilda riksdagsledamöter tillhörande centerpartiet. I dessa motioner påvisas också de negativa effekterna på den kommunala ekonomin av dels höjda ATP-avgifter, dels försämrat skatteunderlag till följd av vinstskatter från företagen till de kollektiva

fonderna. Det är ofrånkomligt att den höjda arbetsgivaravgiften innebär en kostnadsökning för kommunerna och att fonderna sammantaget leder till ett minskat skatteunderlag.

Utskottet har redan tidigare i yttrandet avstyrkt regeringens förslag om inrättande av löntagarfonder och har genom vad som här anförts om löntagarinflytande och regional utveckling givit ytterligare argument för denna avstyrkan.

2. Alexander Chrisopoulos (vpk) anser att utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

Löntagarfonder och sysselsättning

"Meningarna går" (s. 2) – – – = utskottet – – – "sektorns utveckling" (s. 5).

Kapitalismens kris har starkt påverkat förhållandet mellan samhällsklasserna i Sverige. En förskjutning till de breda folklagrens nackdel har skett. Sedan en följd av år har Sverige ett växande skikt av arbetslösa och undersysselsatta. Reallönerna har fortlöpande sjunkit, samtidigt som förmögenhetsbildningen i ett fåtals händer starkt ökat. Spekulation och internationalisering av kapitalet har minskat benägenheten att utveckla svensk ekonomi och produktion. Nedskärningar inom den offentliga sektorn har drabbat de breda folklagrens levnadsnivå. För det stora flertalet lönarbetande i landet gäller, att de socialt pressats tillbaka – både som individer och som klass.

Socialdemokratins ledning tenderar att se fonderna utifrån systembevarande idéer, som döljer klasskonfliktens verkliga natur. Med en sådan utgångspunkt kan fonderna bli ett medel att ytterligare underordna de breda löntagarskikten systemets hårdnande krav, storföretagens ledarfilosofier och styrmetoder samt en borgerligt inspirerad krispolitik. Det är lika avslöjande som typiskt, att propositionens text över huvud taget inte ens berör frågan, huruvida de arbetande har kvalitativt andra intressen i fråga om den industriella utvecklingen än kapitalistklassen. Regeringen accepterar den utveckling som styrs av kapitalistiska profitintressen och ser inte fondsystemet som en möjlighet till en förändrad inriktning. Klassmotsättningarna är när det gäller produktionens utveckling stora och oförsonliga. Kapitalägarna – i synnerhet den storfinans som kontrollerar exportindustrin – arbetar medvetet för produktionslivets transnationalisering för att öka sitt oberoende av nationella lagar och sin styrka gentemot fackliga krav. De lönarbetande har ett motsatt intresse av att försvara det nationella produktionssystemet, den inhemska marknaden och möjligheterna att föra en självständig nationell politik. Kapitalägarna har intresse av det enskilda kapitalets förräntning, av kortsiktiga, snabba vinster. De lönarbetande har intresse av en ekonomisk utveckling som ser till nationella, samhällsekonomiska behov som tar sikte på långsiktig uppbyggnad där det

enskilda företagets profit inte står i centrum. Kapitalägarna har intresse av en teknologisk utveckling, som slår ut det mänskliga arbetet, skärper kontrollen över arbetskraften och arbetsprocessen och förstärker kapitalismens över- och underordning. De lönarbetande har tvärtom intresse av en teknisk utveckling som ger arbetet ett meningsfullt innehåll, som tillvaratar de arbetandes skapande förmåga, som befrämjar jämlikhet och demokratiska beslutsprocesser. Kapitalägarna ser produktionsprocessen privatekonomiskt, de lönarbetandes intresse är att den ses i hela samhällsutvecklingens ljus.

Om fonderna väsentligen blir delägare med minoritetsposter, om de bedriver en placeringspolitik helt på den kapitalistiska aktiemarknadens villkor, kan de inte förändra utvecklingen i de arbetandes intresse. De förvandlas då till ett stöd åt en utveckling som bestäms av de stora privata kapitalägarna och deras koncernledningar.

De förhoppningar som en gång skapats bland de arbetande, att löntagarfonder skall minska maktkoncentrationen och ge de arbetande ökad makt i samhället, att de skall bli ett effektivt medel i kampen mot arbetslösheten, att de skall bli ett viktigt medel för ekonomisk demokrati och ge möjligheter till ökad samhällelig styrning av den ekonomiska utvecklingen kommer icke att uppfyllas av detta förslag.

De föreslagna fonderna kommer inte att spela någon påvisbar roll för den ekonomiska aktiviteten. Företagens problem är nu inte brist på kapital eller likvida tillgångar. Snarare är problemet en överlikviditet. Ytterligare en stor kund på aktiemarknaden innebär ingen lösning på detta problem.

En utvidgning av ATP-systemet kan emellertid vara motiverad av andra skäl. Utskottet tillstyrker att denna utbyggnad sker men förordar den ändring av inriktningen i deras verksamhet som föreslås i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223. Det innebär bl. a. att fondernas pengar måste satsas utifrån samhällsekonomiska kalkyler och överväganden. Fonderna skall ha inte bara en regional förankring i sin sammansättning, utan de skall också ha ett uttryckligt uppdrag att främja regional balans.

Till denna senare fråga återkommer utskottet nedan.

Utskottet tillstyrker alltså från sina utgångspunkter att den av regeringens föreslagna utbyggnaden av ATP-systemet sker med de ändringar som föreslås i motion 223. Motsvarande delar av motionerna 204, 213 och 224 avstyrks.

Denna utbyggnad av ATP-systemet måste emellertid kompletteras med en utbyggnad av samhällsfonder kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder enligt en modell som närmare utvecklas i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223.

Löntagarfonder och löntagarinflytande

"Ett av" (s. 7) – – – = utskottet – – – "arbetandes klassintressen" (s. 8).

När det gäller löntagarfondernas betydelse för löntagarinflytande vill utskottet likaledes ta sin utgångspunkt i vad som anförs i vänsterpartiet kommunisternas partimotion 223. Förvisso har utskottet inget emot en "kollektiv" aktieägare under samhällsinflytande som AP-fonder utgör. Det är ju inte till nackdel för de arbetande att aktieägaren är en AP-fond jämfört med att ägaren är en medlem i ett privat finanshus. Men det ökade inflytandet för de anställda och den fördjupade demokratin i näringslivet som sägs vara förbundet med AP-fondernas aktieinnehav är till stor del illusoriskt. Detta hänger inte bara ihop med de hårda begränsningsregler som uppsatts för fondernas ägande. Det hänger främst ihop med deras "liv" på aktiemarknaden, på av dess funktion förestavade villkor. Eftersom fonderna skall fungera som en del av aktiemarknaden med intresse för att denna utvecklas efter kapitalistiska effektivitetskriterier kan detta leda till att fondernas styrelser – och representanterna för löntagarsidan i dessa – helt binds upp av systemet. Samma kan förhållandet bli på det lokala planet, där facket alltid kommer att ha en rösträtt som är i klar minoritet. Dess representanter riskerar att bindas upp i ett "ägaransvar" som står i motsatsställning till de arbetandes klassintressen.

Allt tal i de borgerliga partiernas motioner 204, 213 och 224 om att regeringens förslag innebär en för kraftig maktförskjutning till de fackliga organisationernas och löntagarnas förmån avvisar utskottet. Tvärtom blir maktförskjutningen för liten. Detta är en anledning till de kompletterande förslag vpk har lagt.

Löntagarfonderna och den regionala utvecklingen

"I motion" (s. 10) – – – = utskottet – – – "sin region" (s. 10).

Som sägs i vänsterpartiet kommunisternas partimotion skall fondernas ingå i en politik, som syftar till att upphäva skillnaderna mellan landets olika regioner, och som bryter den koloniala karaktär ekonomin fått i de s.k. skogslänen. Fonderna skall också kunna sättas in för att rehabilitera och utveckla krisdrabbade industrier samt i förekommande fall investera i nya på orter, där de gamla industrierna faller.

De lokala fackliga organisationerna skall kunna använda medel ur samhällsfonderna för att bygga upp lokala investeringsfonder. Dessa skall ha till syfte att i såväl samhällsägda som privata företag garantera viktiga insatser på den lokala arbetsplatsen. De lokala fackliga investeringsfonderna skall tjäna som vapen för den fackliga organisationens självständiga strävanden.

Fonderna skall byggas upp med en central fond – främst avsedd för större övergripande satsningar på nationell nivå – och 24 länsfonder.

Lokala fackliga investeringsfonder förutsätts få disponera medel ur länsfonderna.

Ett system med länsfonder ger, enligt vår mening, bättre anknytning till regionala opinioner och valda länsorgan. Detta kan främja både engagemang och insyn.

Därutöver bör som tidigare sagts fonderna inom ATP-systemet få en klar uppgift att främja utvecklingen i resp. region. Det anförda bör ges regeringen till känna.

Med den inriktning av fondernas verksamhet som utskottet förordat blir det ingen risk för regionala problem av det slag som nämns i motionerna 189, 191, 205–212, 215–217 och 220–223. Dessa motioner behöver följaktligen inte föranleda någon åtgärd.

Innehåll

Inledning ... 1
Propositionen ... 2
Lagförslag ... 3
Sammanfattning av förslaget till löntagarfonder ... 30
Den ekonomiska bakgrunden ... 31
Löntagarfonderna och marknadsekonomin ... 33
Motionerna ... 34
204 (m) ... 37
213 (c) ... 39
224 (fp) ... 41
223 (vpk) ... 43
Utskottet ... 46
1. Regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder ... 46
2. Bakgrund och allmänna överväganden ... 50
3. Finansering av löntagarfondsystemet ... 57
Vinstdelningsskattens utformning ... 57
Vinstdelningsskattens omfattning ... 58
Löntagarfondernas regionala effekter och konsekvenser för den kommunala ekonomin ... 60
4. Organisation ... 61
Anknytningen till ATP-systemet ... 61
Fjärde fondstyrelsen ... 62
Likheter och olikheter mellan fjärde fondstyrelsen och löntagarfondstyrelserna ... 63
Löntagarfondernas rättsliga status ... 66
Röstkvotering och överföring av rösträtt ... 67
Utseende av fondstyrelser ... 69
Löntagarfondernas regionala anknytning m. m. ... 70
5. Övriga motionsyrkanden ... 71
Åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier ... 71
Avskaffande av den graderade rösträtten för nya börsaktier ... 72
Hemställan ... 73

Reservationer

1. Regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder (m, c, fp) . 75
2. Inrättande av fem löntagarfondstyrelser m. m. (m, c, fp) ... 78
3. Inrättande av fem löntagarfondstyrelser m. m. (vpk) ... 84
4. Samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder (vpk) ... 93
5. Samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder (m, c, fp) . 94
6. Åtgärder för att underlätta personligt ägande av aktier (m, c, fp) . 94

Särskilt yttrande

Avskaffande av den graderade rösträtten för nya aktier (c, fp, vpk) . 95

Bilagor

1. Konstitutionsutskottets yttrande (KU 1983/84: 2 y) 97
2. Skatteutskottets yttrande (SkU 1983/84: 5 y) 108
3. Lagutskottets yttrande (LU 1983/84: 1 y) 116
4. Socialförsäkringsutskottets yttrande (SfU 1983/84: 3 y) 124
5. Näringsutskottets yttrande (NU 1983/84: 5 y) 128
6. Arbetsmarknadsutskottets yttrande (AU 1983/84: 1 y) 143

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1983